

קובץ גליונות

פרשת תזריע-החודש

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אליהו וינטרויב
זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנהובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן
זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטיינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין שליט"א

דברי שיה

כאיל תערוג

פרי היים

נשיה בחוקיך

גאון יעקב

משנת החפץ היים

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

רשימת מוקדי ההפצה לימי בין הזמנים:

053-3180324 (דורוני) רמת אשכול ביהכנ"ס חניכי הישיבות שערי חסד 054-8498969 (קירט) נתיבות 054-8454356 (טרבלסי) נתניה רמת אפרים 052-7664668 רחובות 050-4101805 רכסים גבעה ג' 052-7171992 (פרקש) תפרח 08-9924520	*קהילת בני תורה *חניכי הישיבות- רח' ברנד כנסת 054-8429113 (גרוס) נוה יעקב 052-7677676 (לוי) סורוצקין בבתי הכנסת: *אהבת תורה *באר שמואל סנהדריה 052-7171376 מקוה פאג"י עזרת תורה 054-8474651 (אלקיכן) *בית הכנסת בית ישראל קרית יובל 052-7639488 רוממה *בית כנסת חניכי הישיבות רמות א' 054-8408719 (גולדשטוף) רמות ג' *ביהכנ"ס חניכי הישיבות צא"י 053-3120780 (גליקסברג) רמות פולין *ביהכנ"ס אוהל יוסף	*לדרמן *נאות יוסף *משכנות יעקב *דברי שיר *שם אבותי *אוהל משה ורחל- רח' פרל *היכל משה בכוללים: *בית הלל *נחלת משה *חזון איש פרדס כץ 052-7168580 (אבוחצירא) 30 בבתי הכנסת: *חניכי הישיבות (ברוט 20) *מנין אברכים (אבוחצירא) 9 קרית הרצוג 03-5708404 (שטרן) 052-7640848 (פרידמן) זכרון יעקב 04-6392214 (קניגסבוך) טלז סטון 02-5335545 (חנות כל בו אלן) ירושלים גאולה 053-3172626 (אלה) *חנות גל פז (מלכי ישראל) בית וגן 02-6449498 (שעיר) הפיסגה 46 (ניתן להשאיר הודעה) בר אילן/נוה צבי 054-8474651 הר נוף בבתי הכנסת: *אמרי שפר	אופקים 052-7635246 (סמיד) בבתי הכנסת: *קיויתי אלעד 054-8415551 (הופנר) 050-4122115 (רח' ר' מאיר) אשדוד רובע ג' - קרית חרדים 058-3231891 (שוורץ) רובע ז' 052-7668323 (מונק) אשקלון 050-4181543 (לוי) באר שבע 052-7628911 (היקלי) בית שמש קרית 02-9910398 (פינקלשטיין) רמה א' ביהכנ"ס לב אליהו רמה ג' *ביהכנ"ס אהבת תורה 02-9920797 בני ברק *שכון ג'/יהודה הנשיא 053-3145900 (גולדשטוף) מרכז חנות גל פז- ר' עקיבא 88 ויזניץ 050-4192923 (טסלר) בבתי הכנסת: *ביהכנ"ס הגדול החדש (בכניסה לכולל גרטלר) *הליכות חיים *המרכזי - רמת אלחנן *הליגמן
--	---	--	---

שם הפרשה	יצא קובץ	מחיר	מוקד הפצה
מצורע-שבת הגדול	כן	2 ש	מיוחד לבין הזמנים
שבת יו"ט ראשון של פסח (קובץ מוגדל)	כן	2 ש	מיוחד לבין הזמנים
שביעי של פסח	לא	-	-
אחרי	לא	-	-
קדושים	כן	2 ש	מיוחד לבין הזמנים
אמור	כן	2 ש	במוקדים הרגילים

בימי בין הזמנים ניתן יהיה להשיג את הקובץ החל מימי רביעי אחה"צ.

בכל מקרה של בעיה בהפצה ניתן לפנות ל: 053-3145900

הזמנות במוקדים עד יום שלישי בערב. [*ללא הזמנה מראש]

המעוניינים להפיץ באזור מגוריהם יפנו ל: 053-3145900

ניתן לקבל קובץ זה בכתובת מייל: k.gilyonot@gmail.com | להנצחות ע"ג הקובץ ניתן לפנות ל: 053-3145900

דברי שי"ח

ממך שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

השבוע חל יום היארצייט לאמו של רבינו שיבלחט"א, נביא כאן כמה מעשים שסיפרה ויהיו הדברים לע"נ.

פעם התפרסם שרבינו היו לומד בחדר ומסביבו מיטות של הילדים, ובא עשיר אחד וראה זה, ביקש לתת להם בית גדול יותר וסרבו. הלך לאמו של רבינו, וגם היא לא הסכימה בטענה שכך זה מחזיק הרבה אנשים שיודעים שגם הרב קניבסקי גר בכאלו תנאים.

שאלו לרבנית האם נכון הספור, והשיבה, אכן החדר היה מלא מיטות, עד אפס מקום. ובתוכם ישב רבינו ולמד. בנוסף לכך היה לו חבורתא לפנות בוקר הרה"ג ר' ישראל מאיר ערלנגר שליט"א ורבינו רצה דוקא שישן בבית, כדי שיוכל להעירו לפנות בוקר ללמוד.

אכן מספר פעמים באו להציע לנו בית גדול יותר, ולא הסכמנו, כי כך היה לנו טוב, ולא חסרנו דבר ב"ה.

סיפר רבינו שאמו סיפרה לו שפעם הגישה את האוכל לחז"א, ונכנס מישהו לדבר עמו, ואח"כ נכנס עוד מישהו ועיכבו מלאכול, אמר החז"א אם כבר התעכב הדבר איני רוצה לאכול, ובסוף נתברר ששכחו לעשר האוכל. אמי סיפרה לי שהיו כאלה סיפורים כמה פעמים.

סח רבינו, סיפרה לי אימי שאביה היה רב בקוסובה ויום אחרי פורים היו מתישבים קבוצה של כעשרים איש ולומדים עד פסח מסכת, דף לכל יום כדי לגמור את זה ולסיים בערב פסח. הם היו בכורים, ורצו להפטר מתענית בכורים. ופעם אמר אביה הרב דקוסבה, חבל שלא כל חודש צריך לעשות סיום! [שכן היו לומדים יותר]. ושאלתי לרבינו איזה מסכת הם למדו שזה בדיוק שלושים דף, רבינו החל לחשב הרבה מסכתות ולבסוף אמר, כנראה "מגילה" אף שזה שלושים ואחד דף, כנראה שדף אחד הזדרזו.

(מנחת תודה)

בברכת שבת טובה

חודש סיון

יחזקאל שטיינברג (א"ב)

פשט על הפרשה

כולו הפך לבן טהור הוא (יג, יג)

יש ליתן טעם על מה שהתורה טיהרתו, דהנה הטעם שהתורה אמרה בדד יושב מחוץ למחנה מושבו משום שהצרת מחלה מדבקת ויכול להזיק לכל הסמוך לו כמ"ש בויק"ר פט"ז סי' ג' ר"י אמר אסור לילך במזרחו של מצורע ד' אמות ור"ש אמר אפי' מאה אמה במקום שהרוח יוצא ר"מ לא אכל ביעי מן מבואה דמצורע ר' אמי ור' אסי לא הוו עיילי למבואתו של מצורע ר"ל כד הוה חמי חד מינייהו במדינתא מרגם להו באבניא א"ל פוק לאתך לא תזהום ברייתא דתני ר' חייא בדד יושב לבדו יושב ר"א בר"ש כד חמי חד מינייהו הוה מיטמר מיני' וכו', והטעם דהקב"ה עשה טבע כזה למצורע הוא כדי שיתרחקו ממנו כמ"ש בערכין ט"ז ב' הוה הפריש בין איש לאשתו לפיכך אמרה תורה בדד יושב, והנה צרעת הוא כגרס ויכול לכסותו שלא יראו שהוא מצורע ויתקרבו אליו לפיכך הזהירה תורה בדד יושב ויש לו איסור לבא בין אנשים וגם טומאה וצריך להכריז שהוא טמא כמ"ש וטמא יקרא אבל מי שכולו הפך לבן אין יכול לכסות את הנגע וכולם יברחו ממנו לכן א"צ לטמאות דבלא"ה לא יתקרבו אליו וכל הרואהו בורח לכן לא טימאתו התורה, אך דצ"ע דאיתא בת"כ (והביאו הרמב"ם פ"ח מט"ז ה"ב) שאם ניתק כל ראשו וכל זקנו בנגע טהור הוא ושם גם אפשר לכסות וכן בנגעי בגדים פסק הרמב"ם בפ"ב ה"ח דטהור ושם לא פליג רחמנא וצ"ע.

(שטנא דקרא)

הנהגות בבדיקת חמץ

א. קודם בדיקת חמץ מדליק נר נוסף שאם יכבה הנר שמשמשין בו לא יהי' הפסק אלא ידליקו מיד מהנר השני.

ב. בשעת הברכה לובש מגבעת ומעיל עליו, ומחזיק בידו נר ובד"כ עשוי משעוה.

ג. נוהגין אצלו להטמין עשרה פתיתין, ועד שלא מוצא אותם נזהר שלא לסות. וגם אח"כ מדבר רק מעניני הבדיקה או עונה לשאלות דחופות.

ד. בשנים האחרונות שקשה לו לבדוק הרבה, ממנה את אחד מב"ב לשליח שימשיך לבדוק במקומו, ועומד על גבו כל הזמן. [ובשעת הברכה אומר שמי שעוזר לו אח"כ לבדוק כיון לצאת בברכה].

ה. אור החשמל דולק כל הזמן. [ואמר לי שטעמו כדי שיוכלו לבדוק טוב יותר].

ו. בודק היטב בכל הבית בחורים ובסדקים, ועל הקרקע בודק שלא יהי' כזית ובכלים שלא יהי' אפי' משהו.

ז. בשולחנות בודק אפי' תחת הקרש העליון, ובודקים גם מקום הקרקע שתחת השולחן, ובמקומות שקשה לבדוק [כגון בין ארון לרצפה] אומר שכקבור דמי וא"צ. [וסיפר שפ"א נמצאו בשעת הבדיקה חמץ בדופן השולחן בצד הפנימי, וכן בסורג החלון מצא חמץ בעין, שתינוקות הניחו שם].

(המשך בעמוד הבא)

עלי שי"ח

פניני שיח

הגיע לדינינו ספר מיוחד שכתבו אחד מבאי ביתו של רבינו, הלא הוא ידידנו רבי יעקב ישראל בן רבי בצלאל הכהן שליט"א שנישא השבוע בשעתו"מ. בספר - המלא מזן אל זן בדברי תורה והלכה שנשמעו במשך השנים ממרן שליט"א מציאנו כמה הוראות מעניניות ולא ידועות בכמה ענינים, ונביא מעט כפי שיכיל הדף:

ש. איך כתוב חלומות שוא ידברו, והרי רואים שהרבה פעמים זה כן נכון.

ת. שאלה זו כבר נשאל אבי זצ"ל, ואמר וכי מי שהוא עם הארץ לא יכול להיות שפעם יאמר דבר חכמה, וכן מי שהוא שקרן וכי לא יתכן שפעם יאמר דבר אמת, כמו כן החלומות אע"פ שאי אפשר לסמוך עליהן בכללות, אבל יכול להיות שמדי פעם זה נכון.

אחד סיפר לרבינו שליט"א שיש לו חבר שנתגייר לפני עשר שנים, ומאז כלום לא הולך לו. אמר לו רבינו שליט"א זו גמרא מפורשת ביבמות מח. ב'. והקריא לו מהגמרא: מפני מה גרים שבזמן הזה מעוניין וכו', ואח"כ אמר לו וז"ל: אבל זה הכל טובה בשבילם, נפרעים מהם בעוה"ז כדי שיהיה להם טוב לעולם הבא.

ש. יש משפחות שנותנים לגרפולוג כתב יד כדי שיאבחן ע"פ הכתב יד את תכונותיו של הכותב, האם ראוי לעשות כן בשידוכין.

ת. זו חכמה שהגויים משתמשים בה משום שהם רואים ע"פ הטבע, אבל היהודי יכול לשנות את הטבע.

אמרתי לרבינו שליט"א שיש אחד שכשהוא עולה לתורה אוהזז פחד, והוא בקושי יכול לדבר, אמר לי רבינו שליט"א: כנראה שיש לו אימתא דציבורא, ואימתא דציבורא זה דבר טוב.

- ח. פירורים [ספק חמץ] שנמצאו תוך ארון כלים זורק על הקרקע שאז בטל לזה.
- ט. בבגדים המכובסים, אם קודם הכיבוס הוציאו כיס הבגד לא בודק, וכן בערימת בגדים מכובסים לא בודק בין בגד לבגד.
- י. אבל בודק את מקום הבגדים ואם המדף [בארון הבגדים] מכוסה בעטיפה אם אינו מחובר מוציא ובודק המדף.
- יא. מקומות שרססו בנפט לא בודק. [כי אפי' יש שם אוכל הרי אינו ראוי לאכילה כבר].
- יב. כל סוגי הסבון מוכר לגוי מחשש חמץ.
[ואעפ"י שאין ראוי לאכילת כלב, השיב לי מרן שחוששין לדעת הגר"א שסיכה כשתיה עי' שו"ה שכו"ו ט"ז. ואעפ"י שדעת החזו"א (עי' ד"א פ"ה משמיטה ס"ק מ"ט) דכל מה שהגר"א אוסר זהו רק בדבר שנאכל מ"מ יש מקום להחמיר (כן שמעתי ממרן).]
- יג. ארונות שיש בהם ספרים למכירה אף שהם חדשים ג"כ מוכרים לגוי מפני המקום שלהם ולא בגלל הספרים.
[בנותן טעם לציין כאן מעשה שהי' אצל מרן שפ"א נפלו בחוה"מ המחיצות ששמו על ארונות ספרים [בחדר שלא השתמשו בו] ונעל החדר.]
- יד. ספר שמשמש בו באמצע השנה ורוצה להשתמש בו לפסח בודק כל הספר דף אחר דף, אבל ספרים חדשים שקיבל קודם פסח אין בודק.
- טו. לא מקפיד לבדוק הספרים בליל י"ד לאור הנר.
- טז. מקומות המושכרים לגוי אינו בודק גם אם מושכר רק ב"ד, ומ"מ כשאפשר משכיר כבר ב"ג.
[שמעתי ממרן כדלהלן, מרן החזו"א לא הי' בודק בביתו את המקומות שהשכירו לגוי אלא הי' עושה מחיצה, ולא הקפיד לעשות מחיצה מיד אלא עד ע"פ בחצות, ולפני שנים רבות הנהיג הגר"נ קרליץ שליט"א להשכיר לגוי כבר ב"ג ולמכור החמץ ב"ד. וזה דבר טוב מאוד וראוי לנהוג כן, עכ"ד מרן.]
- יז. ארונות שמוכרים לגוי מסמנים [אפי' אחר חצות] ע"י חוט וכדו' וארונות ספרים [שהם בלי דלתות] עושים להם מחיצה.
[והיינו שמכסים הארון בסדין וכדו' ועי' באות הקודם.]
- יח. בשטר מכירת חמץ כותב שמוכר ארונות אלו ואלו, ומוסיף וכל הארונות המסומנים אצלי שמוכרים לגוי.
(מתוך הספר הנודע "אלא" וכו' הנהגות מרבינו שליט"א)

התמדה של רבינו - ניצול כל רגע

לשון הזהב של מרן החזו"א [אגרות ח"א ט'], יקירי רצוני לדעת האם עלה בידך לחוש במיחושיו בני אדם כי הכל הבל, אחרי שיש כוח באדם לאור באור החיים ולהשתעשע בבינה עילאה משמחת לב ונפש, ע"כ, הנה לפניך הלומד דרך מוכחת ובטוחה לסלק ממך כל מפריע, כאשר קבעת בדעתך כי חוץ לדף גמרא שבידך הכל, אבל הכל, הבל! נו אז מה יגרום לך להוציא את הראש מדף הגמרא, הרי בחוץ אין שום דבר מענין, ורבינו שגדל על ברכי החזו"א אכן זכה לחוש במיחושיו הגוף כי הכל הבל ולכן לא ענין אותו כלום וכך מינקותו שמר על כל רגעיו, ועוד בבחרותו כבר פקע שמו בעולם כולו בהתמדתו, יצא לי לראות מכתב מימים עברו עוד מהיות רבינו בחור בישיבת לומזא שנכתב ע"י בחור שלמד בישיבה בימים ההם מתוך המכתב ניכר כי אבי הבחור דאג לסביבה טובה עבור בנו והמכתב הוא מענה למשאלת הלב של האבא, הבחור כותב כך, אבא אמרת לי כשהלכתי לישיבה כי אתה מאוד רוצה שבישיבה יהיה לי חברה טובה שבה אוכל לצמוח וגדול בתורה וירא"ש, רצוני להודיעך כי ב"ה בישיבה אני נמצא בחברה טובה ויש לי דוגמאות טובות לחקות, יש כאן בחור חיים קניבסקי שמו אחיינו של החזו"א האוירה סביבו היא נפלאה מטבעו הוא פשוט ונעים סבר אבל התמדתו מרקיעה שחקים אבא אני בטוח כי לזה כיונת זה באמת דמות עבורי, ללא ברק ללא רעש בלי לחכות לכבוד יושב הוא בפינתו והוגה בתורה בשמחה, נראה כי הידיעה שהוא עוסק בתורה ה' ממלאה את ליבו והוא לא זקוק ליותר מכך, לא ינוח ולא ישקוט בלילה וביום קולו הנעים מהדהד ברחבי ביהמ"ד לא מענין אותו כלום, באמת הוא לא מוצא בזה שום טעם, זה דמות שממריצה את כולם כשאתה במחיצתו לרגע אתה מתעלה וחושב שבאמת חוץ מדף הגמרא הכל כלום, ... אני סבור אבא כי זה מה שהתכוונת.

ידוע המעשה בליל שבת שהרבנית ביקשה מרבינו להכין לה כוס תה והמיחם הוציא מים לאט ורבינו לקח גמרא ללמוד בינתיים הסוף של הסיפור מסופר בכמה נוסחאות אבל העיקר כי מאז הרבנית ידעה שיותר היא לא מבקשת כלום מרבינו כי כל רגע שלו יקר מפז כך אמרה לימים, זה נקרא לנצל כל רגע זה נקרא לאהוב את התורה, א"א לפרוש הימנה, לנצל כל רגע זה נקרא עשו לי קיטון אחד הכונה בנקודה הפנימית הרצון הפנימי של האדם ששם אין ענין לשום דבר רק להקב"ה לתוה"ק, כאשר הרבנית הגיע פעם אחת לשבת לבני ברק הוא נשלח לקחתה הביתה מהאוטובוס, ובינתיים ישב בתחנה ולמד עד שהסטיפלר ראה שהרבנית באה והוא לא בא, הלך לחפשו מצאו בתחנת אוטובוס יושב עם הגמרא ולומד, כל חפציק לא ישוו בה.

סוד היחוד לא להכניס זר לא להכניס לראש שום ידיעה שהיא לא תורה כי כך טבע האדם על כל ידיעה של דברים בטלים יוצא דבר תורה, כידוע קנין תורה נמשל לקידושין וקידושין באשה מבדילה מכולם ומיחדה לו, כך זה בתורה שנקראת מאורשה, האדם המתקדש בקדושת התורה מתבדל מכל עניני העולם הזה ומתיחד עם חכמת התורה לבד, זמנו כולו מוקדש לתורה כל רגע מנוצל, פעם נשאל רבינו לכתובתו והוא ענה כי הוא גר בישיבה ולא ידע מה הכתובת של הישיבה, כי גם ידיעה זו היא מיותרת העיקר הוא יודע איך יורדים מהאוטובוס ואיך הולכים עד הישיבה זה מספיק יותר לא צריך ולא רוצה לדעת, קשה כשאל קנאה התורה אוהבת את אוהביה וזה בלא היסח דעת.

ההרגל לנצל כל רגע לא להסיח דעת מתורה מקדש את האדם מרומם אותו מעל כל הקטנוניות האנושיות, בתפילה מבקשים כל יום "ורעם ונשאים עד העולם" בבקשה בורא עולם תרומם אותנו, זה הסוד להתעסק רק בדברים גבוהים מרוממים. הידיעה בחוש כי כל רגע לא יחזור ואפשר ברגע לקנות נצח, בכוחה לדרבן את האדם לא לאבד אפילו רגע אחד מרגעיו, ואז הגוף נהפך לספר תורה כי זה הדבר היחיד שנכנס בו הוא קלף לכתוב עליו את התורה ממילא הוא מתקדש אפילו עור בהמה מתקדש ק"ו האדם שיש בו נשמה ממעל.

זה סוד ההתמדה ביטול כל העולם הזה על כל עניניו מאורעותיו סיפוריו וקורותיו דבר אחד מענין תורה וחושן מזה הכל כלום לא מכניסים לראש כלום כי כלום לא מענין צריך לדעת רק איך להסתדר וזהו.

ראה הקב"ה שצדיקים מועטין עמד ושתלן בכל דור, המטרה כדי לתת דמות מופת לומר ראו הדרך לכו בה, ההתמדה של רבינו ששנים רבות חיממה את ליבם של כל תופסי התורה הרימה את המושגים ונתנה לכולם מושגים בהתמדה, כידוע, בכל ענין יש בחינה של מוחין גדלות ויש בחינה של מוחין דקטנות, לחיות במוחין גדלות לעשות מכל עניני העולם אפס לא משהו מושך בכלל, הקושי להמנע מחדשות העולם הוא לא קושי כי הכל הבל ממש הבל, האוירה שבה גדל רבינו היתה של ביטול מוחלט של כל עניני העולם הזה הכל הבל לא מענין שום דבר מיום עמדו על דעתו אין לו בעולמו כלום רק הדבקות בתורה.

(ייש"כ גדול לכותב הנכבד ששלח את הדברים)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

גליון 144
שנה ג'
פרשת תזריע
שנת תשע"ו

להערות, הארות והוספות על הענינים
הנכתבים בעלון, לתרומות והנצחות, נא
לפנות ל: 0527680034@okmail.co.il
או ל: 0527680034 בין הסדרים. או בת.ד.
5397 ירושלים, או בפקס 0722164414
ולצייץ עבור מערכת עלון כאיל תערוג

פניני הפרשה

יתוש קדמך

פרק י"ב פסוק ב' אשה כי תזריע.
פרש"י א"ר שמלאי כשם שיצירתו של אדם אחר כל בהמה וחיה ועוף
במעשה בראשית, כך תורתו נתפרשה אחר תורת בהמה ח' ועוף.
והנה האדם שנברא ראשון הא לא הי' עדיין מחויב בתרי"ג מצות וכאן
הא איירינן בדינים של ישראל, וזה דבר אחר מהאדם שנברא אחרי
בהמה ועוף.
וע"כ צ"ל דעיקר הבריאה היא היתה בשביל ישראל אשר תרי"ג מצות
מנת חלקם בחיים, ורק אליהם כל התורה מדברת, והנה אע"פ שאין
מוקדם ומאוחר בתורה, מ"מ יש טעם בסדר המקראות וכדאיתא
בפסחים ו' ב' שר' שמלאי מפרש למה הפסוקים נכתבו בסדר הזה.
והנה אע"פ שגם דיני הבהמה הם ביחס לאנשים, מ"מ הוקשה לרבי
שמלאי שהיו צריכים להתחיל עם דיני האדם עצמו, כיון שהוא יותר
חשוב

השפ"ח מביא מהגמ' בסנהדרין ל"א א' טעם למה קדמה יצירתן של
בע"ח קודם האדם, כדי שלא יהיו אומרים שותף הי' להקב"ה במעשה
בראשית היינו שהאדם סייע במעשה בראשית, והנה אע"פ שזה
טיפשות לומר כך שהרי אם הקב"ה ברא את האדם בעצמו, מהיכי
תיתי שכדי לברוא דברים אחרים הוא יצטרך לשותף, מ"מ בשביל
שלא יאמרו כך האדם נברא לאחר כולם.

ועוד טעם הוא מביא: שאם תזוז דעתו עליו אומרים לו יתוש קדמך,
והנה במציאות לא רואים שכשאומרים לבעל גאווה יתוש קדמך זה
משפיע עליו, אלא דמ"מ הרוצה יכול להגיע ע"י זה להתבוננות,
ולצורך זה יצירת הבע"ח קדמה לאנשים שתהא אפשרות ללמוד מזה,
וכעין מה דאמרו בעירובין ק' ב' אילמלא לא ניתנה תורה היינו למדין
צניעות מחתול וכו' ואפי' אם לא לומדים מ"מ יש האפשרות ללמוד.

בן זוגו מתאבל עליו

פסוק ו' ובן יונה או תור לחטאת.
הבעל הטורים כתב בכל מקום מקדים תורים לבני יונה, חוץ מכאן
לפי שאינו מביא אלא אחד, לכן אם ימצא יונה לא יקח תור לפי שכן
זוגו מתאבל עליו ואינו מזדווג לאחר עכ"ל.

לכאורה יש ללמוד מזה שצער בעלי חיים דאורייתא, והנה כל
שהטביע הקב"ה בדבר שמורה על ענין טוב, הוא יותר ראוי למזבח,
לכן כשיצטרך להביא ולהקריב אחד לעולה ואחד לחטאת, מעדיפין

תורים יותר מבני יונה, דהא במה דכשרים למזבח אמרינן בב"ק צ"ג
א' לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין, שאין לך נרדף
בעופות יותר מבני תורים ובני יונה, והכשירן הכתוב לגבי מזבח, וכיון
ד"בתור" הוטבע מדה טובה שמתאבל על בן זוגו לכן מעדיפים
להקריב תורים יותר מבני יונה, אבל כאן דמביאין רק אחד וע"י זה
יהא עיגון בא הכתוב ללמדנו, שנדע שלא לצער עוף שיש בו המעלה
הזאת, ויותר טוב להקריב עוף דלא יהי' לו צער, לכן יש להקדים את
הבן יונה לפני התור, כי הבן יונה לא מצטער ולוקח בן זוג חדש,
משא"כ התור ואע"פ דמצד הדין שקולין הם כדתנן בכריתות כ"א א'
מ"מ יש את הענין הזה, וזה בא לנו ללמד עד כמה צער עיגון גדול,
וזה חסד גדול לדאוג שלא יהי' שום אחד בעיגון.

חשוב כמת

הנה (עה"פ (שמות ד, יט) ויאמר ה' אל משה במדין לך שוב מצרים
כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך פירש רש"י: מי הם, דתן
ואבירם, חיים היו אלא שירדו מנכסיהם, והעני חשוב כמת. [עיין
נדרים דף ס"ד ע"ב].

הר"ן בנדרים דף ז' ע"ב כתב, דאף על גב דמצורע גם כן חשוב כמת,
ליכא למימר שנעשו מצורעים, דהא כתיב (דברים י"א ו) בקרב כל
ישראל!

והנה לכאורה איירי מצרעת שטימאתה תורה, דעל זה פריך כיון דהוי
בקרב כל ישראל לא יתכן שנצטרעו, וכבר הביא בשלמי נדרים קושיית
הגאון ר' ישעי' פיק ז"ל בספרו שאילת שלום [על השאילתות פרשת
מצורע שאילתא פ"ח], דהא מצורע שלפני מתן תורה אין לו דין
צרעת, עיין שם³.

והנה בפירוש הרא"ש בנדרים דף ס"ד ע"ב משמע, דגם במצרים לא
היו מצורעים בתוך המחנה⁴, הרי דאין כוונתו מצד דין שמצורע
משתלח מחוץ למחנה, דהא לפני מתן תורה לא היה דין מצורע⁵, ולפי
זה לא קשה הא מצורע שלפני הדיבור אינו טמא, דאין הכי נמי, דאין
הנידון מחמת דין שמשלח, אלא דמצורעים לא נמצאים במחנה⁶
אפילו שאין הדין מחייבם בזה⁷. (אילת השחר נדרים דף ז' ע"ב ר"ן ד"ה
שנאמר וכו')

המהרצ"ח דמצורע אסור לשבת עם שאר מצורעים עיין ברא"ם פרשת תזריע
(י"ג, מ"ו) שהביא דיעות בזה.

6 והטעם בזה י"ל כמש"כ הרמב"ן פרשת תזריע (פי"ב פ"ד) בהא דכתיב בדד
ישב מחוץ למחנה מושבו כי הזכיר בו ישיבה שלא ילך כלל כי ריחו והבלו
מזיקים, ועיין גם בפ"י הטור עה"ת פרשת בהעלותך (פי"ב פ"ב) גבי צרעת
מרים "נהי דאין לה טומאה כ"א ע"י כהן לדין מצורעת וכו' מ"מ בנ"א מרחיקין
אותה ותשאר בזה כל ימיה". וע"ע במשך חכמה פרשת תזריע עה"פ והובא אל
אהרן שכתב "נגעים היא מחלה המתדבקת וההתעסקות בו הוא ענין מסוכן".
7 וכן כתב ליישב בספר נחל אשכול ה' אבילות (דף קנו בספר) דמצורעים
היו מרוחקין אף שלא מחוייבים מן הדין, ומטעם זה אמרו מצורע חשוב כמת
וזה נאמר על כל מצורע ולא רק מי שטמא בצרעת מן הדין, עיין סנהדרין מז.
לגבי צרעת נעמן שחשוב כמת, אבל לא קאי על מצורע כגרים שאפשר לו
לכסות וטמא רק מדין תורה, עכ"ד, [ולפ"ז צ"ל דצרעת מרים הי' בכל גופה
שהרי משם ילפינן בנדרים סד: שמצורע חשוב כמת]. וכן הביא לתרץ בספר
פרדס יוסף כאן (לב-ב). ועיין עוד בברכות נד. שני מצורעים היו דהו מהלכין
בסוף מחנה ישראל וכו', ומשמע שם שהלכו אחרי כולם גם אחרי הערב רב
והגרים, ואע"פ שדין שילוח היה רק ממחנה ישראל, ומבואר כמ"ש רבינו שאף
שאין הדין מחייב היו משתלחים.

1 וכ"כ התוס' בע"ז ה. ד"ה אלא, ועיין ברא"ש נדרים סד:

2 כדתנן במס' נגעים (פ"ז מ"א) ומיית לה בהוריות י. אלו בהרות טהורות
שהיו בו קודם למ"ת, ופי' הרע"ב מי שהי' בו צרעת קודם מ"ת ל"ה טמא מחמת
אותו נגע לאחר מ"ת דכתיב אדם כי יהיה בעור בשרו פרט לזה שכבר היו.

3 כבר פלפלו האחרונים הרבה בקושיא מחודדת זו, וכתבו בכמה דרכים,
ואציין כאן בקצירת האומר, עיין מצפה איתן וחתם סופר נדרים כאן, כלי
חמדה עה"ת פרשת שמות כאן (עא-א) ופרדס יוסף כאן (לב-ב), אמבואה
דספרי פר' בהעלותך אות נ"ב (עמ' ש"ל) ועוד.

4 וז"ל הרא"ש שם: והנה לא הו' מצורעים דאם עשירים היו היו יכולים להזיק
למשה אע"ג דמצורעים היו, ועוד דא"כ היו משולחים מן המחנה, עכ"ל.

ומבואר מדבריו שגם במצרים היו המצורעין משתלחין מחוץ למחנה.

5 הנצי"ב במרומי שדה נדרים כאן כתב לחדש: נראה דל"ק מ' דודאי אף שהיו
טהורים מן הדין מ"מ נכללו במצות וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב, כמו
מרים שנשלחה אפי' למ"ד אין קרוב רואה את הנגעים ולא נטמאת כלל,
אלא גזה"כ היה באותו הדור וכו', עכ"ד, וכן כתב גם בספרו עה"ת עמק דבר
פר' נשא (פ"ה פ"ב). וכע"ז עיין גם במהרצ"ח שכתב דאע"פ שמן הדין אינו
מטמא מ"מ משתלח מג' מחנות דקיי"ל בדד ישב שאינו יושב אף עם מצורעים
אחרים, ומוכח שאף שאינו נוגע לטומאה יש לו דין שילוח וה"נ. ולפי דבריהם
הרי דמעיקר הדין נשתלחו מן המחנה אף שלא היו טמאים. [בעיקר מה שכתב

ענין בפרשה – ברית מילה

וביום השמיני ימול בשר ערלתו. (תזריע יז, ג)

כבר כתבנו בכמה וכמה מקומות ממשנת רבנו אודות ברית מילה ונביא כאן עוד ענינים.

אי אפשר להבין תגרי לוד

שח הרב ב' שליט"א: היה זה לפני כעשרים שנה שיצאה אז קריאה מגדולי ישראל לאברכים להקדיש שעה שבועית ללמד רחוקים תורה ויהדות.

ואכן נעניתי לקריאה והלכתי לשכונה הסמוכה למגורי בירושלים, ושם התחלנו כמה אברכים בארגון שיעורי תורה לעולים מרוסיה. בתוך כדי הודעות על השיעור, הגיע לשיעור יהודי מרוסיה שהוא פרופסור למתמטיקה, וביקש להצטרף לשיעור, רק התנה ב' תנאים, הוא לא מהול עדיין, ומבקש שלא ידברו איתו על ענין זה, וכן הוא נשוי לגויה, ומבקש שלא ידברו עמו על זה, באם אתם מסכימים לתנאים אלו אני אשמח להצטרף לשיעור.

אני לא ידעתי מה מוטל עלי לעשות ביהודי הזה, האם ללמוד עמו, ומה ללמוד עמו כדי שישפיע עלי?

נסעתי לבני ברק למרן רבנו שליט"א וספרתי לו את כל הענין ושאלתי אותו מה לעשות למעשה. ואמר רבנו תלמד איתו פרק 'הזהב' בבא מציעא ואל תדבר איתו שום דבר על מילה וכו'. רק תלמד איתו פרק זה.

וכך עשיתי התחלתי ללמוד עמו בחברותא פרק הזהב, והוא שהיה מוכשר גדול הבין וקלט יפה, וכך למדנו כמה שבועות.

עד ששבוע אחד הגענו לסוגיא של 'תגרי לוד', וכהקדמה לסוגיא אמרתי לו שאתה הרי מתמטיקאי, וכנראה מאוד תהנה מהסוגיא הזו. והתחלנו ללמוד את הסוגיא, אך הוא לא קלט את הסוגיא, וכך חזרנו פעם שניה ושלשית אך הוא לא הצליח לקלוט, והיה לו צער גדול מזה, אך בזה הסתיים השיעור באותו יום [שהיה יום רביעי].

הוא חזר לביתו וניסה למחרת ללמוד לעצמו את הסוגיא שוב ושוב, ולא הצליח להבין.

ואז הוא נזכר שספרתי לו על ישיבת חברון ששם יש לומדים כמעט כל הלילה, והחליט לנסוע לישיבה ואולי שם יסבירו לו את הסוגיא.

הוא הגיע באישון ליל ו' לישיבה, והתבונן בלומדים, ואז ניגש לאחד הבחורים שהיה נראה לומד ברצינות, וביקש ממנו אם יכול ללמוד עמו סוגית תגרי לוד, והוא הסכים והחל ללמד איתו והסביר לו פעם אחר פעם אך הוא לא הבין.

וכך בשבת ניסה שוב ללמוד לעצמו, ואז הרגיש בנפשו 'שהערלה מפריעה לו להבין את הסוגיא', והחליט לקבל ע"ע למול.

ביום א' פנה לארגון 'ברית יצחק' שמתעסק בבריתות לאנשים מבוגרים, וארגנו לו באותו יום ברית.

ביום רביעי של אותו שבוע שבו יש קביעות עם האברך, התקשר להודיע לאברך שאינו מרגיש טוב ולא יכול להגיע היום, ולא סיפר לו כלום על הברית.

ושבוע אחר' ביום ד' ביקש מהאברך שיבוא ללמוד בביתו. ואכן הגיע לשם. ולמדו שוב סוגית תגרי לוד' אך ראה זה פלא הוא הבין את הסוגיא, וקלט היטב את החשבונות והיה לו קושיות ותיורצים עד כדי חבורה שלימה. והאברך השתומם מאוד למראה עיניו, שלפני שבועיים לא הבין כלום וכעת הוא מבין כל כך טוב.

ואז אמר לו המתמטיקאי, אתה ודאי מתפלל מה קרה, וסיפר לו שהרגיש שהערלה מפריע לו, ונימול שבוע שעבר, ואח"כ הרגיש קדושה ושלח את אשתו הגויה מביתו, וכעת מרגיש כיצד זה עזר לו להבין את הסוגיא.

אך שאל את אברך, מי נתן לך את הרעיון לעשות לי כזה תרגיל, שאני בעצמי אצטרך למול בלי שדברתי איתך על כך.

אמר לו האברך יש יהודי צדיק בבני ברק ששאלתי אותו והוא אמר לי לעשות את זה.

הלה חיך 'שוב אתם עם הצדיקים שלכם', בבקשה תאמר לי בדיוק מי נתן לך את הרעיון.

ואמר לו אברך אם אתה לא מאמין לי בא ניסע מחר לותיקין לבני ברק שם נשאל את הצדיק ההוא מהיכן ידע להציע את זה ותראה בעיניך ששאלתי אותו.

וכך עשו נסעו לותיקין לבני ברק, ואחרי התפילה נכנסו לרבנו שליט"א, והאברך ביקש מרבנו, שהמתמטיקאי רוצה להגיד לרבנו חבורה בתגרי לוד, והסכים רבנו ונשא ונתן עמו, וכשסיים שאל רבנו כמה הענין והציג האברך בפני רבנו את המתמטיקאי, וציין בפניו שזה האיש שדיבר אודותיו לפני כמה חדשים שאינו מהול, ולומד עמו, וזה החבורה שיצא לו.

כשמע רבנו שליט"א דבר זה חיך ואמר לו 'אתה כבר מהול'. והלה פרץ בבכי. ושאל את רבנו מהיכן יודע?

ואמר לו רבנו 'כי אי אפשר להבין סוגית תגרי לוד כשיש ערלה' ואם הצלחת להבין את הסוגיא ברור שאתה כבר מהול.

זהירות בביטול תורה

שח לנו הרב א"ג שליט"א: כשנולד בני בשעט"מ היה נידון האם לעשות ברית ב10 בבוקר כיון שמשפחתי גרה רובה בירושלים, והיה באותו יום קריאת התורה וכו' והיה טרחה גדולה מאוד לעשות ב9, אך מאידך האברכים בכולל יגיעו לסדר מאוחר, או בצהרים, ואז אני מפסיד את מעלת הזריזין,

ואמרתי לרבינו שאף שפורסם בשמו כמה פעמים שר"מ בישיבה לא יעשה ברית בבוקר כיון שהוא צריך למסור שיעור וזה גורם ביטול תורה, אך יש לחלק דר"מ מחוייב להעמיד את עצמו כמסור שיעור, אך אני אין לי שום חיוב דיני בזה, שאל אותי רבינו אם אני אברך מקובל בציבור, ויש חשש שיבואו אברכים לברית. אמרתי לו שאני מוכר בחברה... אך חזרתי שוב על החילוק, תפס רבינו שליט"א את ידי ואמר לי במנגינה 'ביטול תורה! אצלי ביטול תורה זה העוון הכי חמור שיש, והוא דוחה את כל הענינים שבתורה! (והוא אמר את זה במנגינה שהסבירה לי היטב שאין כל בכלל שום שאלה, ואצלי החיסרון שאין לי הערכה לתורה...]

אמרתי לו שאתלה מודעה בכולל שאף אחד לא יבא, הוא שאל אותי אם כולל שלי כ"כ ממושמע, אמרתי לו אבל כך אני מסיר את האחריות, ענה לי שוב אצלי ביטול תורה הכי חמור, וכל מה שגורם לזה בין באונס בין ברצון הוא גורם לעבירה הכי חמורה, וסכ"ס אתה גורם לביטול תורה.

בסוף החלטתי לעשות כמין פשרה לעשות ברית ב9:30 ולא לתלות מודעה בכולל כלל, מרן הגר"ח ק היה אמור להיות הסנדק בברית וזו השעה שקבעתי איתו, כשהתקשרתי להודיע היכן הברית, אמרו לי תשתדלו לדייק ולהיות ב9 מוכנים כבר, אמרתי לו שחלה כאן טעות וקבענו 9:30, והוא שום מה כתב 9:00 ממשי בטעות, ואמרו לי שבחיים לא ארעה לו כזו טעות... בסופו של דבר הברית הייתה ב9:05 והאברכים הגיעו לכולל ב9:20, ללמדך כי רצון יראיו יעשה, ולא הועילו כל התחבולות... ודבר רבינו ראש הישיבה שליט"א יקום לעולם...

תפילת בשעת הבכי

סיפר רבינו שהיה אצלו אחד שחולה ל"ע אמרתי לו עצה: להתפלל בברית מילה בשעה שהתינוק בוכה ומקורו מובא במפרשי הגמ' בשבת ק"ל א' [במהר"ץ חיות בסופו בשם עוללות אפרים שאדם יכול בעת בכי התינוק שקול זה עולה בלי מונע ע"ש בכל דבריו]. [צדיק כתמר יפרח]

לאכול קודם הברית

אחד שאל קמיה רבינו אם מותר לאב לאכול קודם הברית? והשיב לו רבינו דמעיקר הדין מותר לאבא לאכול קודם הברית מפני שכבר מינה את המוהל. (שם) [א"ה ועיין בהגהות נחלת צבי בשו"ע]

לחנאות ב' אנשים

בעל ברית שאל לרבינו שברצונו לכבד את סבו בסנדק וגם בעמידה לברכות, אך כנראה יבוא לברית גם עוד ת"ח שראוי לכבדם בעמידה לברכות, ומאידך לכאורה יש ענין בסנדק ביחד עם עמידה לברכות, (עי' רע"א יו"ד רס"ה ס"א) השיב רבינו: שיהנו שני בני אדם ויתן לשניים. (שם)

הערות במנחת חינוך מצות מילה וראה באילת השחר ס"פ לך לך באריכות עוד דברים.

מילת עבדים

אות ט'. והנה כתבנו לעיל דנראה דעבדים בעצמן חייבים במילה כשהם גדולים ועונש כרת ג"כ, אכן נתיישבתי דאפשר לשיטת התוס' דמילה הו"ל מ"ע שהז"ג אפשר דעבדים ג"כ פטורים וכו'. עכ"ד.
ובאמת בדפסוק כתוב שהאדון צריך למול את עבדו ומנ"ל דמחויב בעצמו אמנם אם העבד אינו מחויב בעצמו, א"כ הוא יכול לומר לאדון שאינו רוצה שימולו ומה מחייב אותו, ומאידך יל"ע דהא העבד קנוי לרבו ומה הדין אם האדון יאמר לעבדו שאין נותן לו רשות למול עצמו?

חיוב ב"ד

שם. א"כ אפשר דעבדים פטורים בעצמם רק החיוב מוטל על האדון ועל הב"ד כי כך גזר הכתוב.

יל"ע מנ"ל דב"ד חייבים גם במילת עבדים ובגמ' בקידושין נ"ט א' כתוב שחייבים על מילת בני חורין, אבל אפשר לחלק ד"ל דב"ד צריכים לדאוג שאדם המחויב במצוה יקיימה, אבל עבד אם נימא דהוא עצמו פטור מנ"ל שב"ד חייבין ד"ל שזה דין מיוחד שהאדון חייב.

נוסח הברכה

אות י'. ואם ישראל יש לו בן מחציה שפחה וחציה בת חורין לפמש"כ לעיל דהבן הוא חציו עבד וחציו בן חורין וכו' ואם היא שפחה של אחרים הבן מצד החירות הוא בנו, ומצד השפחות הוא של רב אחר, א"כ החיוב מוטל על שניהם וגם הברכות דלאחר המילה יאמרו שתי הברכות אשר קידש וכו' וגם אקב"ו למול את העבדים.

לכאורה שניהם צריכים לברך כיון שזה ב' מצוות נפרדים, והאב יברך מצד מצותו והאדון יברך מצד מצותו, ושניהם צריכים לעשות שליח למול ילד זה, ולמש"כ הש"ך ח"מ סימן שפ"ב דכשהאבא יודע למול צריך למול בעצמו ואם נותן לאחר הוא מבטל מ"ע א"כ ככה"ג אם האב יודע למול הוא ימול ולא האדון דאצל האדון אין הדין הזה שצריך למול העבד בעצמו אלא יכול למנותו שליח.

מילת גוי

אות י"ד. והנה גוי פסול למול וכו' ואם מל דעת הב"י נראה דלהר"ם אין צריך הטפת דם ברית.

יש לעיין לאלה דס"ל דבדיעבד כשר אם מל נכרי, והנה חיובו של הולד למול ע"י האב, ואם מל אחר צריך לדין שליחות א"כ ע"י עכו"ם לא נתקיים חיוב האב דלאו בר שליחות הוא. ויש לעיין אם בא גוי אחד ומל לדלדוהו הוי מילה אבל לא דין מילה דחייב האב, ולפי"ז לאלה דס"ל דגוי כשר למול לא יקיים דין מילה של האב ויש להסתפק אם חיוב מילה של האב דוחה שבת או דרך מילה דוחה שבת, אבל לא חיוב האב למול דוחה שבת. וצ"ע בשבת דף קל"ג ע"א דמבואר דמילה דוחה קציצת בהרת ואם יש אחר דאינו מעונין בקציצת בהרת משמע דהוא לא יעבור, מ"מ יכול האב למול דוחה העשה את איסור קציצת בהרת אלא דהתם הא סגי דיש על האב עשה ועשה דוחה ל"ת דקציצת בהרת, אבל הא אינו דוחה איסור שבת רק מגזה"כ דביום השמיני דדוחה השבת ויש לעיין אם רק סתם מילה אבל מצות מילה שעל האב לבד אולי אינו דוחה שבת.

בבית הלוי ח"א סימן י' מבאי מהש"ך בחו"מ שדקדק מדברי הרא"ש דאם האב יכול למול אסור לו לצוות לאחר למול ומבטל מ"ע, וראיתי בתב"ש סימן ג"ח ס"ק י"ד שהקשה על הש"ך מהא דשבת דף קל"ג איתא בשר אע"פ שיש בהרת יקוף ופריך למה לי קרא הא הוי דבר שאינו מכין ומשני באומר אבי הבן לקוף בהרתו קמכוין ופריך ואי איכא אחר ליעבד אחר, דאר"ל כל מקום שאתה מוצא עשה ול"ת אם אתה יכול לקיים שניהם מוטב ואם לאו ידחה ומשני בליכא אחר ולהש"ך הא כשמל אחר מבטל האב מ"ע דאורייתא?

והנה קושיא זו לכאורה יש לדחותה דהא בכתובות דף מ' א' כתבו התוס' ד"ה גגון דקיצץ בהרתו הוי עשה ול"ת והא דמילה דוחה אותה משום דנכרתו עליה י"ג בריתות, וכו"כ התוס' בשבת דף קל"ב ע"ב ד"ה הא, והרי הך סברא ד"ג בריתות לא שייך רק על עיקר מצות מילה, אבל מה דאיכא במילה מצוה מיוחדת על האב יותר מעל אחר הרי על זה לא נכרתו הני י"ג בריתות, וא"א לה לדחות עשה ול"ת של בהרת ורק עיקר מצות מילה דוחה לה וזה הא אפשר לקיים ע"י אחר ומש"ה פריך שפיר. ויל"ע למה באמת לא תדחה מ"ע המוטלת על האב את איסור קציצת בהרת, האם זה כ"כ פשוט דהמעלה של הי"ג בריתות מהני רק לגבי המצוה של להיות נימול ולא על כל מי שמצוה עליו למול, וקרא דזאתה את בריתי תשמור משמע דקאי על האב.

מל ולא פרע

אות ב'. ועי' ים של שלמה בשם הרא"ם דמל ולא פרע כאילו לא מל הוא רק בקטן, אבל לא בגדול דאין צריך פריעה וכו' יל"ע לדבריו בקטן שמל ולא פרע האם כשהגדיל נקרא מהול כיון דבגדול אין צריך פריעה, או מאחר דבזמן שנימול ה' לו דין לעשות פריעה ולא פרע ודינו כאילו לא מל נשאר עליו דין כאינו מהול, ולשיטת הרא"ם צ"ל דיהושע עשה פריעה רק לקטנים ולא לגדולים דהם אינם צריכים לפרע.

חיוב מילה על גדול

אות ד'. ואני מסופק אם הגדיל שמצוה ג"כ עליה רמ"א ומחויב למול עצמו אם ג"כ מצוה על האב ולא נפקע המצוה מאתו, או דילמא דהמצוה על האב רק בקטנותו וכו' ונ"מ דאם האב בעצמו מהול מחויב למול בעצמו בגדלותו ג"כ לשיטת הש"ך שאסור לכבד אחר, ובגדלותו אם רוצה הבן למול את עצמו והאב ג"כ רוצה למולו אם לא נפקע מצות האב קודם וכו'.

וצ"ב דכיון שגם הבן מחויב עכשיו למול את עצמו, א"כ אע"פ דהאב נתחייב לפניו ועדיין נשאר חייב במצוה, מ"מ למה הוא קודם ואדברה הא י"ל דמצוה דגופו עדיף וכדאמרין בקידושין נ"ט א' הוא לפדות ובנו לפדות וכו' הוא קודם לבנו מ"ט דמצוה דגופיה עדיף ובדאי במילה שזה מצוה בגופו ממש י"ל שהוא קודם.

והנה להמנ"ח דס"ל ששניהם שוים יל"ע מה עושים כששניהם רוצים למול מי קודם למי?

הש"ך ח"מ סימן שפ"ב מדייק מהרא"ש דמצות האב למול את בנו לא שייך למנות שליח, אלא דאם האב אינו יודע למול הוא אנוס וכל ישראל חייבין למולו, אבל לא מהני על זה שליח ולכן מי שידע למול אסור לכבד אחר למול דהא מבטל מצות מילה המוטל על האב ע"י"ש. וצ"ע בשבת קל"ה א' דאמרו רב אדא בר אבהה אתיליד ליה ההוא ינוקא כשהוא מהול אהדריה אתליסר מהולאי עד דשווייה כרות שפכה ופרש"י אהדריה אתליסר מהולאי שייטפו ממנו דם ברית ולא רצו משום דשבת הוא, ואפי' לב"ש ספק הוא ואין מחללין עד דשווייה כרות שפכה והוא עצמו מלו ועשוהו כרות שפכה שחוקן מן הגיד.

והנה מדלבסוף מל בעצמו בשבת, הרי דהוי דעתו דידוע למול ומסתמא לכתחילה רצה ליתנו למוהלים יותר מומחים וכיון שהם לא רצו מל בעצמו ואיך לכתחילה ה' מותר לו לבקש שימולו אחרים הא כיון שהוא לדעתו יודע למול הא מבטל מצות מילה שמוטל עליו למול בנו, ובשלמא אם לא כהש"ך אע"פ שמצוה בו יותר מבשלוחו מ"מ כיון שסבור שיש מומחים יותר מותר לו לתת להם למול אבל להש"ך צ"ע, ועמש"כ עוד בדברי הש"ך להלן אות י"ד.

אחר שהגדיל

שם. ולכאורה יש להביא ראיה מהתוס' בקדושין וכו' ואי אמרת דבגדלותו אין האב חייב, א"כ אחתי היא לה זמן גרמא דנהי דמצות המילה היא תמיד, מ"מ מה שהוטל על האב היא מצוה אחרת והזמן גורם שיש להמצוה משך זמן שנים עד הגדלות וכו'.

ויל"ע דהא אם האב נפטר ממילת בנו לאחר שהגדיל, הרי הטעם בזה משום שהבן כבר חייב במצוות בעצמו, וא"כ כיון שכל זמן שהוא קטן האב חייב למולו י"ל דלא נחשב למ"ע שהזמן גרמא, ודוגמא לדבר כמו דלא מחשיבים את כל המצוות למ"ע שהז"ג מטעם זה דלאחר מיתה אין אדם חייב במצוות, וכן כאן כיון דכל זמן שהבן קטן האב חייב י"ל דלא נחשב למ"ע שהז"ג דהא במשך כל ימי קטנותו האב חייב.

עשיה ואכילה מעכבתו

שם. אך זה צ"ע לכאורה על הר"מ נהי דס"ל דהאב אינו מצוה על בן גדול מ"מ מנ"ל דעיכוב אכילת או עשיית הפסח תלוי למי שמצוה עליו, דלמא גזה"כ הוא דאף דאינו מצוה עליו מ"מ כיון שהוא בנו או עבדו מעכבתו מעשיה ומאכילה.

צ"ב קושייתו דהא אם הוא אינו מצוה עליו נמצא דהוא כאדם זר שאינו מהול, ומהיכתי תיתי שיעכבנו מעשיית ואכילת הפסח.

חיוב למול את עבדו

אות ה'. והנה הר"מ כאן כתב וכו' נראה דכמו שמוטל על האב יתר מעל הבית דין למול את בנו כמו כן בעבד מצוה יתירה על האדון, ובכס"מ לא הראה את מקומו, ובש"ס דידן קידושין כ"ט ע"א וכו'. עכ"ד המנ"ח. והנה ביבמות מ"ח ב' ס"ל לר' עקיבא דאין מקיימין עבדים שאינם מלין ועי"ש בתוס' ד"ה אין מקיימין דטעמא דר"ע לפי שצוה הקב"ה לאברהם למול עבדיו לכן אסור לקיים שאינן מולין עכ"ל.

יום היארצייט של הגאון הגדול רבי אליהו שוויי זצ"ל ראש ישיבת פלדלפיה ומראשי מועצת גדולי התורה דארצות הברית נלב"ע א' ניסן תשס"ט

כבר הבאנו כמה ענינים על הגר"א זצ"ל בגליון פר' מצורע תשע"ד, ובגליון פר' ויקרא תשע"ה ונביא כאן עוד ענינים נוספים. הגאון ר' אליהו זצ"ל היה ראש הגולה כלשון רבנו שליט"א שרוב ככל עניני היהדות והישיבות היו על כתפיו משנת תשמ"ו ואילך, ובענינים הגדולים היה מתייעץ עם מרן הגראמ"מ שך זצ"ל ולאחר שנחלש החל להתייעץ בענינים אלו עם יבדלחט"א מרן רבנו שליט"א, והערכה וההתבטלות שלו למרן רבנו שליט"א היה להפליא, והבאנו כאן ענינים מגדולי תלמידיו שליט"א.

תשאל את הגרא"ל

סיפר הגר"א: שדרכו הייתה להתייעץ עם מרן הגראמ"מ שך זצ"ל, ובפעם האחרונה שהתקשר להתייעץ אמר לו הגראמ"מ שך 'אין לי כבר כוח לענות את השאלה. ושאלתי אז מה אני אעשה? אמר לי: **תתחיל להתייעץ עם הגרא"ל שטיינמן שליט"א** (מפי הגר"ד יעקב בנדר שליט"א ראש ישיבת דרכי תורה בניו יורק בהספדו בישיבה הנ"ל)

חיזק את ידי

בועידה הארצית של אגודת ישראל תשנ"ח דיבר הגר"א בעוז ותעצומות כנגד הרפורמים, ושלח רבנו שליט"א מכתב לחזק ידי.

בס"ד
ט' כסלו תשנ"ח לפ"ק בני ברק יצ"ו

לכב' הרב הגאון הגדול מוה"ר אלי' שוויי [-שוויי] שליט"א ראש ישיבת פילאדלפיה אשר בארצה"ב. נעימות בימינו נצח, שמענו כי הדור"ג זכה לקדש שם שמים בדברים אשר דבר בועידת אגו"י דברים חוצבי להבות אש בגנות הכת הנקראת רפורמים או קונסרבטיבים, והננו בזה לברך ולאמץ יזכה נא להמשיך בעבודת הקודש ולקדש שם שמים ויזכה הוא וכל בני ביתו לכל הברכות המובטחות ומעוונות ליראי השי"ת ולחושבי שמו. הכו"ח ודו"ש"ת.

הדור לא יתום

כשהגיע רבנו שליט"א באייר תשנ"ח לארצות הברית רצה הגר"א להכיר באופן אישי [עד אז היה רק דרך שאלות טלפניות וכדו'] והגיע אליו לפני כינוס מועצת גדולי התורה והסתגר עמו כשלוש שעות ושוחח עמו, ויצא ואמר על רבנו: סאיז נישט חפץ חיים, סאיז ר' חיים עוזר און חפץ חיים צו זאמן..... **[זה לא רק חפץ חיים, זה חפץ חיים עם ר' חיים עוזר ביחד]**.

ובאותם ימים שהיה רבנו בארצות הברית, כל יום אחרי השיעור בישיבה היה נוסע הגר"א ליפגש עם רבנו וללכת עמו למקומות. ואמר להגאון רבי אליהו ברווני שליט"א ראש ישיבת מיר אני שמח שהדור לא יתום, זכינו שיש לו מנהיג גדול כל כך. (נתפרסם ית"נ באנגלית ניסן תשע"ה)

יו"כ בישיבה

בער"ח סיון הגיע רבנו לישיבת פלדלפיה ודרכו של רבנו לומר בכל ער"ח יו"כ קטן, אמנם שם בישיבה לא רגילים בכך, ולכבוד רבנו ערכו יו"כ קטן והגיעו גם המתיבתא להיתפלל עמהם, והיה התעוררות נפלאה בתפילה מרוממת מאוד.

מוכרחים הנהגה

ובדבריו בועידה הארצית של אגודת ישראל חורף ה'תש"ס, אמר הגר"א: "אנחנו באמריקה, **הננו מתבטלים מתחת לגדולי ישראל שבארץ ישראל**. אנחנו חיים כיום במצב קשה. מרן הראש ישיבה (הרב שך) שיהיה בריא ויזכה לקבל פני משיח, איננו בריא. הוא איננו יכול להנהיג את ה'הנהגה' כפי שהוא הנהיג קודם. הכלל ישראל מוכרח שיהיו לו מנהיגים. בלי מנהיגים כלל ישראל לא יכול להתנהל. "יש בארץ ישראל גדולי עולם, שאליהם כל העולם התורני יש לו בהם אמון" און ווארפט זאך אונטער' (וזורק את עצמו) מתחתיהם. חושב אני, שלא צריך להיות שאלות, הם צריכים שתהיה להם ההנהגה של הכלל ישראל. שהראש ישיבה שיהיה בריא, שיעשה הקב"ה נס שהראש ישיבה יבריא, אז הם ימסרו לו את ההנהגה מיד. אי אפשר לחשוב מה הראש ישיבה היה עושה, מה הראש ישיבה היה אומר? היום כשצריך שתהיה הנהגה אחרת, אזי 'חכמים שבימך' הם צריכים להנהיג את ה'הנהגה'. והרי יש מצב נורא בארץ ישראל, והרי מוכרחים הנהגה". (מסרטי הקלטה)

לא מאסתים

באותה שנה היה חנוכה ישיבה חשובה בארצות הברית, ואז אמר הגר"א בתו"ד: שהנה בגמ' מגילה (יא, א) אמרו ושמואל אמר: לא מאסתים ולא געלתים לכלותם לא מאסתים - בימי יוונים, ולא געלתים - בימי אספסיינוס, לכלותם - בימי המן, להפר בריתי אתם - בימי רומיים, כי אני ה' אלהיהם - בימי גוג ומגוג. במתניתא תנא: לא מאסתים - בימי כשדים, שהעמדתים להם דניאל חנניה מישאל ועזריה, ולא געלתים - בימי יוונים, שהעמדתים להם שמעון הצדיק, וחשמונאי ובניו, ומתתיה כהן גדול, לכלותם - בימי המן, שהעמדתים להם מרדכי ואסתר, להפר בריתי אתם, - בימי פרסיים, שהעמדתים להם של בית רבי וחכמי דורות. " ואמר הגר"א שאנו נוכל לומר על דורנו שהקב"ה אומר לנו שהעמדתים לכם את גדולי הדור שלכם, ולכן הישיבות שלנו מבטלים עצמם לדעת גדולי הדור שלנו ומקבלים דעתם, הראש ישיבה שליט"א שמנהיג את הדור ובעז"ה יזכו ע"ז לקבל פני משיח. (מפי אחד מתלמידי הגר"א)

מתי יגיעו מעשי

ובדינר של ישיבת פלדלפיה [תשע"ה] אמר בנו הגר"ה שמעון יהודה שווי שליט"א הנה אמרו חז"ל ד"חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק ויעקב" (תדא"ר, כ"ה), ואמר המשגיח רבי ירוחם שהכונה לאותם צדיקים שכל דור דור, שצריכים לקבל שאיפה לעשות במעשיהם, ויש לנו במסורה [- מאבינו זצ"ל] **שהכונה בדורנו שכל אחד חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה ר' אהרן לייב**. (מפי אחד מתלמידי הגר"א)

רק ר' אליהו

בניחום אבלים על הגר"א סיפר הגאון רבי אהרן פלדמן שליט"א שפעם הגיע לרבנו שליט"א עם שאלה חמורה מאוד, ואמר לו רבנו על שאלה כזו אני לא יכול לענות, תלך לר' אליהו שווי הוא יכול לענות. וסיים הגר"א פלדמן שליט"א זהו גדלות האמיתית שנמלך בקטן ממנו [בגיל]. (מפי אחד מתלמידי הגר"א)

ברכה כל הימים

בס"ד. אור לי אדר ב' תש"ס בני ברק יצ"ו. לכ' ידידי הגאון ר' אלי' שווי שליט"א ולכל אשר לו אך טוב וברכה כל הימים. בשורות אלו באתי להביע איחולי לרגלי נשואי בנו היקר שיחי שיזכה לבנות בית נאמן עם זוגתו תחי' ויהי ביניהם אהבה ואחוה ושולם וריעות ויזכו לראות דורות ישרים. וכן יזכו לראות נחת מכל יוצאי חלצים.

שום רושם

סיפר אחד מתלמידיו שאחר שביקר מרן הגרא"ל שליט"א בארה"ב בפעם הראשונה הביע הגר"א זצ"ל בהתפעלות לא' ממקורביו שדבר פלא ראה אצל הגרא"ל, שאף שבכל מקום שביקר נתנו לו כבוד מלכים ממש, הי' ניכר עליו שלא עשה הדבר עליו שום רושם כלל וכלל, **וכל הכבוד הזה הי' כלא הי' בעיניו**.

לכוין להאמת

פעם א' הראה א' מהתלמידים להגר"א זצ"ל שפירוש מסויים שאמר בשיעורו נמצא ג"כ בספר אילת השחר, ושמו הגר"א ע"ז שמחה רבה מאוד. כששאלוהו על שמחה זו מה זה עושה, הלא הפירוש הוא לא הי' מיוחד בעומקו או חידודו, השיב הגר"א: שהעיקר אינו לומר חידוש נפלא או יסודי אלא לכוון להאמת, ואם הביאור הוא נמצא בספרו של הגרא"ל אז זה סימן שהדברים אמיתיים.

מתוך דברים שאמר מרן הגאון רבי אליהו שוויי זצוק"ל בדינר לטובת ישיבת אורחות התורה, אלול תש"ס

קשה לדבר אחר ששמענו דברי אלקים חיים מהראש ישיבה, נראה לי שדברי ראש הישיבה צריכים להיות חיזוק עבור כולנו.....

אצל מסיבה איתא שיש דין של פותחין בכבוד אכסניא... ומה שניתן לומר אודות הכבוד של האכסניא, כבר דיבר [בעל האכסניא] בעצמו ע"ז, אבל [מה] שניתן לומר הוא שניכר עליו איך ש"געוואלדיג געשטיגען" (נתעלה הרבה), מאז שהגיע הראש ישיבה, הוא פשוט ניכר כאדם אחר, עם השגות אחרות לגמרי.....

והאמת שכולם שהיו בנוכח, וכל א' שהי' לו איזה שייכות, כולנו נשתנו, כולנו נתרוממו. היתה לי שאלה. הראש ישיבה נושא את העול של כלל ישראל **שהי' חסר הנהגה, הוא נטל על עצמו את העול ההנהגה**. ראיתי פעם מהמשגיח ר' ירוחם זצ"ל שאמר שמשה רבינו אמר להרבש"ע "האנכי הרייתי את העם הזה אם אנכי ילדתיהו אשר תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק", וכבר עמדו חז"ל (ספרי שם) היכן אמר לו השי"ת כן,

ור' ירוחם בא לבאר היכן נאמר לו כן, ותירץ מפני שמשה רבינו ראה והכיר בעצמו שיש לו כוחות כאלו, שיכול לישא המשא של ששים רבוא, והבין שהפירוש בזה, למה יש לו כוחות כאלו, למה נתן לו הרבש"ע כוחות כאלו, הרי אין הקב"ה מעניק לאדם כוחות לריק, אז אם השי"ת נתן לו כוחות אלו, היינו שאומר לו "טראגו!" (=תנשוא!). בזה עצמו שנתן לו כוחות לישא עול של ששים רבוא, זהו שאומר לו השי"ת שישא את הכלל ישראל.

זהו בכל מנהיגי ישראל. זה נופל עליהם... והם רואים שיש להם כוחות כאלו, והרבש"ע מעמים עליהם את העול שהם צריכים לישא את הכלל ישראל, זה הכוונה שהקב"ה אמר להם לשאת את הדור כאשר יושא האומן את היונק

כולם יודעים את הכוחות - היינו הכוחות הגופניות - של הראש ישיבה, וגם מה שהוא צריך לישא. ועם זאת, מלפני ד' שנים הלך לפתוח ישיבה, ישיבה חדשה. ב"ה הוא כבר אומר שיעורים ויש לו ישיבה, אבל הוא הרגיש את העול, שהוא צריך לעשות עוד ישיבה. לפתוח ישיבה חדשה, ולשאת את עולה... יש עלינו חיוב להראש ישיבה. **הראש ישיבה נושא את הדור**, והננו מחויבים לסייעו.

ובזה נזכה, כמו שדיבר הראש ישיבה על ענין זיכוי הרבים, נזכה על ידי הסיוע שתהיו לנו הזכותים, לזכות לשנה של ברכה והצלחה וחיים וישועות וכל טוב. (מסרטי הקלטה)

נשיח בחוקיר

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**
גליון מס' 112 • תזריע תשע"ו

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (יב, ג)

שו"ת ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א בעניני מילה

(מתוך הספר "ברית אפרים")

ש: כשמל בנו הראשון ע"י מוהל מסוים האם חייב לקחת אותו מוהל לבנו השני מדין מכירי כהונה, ומה הדין כשמל כבר כמה בנים אצלו?

ת: אם מל אצלו רק פעם אחת אין בזה שום בעיה לקחת מוהל אחר אבל אם כבר מל אצלו שני בנים יש מקום להחמיר לפי השיטות שסוברות שבשני פעמים הוי חזקה.

ש: מה הדין כשהזמינו מוהל לעשות הברית ובדק המוהל את התינוק ואמר שבכזה מצב לא ראוי לעשות הברית (כגון צהבת וכו') והלכו למוהל אחר שמסכים לעשות הברית במצב זה. וכששמע זאת המוהל הראשון אמר אם אתם עושים ברית במצב כזה א"כ אני רוצה למולו, האם חייב לתת לראשון?

ת: כיון שבתחילה המוהל הראשון לא רצה לעשות הברית א"כ הפסיד הזכות למולו ואינו יכול לומר עכשיו שרוצה.

ש: מה הדין אם קיבל הזמנה בכתב שהוא מוזמן לברית מילה האם הוא חייב לבא ולאכול בסעודה (כדין מי שהוזמן לסעודת ברית שאם אינו אוכל כתב הרמ"א שהוא כמנודה לשמים)?

ת: אם לא כתוב בהזמנה שהוא מוזמן לסעודה א"כ הרי היא סתם הודעה על הברית, אבל אם כתוב בהזמנה הנכם מוזמנים לסעודת הברית יש בזה בעיה אם לא יבא.

ש: אם שכחו או שמחוסר ידיעה הזמינו אותו לסעודת הברית האם חייב להשתתף בכל הסעודה או שדי בזה שאוכל קצת בסעודה?

ת: אינני יודע מהו שיעור סעודה.

ש: יש הנוהגים שב"שלוש זכר" הם רק מודיעים ולא מזמינים האם יש בזה חשש ומה הדין כשהזמינו אותו האם מותר שלא לבא?

ת: "שלוש זכר" מותר להזמין ואינו כסעודת ברית.

ש: כשאבי הבן אבל תוך שבעה האם יעשה שלום זכר?

ת: אין בזה בעיה כיון שלא הוא עושה אלא אחרים באים אליו.

ש: האם מותר לאבל להכנס לסעודת שלום זכר, ומה הדין באבל תוך שבעה?

ת: מותר לאבל ללכת לסעודת שלום זכר אבל בתוך שבעה לא ילך.

ש: האם למיילדת נכרית יש נאמנות של מסל"ת לגבי זמן לידתו של תינוק?

ת: הדבר מאוד תלוי לפי הענין.

אמנם במקום שאומרת שנולד בשעה שעדיין יש זמן רב עד השקיעה בריווח ולא בצמצום נראה שאפשר לסמוך על זה.

ש: האם מותר לעשות סעודת ברית מילה בבית הכנסת?

ת: אסור. (אהלי אברהם)

ש: מוהל שהזמינוהו ב' בני אדם ואחד מהן כהן, האם חייב למול קודם את בן הכהן משום וקדשתו?

ת: מסתבר מאוד שיש חיוב וקדשתו מכיון שזה חיוב על האב ולא על הבן יש חיוב בזה לכבודו. (אש התורה בשם פסקי דינים)

יומא דהילולא רבי ראובן יוסף גרשנוביץ זצ"ל ה' ניסן תשנ"ה כי גדול מעל שמים

דברי הספד ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

תנן, רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה כו' ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים (אבות ו, א'). מבאר רבי חיים וולוז'ין ז"ל ברוח חיים עפ"י ד הגמרא הפסחים (נ): רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך, וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך, הא כיצד כאן בעוסקין לשמה כאן בעוסקין שלא לשמה, כי העוסק בתורה שלא לשמה עדיין הוא מסור תחת הטבע לכן כתיב רק עד שמים, אבל העוסק שלמה הוא למעלה מהטבע וכולם מסורים ונכנעים תחת ידו לכך כתיב כי גדול מעל שמים חסדך, וזה שאמר ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים, עכ"ד.

והנה בבא מציעא (פג): איתא דרש ר' זירא מאי דכתיב תשת חשך ויהיה לילה זה העולם הזה שדומה ללילה, ולכאורה צריך להבין הרי השמים מספרים כבוד א-ל, כל הבריאה מראה גדלות הבורא, ואיך דימו חז"ל כל זה ללילה, אלא שהסבר הוא שהעולם הזה אע"פ שבעצמות זה בריאה המראה גדלות השי"ת אבל שייך להיות בו בחושך, דהיינו לחשוב שאין מנהיג לבירה ואיש כרצונו יעשה.

תזרח השמש – היינו הצדיקים שיש להם אור, ואל מעונתם ירבצון, אין לך כל צדיק וצדיק שאין לו מדור לפי כבודו. יצא אדם לפעלו, יצאו הצדיקים לקבל שכרם, לעבודתו עדי ערב – מי שהשלים עבודתו עדי ערב.

כל הבריאה נבראה לכבוד השי"ת כמו שהנביא אומר לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, אלא שהבריאה מוגבלת בטבע שלרשעים זה ממש חושך שאינם רואים כלום מכבודו ית"ש, והצדיקים יכולים להגיע מזה עד לשמים, וכל זה כשעדיין תורתם היא שלא לשמה שאז שולט בהם הטבע ודרגתם היא רק עד שמים, אבל העוסק בתורה לשמה אצלו הטבע לא שולט והוא מגיע לדרגת מעל שמים.

כשאנו באים למצות מידותיו של אחד מיחידי הדור הגאון הצדיק רבי ראובן יוסף זצ"ל, ההרגשות הם שראינו אצלו משהו מעל שמים, וזה אפשר לזכות רק ע"י עליה של כל תקופות החיים על ידי יגיעה בתורה עם יראת שמים, ועליה תמידית בכל חלק מהחיים.

הוא הדבר שעלינו להתעורר וללמוד, את הכח של ידיעת התורה שבונה את האדם, ע"י שהאדם מנצל את כל התקופות החיים בעליה עד שכל הטבע נכנע תחתיו ומגדלתו ומרוממתו מעל כל המעשים, והיא כונת הגמ' שמי שמשלים עבודתו עדי ערב, דהיינו כל תקופות החיים, וכשאנו רואים לפנינו את כל התורה ומה מקבלים מעסק התורה זה מחייב כל אחד ואחד מאתנו לבנות את עצמו ולהגיע לכל מה שאדם יכול להגיע בעולם הזה, שזה רק ע"י עסק התורה במלואו, ויה"ר שנזכה להתעורר ולזכות. (אחר האסף)

*

מסופר על מרן החזו"א שהיה באירוסיו של הגאון רבי ראובן יוסף גרשנוביץ זצ"ל שהתקיימו בחול המועד, ואמר החזו"א שלא יכתבו התנאים ויסמכו זה על זה. (חוט שני חוה"מ)

*

בשורה משמחת
הופיע ויצא לאור על ידי מכון תורת שני
"קונטרס אגרות שני"
מכתבים בענינים שונים ממרן פוסק הדור הנר"צ קרליץ שליט"א

ברכת מזל טוב חמה ולבבית שלוחא לידידינו הרב יצחק איזיק קרליץ שליט"א בן הנרא"ש קרליץ שליט"א נכדו חביבו של מרן פוסק הדור שליט"א לרגל בואו בברית הנישואין עב"ג יה"ר שיזכו לראות דורות ישרים ומבורכים ולבנין עדי עד מערכת נשיח בחוק"ך

מִי יֵשׁ מִי יֵשׁ

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

אדר ב' תשע"ו

נְקִיּוֹת פִּסּוּז

גליון 284

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דילר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

איסור חמץ מהתורה ומדרבנן

▲ כתוב בפסוק "לא יראה לך חמץ ולא ימצא לך שאור". הגמרא דורשת שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. כלומר מהתורה מספיק שבערב פסח יאמר שכל החמץ שיש לי בבית ובכל מקום שהוא, אני מפקיר אותו והוא כעפרא דארעא, ומהתורה הוא צדיק גמור, דאף שיש לו חמץ ברשותו, כיון שאינו שלו אינו עובר בבל יראה. אך חכמים חששו שאפילו אומר בפיו שהוא מפקיר חמצו, אך בלבו אינו חושב כן משום שאינו רוצה להפסיד ממנו. ועוד, שאם ישאיר את החמץ בתוך ביתו, יבוא בימי הפסח אדם הרגיל במשך ימות השנה לאכול חמץ, ויפתח את הארון ועלול למצוא שם לחמניה או עוגה ויבוא לאוכלה, לכך אמרו חז"ל שאסור שיהא חמץ ברשותו וחייבו לבער את החמץ ולעשות בדיקת חמץ לוודא שלא ישאר ברשותו שום דבר חמץ. וכל זה כאמור מדרבנן.

מבירת החמץ והשכרת מקומו לגוי

▲ מעיקר הדין אפשר למכור לגוי את החמץ, ואז אין החמץ שלו, ואין בו חיוב ביעור. אכן אסור שהחמץ של גוי יהיה ברשותו, דמאחר ואנו רגילים בחמץ כל השנה, יש חשש שיאכלו אותו, לכן משכירים לגוי גם את המקום של החמץ, וכן סוגרים את החמץ בארון ומוכרים אותו לגוי וכותבים "מכור", נמצא שהוא חמץ של גוי ברשות הגוי. ואפילו מדרבנן אין שום איסור. יש המקפידים שלא למכור חמץ גמור לגוי כי חוששים להערמה, שאין בדעתו למכור, שלא תמיד מוכרים בלב שלם. אבל מעיקר הדין, אם מכר לגוי החמץ אינו שלו ואינו נמצא ברשותו, ואין בזה שום חשש. וכשיש לו רק תערובת חמץ הרבה מקילים לכתחילה למכור לגוי.

עד כמה חייב לנקות את החמץ בבית

▲ פעם היו מנקים כל כלי וכלי, ככתוב בשו"ע (סימן תנ"א) ותנ"י בהלכות הפסח, כי היו משתמשים באותם הכלים בכל ימות השנה ובפסח, ולכן במצב זה היו צריכים לנקות כל כלי וכלי, והיה צריך להוריד את הידיות בכלים המיועדים להגעלה. היום, לא משתמשים בפסח בכלי היום יום. ולכן אין חיוב לנקות את כל הכלים! אלא יכול לשים את הכלי בארון ולמכור לגוי את החמץ הדבוק בו ולהשכיר לו את מקום הכלים, שזהו חמץ של גוי ברשות הגוי, ולא למכור לגוי את הכלים שאם כן הם יצטרכו טבילה לאחר הפסח.

ניקוי הסירים של ימי החול

▲ מי שרוצה להחמיר לנקות כי הוא רואה חמץ בעין, ינקא אותם בסבון או חומר ניקוי ואז הוא יכול לכתחילה למכור זאת לגוי, מכיון שברגע שרחצו את הכלי עם סבון או חומר ניקוי אחר, ממילא הפירורים האלו מטונפים ובדרך כלל נפסלו מאכילת כלב. ואפילו אם זה לא נפסל מאכילת כלב, מכל מקום אומר ה"משנ"ב" (סימן תמ"ב ס"ק ל"ג) שפירורים שהם פחות מכזית והם מטונפים קצת, לכ"ע אין צריך לבער אותם! (ובבתיים רגילים גם אם הכלים מלוכלכים הרי לא מדובר בכזית!), ומן הדין אפילו ללא מכירה לגוי אין בזה איסור בל יראה. ולכתחילה מותר להניח את הסירים בתוך ארון. ומי שרוצה לנקות כל סיר וסיר - יכול, אבל אין שום חיוב לעמול להוציא כל פירור ופירור, וכ"ש אם מוכר החמץ הדבוק לגוי.

קומקום חשמלי

▲ מיחם מים פשוט (מפלסטיק עם גוף חימום מבפנים) הגם שמשתמשים בו כל השנה רק למים, בכל זאת יש לחשוש אולי נפל שם פירור בשעה שמלאו אותו או בזמן שעמד על גבי השולחן נדבקו מבחוץ פירורים ואח"כ נפלו לתוכו, ולכן אם רוצה להשתמש בו בפסח צריך לנקותו היטב מבפנים ובמיוחד מתחת לגוף החימום, ושוב להרתיע בו מים ובוזה הוא מגעיל אותו בעצמו, ועדיף לקנות חדש לפסח.

ניקוי השולחנות ומשטחי השיש

▲ ניקוי השולחנות, מה שכתוב בשו"ע (סי' תנ"א סעי' כ') שצריך להגעיל את השולחנות ואת משטחי השיש, זה נוגע לאלו שמשתמשים עם השיש כמות שהוא, אלו צריכים לעשות הגעלה וניקוי כמו שכתוב במשנ"ב. אבל היום נוהגים שמניחים כיסוי על השיש כדלהלן, ולכן אין צריך הגעלה. ומה שצריך לעשות הוא לנקות את השולחנות ואת משטחי השיש עם מים חמים וסבון. מה שיווד מה טוב, ומה שלא – הוא בחזקת מטונף קצת שאין צריך לבערו. ואח"כ שמים עליו משטח פלסטיק, או פ.ו.י.ס, או נייר כסף עבה שלא יקרע, ואין בזה כל בעיה.

יש חומרא, שאפילו אם מכסים את השיש, יש להקפיד שלא להניח כלי ראשון שיווד מהאש, ישר על כיסוי השיש. אלא, יש להניחו על משטח עץ או כל דבר אחר שיהיו שני כיסויים בין הכלי ראשון לבין השיש, משום שהרבה פעמים נשפכים מים על השיש מתחת לכיסוי של פסח, והם מתחממים מהסירים החמים ובוזלים מהשיש בליעות חמץ ומחמיצים את כלי הפסח.

▲ בקרמיקה על קירות המטבח, כנגד הגובה של הסירים שעומדים על השיש

ונוגעים בקרמיקה (ויש בהם בליעות של חמץ), יש לשים ניילון עבה חד פעמי או נייר כסף וגם זה לא חיוב אלא חומרא. (ולאדים שמגיעים למשטחי הקרמיקה אין צריך לחשוש, כיון שהם כבר קרים).

ניקוי הכיורים במטבח

▲ מאד קשה מבחינה הלכתית להכשיר את הכיורים. ולכן יש לנקות אותם היטב עם מים חמים, ולהניח בתוכם כיור פלסטיק או אלומיניום המיוחד לפסח, וכאן יש מקום להזהר: שלא למקם את הכיור המיוחד לפסח על הכיור החמץ, שאולי מים חמים שיצאו בפסח "יחברו" את שני הכיורים, לכן יש להגביה מעט את הכיור של פסח (וכגון ע"י אבני משחק כגון דופלו או לגו...).

▲ ובאם יש סתימה בפסח, והמים עולים בכיור, אף שע"י ישנו חיבור בין הכיורים בדיעבד אין לחוש, כי החיבור הוא ע"י מים מלוכלכים, אבל לכתחילה יש להיזהר בכך.

▲ במקום יציאת המים בכיור, יש לשפוך מעט אקונומיקה, דעל הצד שנשאר שם חמץ שראוי לאכילת כלב, הרי הוא נפסל בכך.

ברזים שבמטבח

▲ יכול להיות שיש להם דין של עירוי מכלי ראשון, כי מים חמים זורמים בהם מהדוד שמלמעלה, ואח"כ זה בא באופן ישיר לתוך סיר של חמץ, ומשם מתזו על הברזים. ועוד שיש בזה משום ניצוק שמחמירים בזה לענין חמץ בפסח, כמבואר במשנ"ב (סימן תמ"ד בשעה"צ סק"ד). לכן, מנקים טוב את הברז, ושופכים עליו מים רותחים ישירות מהקומקום, והם כשרים לפסח.

▲ חומרא נאה היא לעטוף את ידידות הברזים עם נייר אלומיניום או ניילון, מכיון שכל השנה נוגעים בהם עם ידיים מלוכלכות מחמץ, ועכשיו בפסח נוגעים בהם בשעת אכילה.

סינון המים

▲ יש נוהגים לסנן את כל המים ששתיים בפסח, ולכן שמים חתיכת בד על הברזים שבבית, והנוהג כן תע"ב, אבל מעיקר הדין לא חייבים להקפיד על זה, ובפרט מי שיש לו מסנן קבוע כל השנה, מוציאו ומנקה אותו היטב וזה מספיק לפסח.

וכן הובא בשם הסטייפלר זצ"ל דכיון שהמים המים מגיעים דרך צינורות ממעיינות, ואין וואבים אותם מבורות או בארות, אין חשש למשהו חמץ במים, ואין צריך להלביש בדים או מסננות על הברזים, וכן הוא עצמו לא שם כלום ("אורחות רבינו" ח"ב עמ' פ"ד).

מתקן לייבוש כלים

▲ המתקן מפלסטיק הנמצא מעל לכיור, ועליו מניחים את הכלים לייבוש, היות וכל הכלים שמגיעים לשם הם קרים ונקיים. לכן עפ"י דין יש רק לנקות אותו היטב, ויש המקפידים בפסח להשתמש במתקן מיוחד משום חומרא שלא להניח אף כלי של פסח על מקום שהיה בו כלי חמץ.

מדיח כלים

▲ דעת גדולי ההוראה שליט"א שלא ניתן להעבירו מחמץ לשימוש בפסח. ולכן מי שיש לו צורך גדול וכגון חולים או זקנים שיעשה שאלת רב מה ניתן לעשות.

ניקוי המיקסרים

▲ עפ"י הלכה, ניתן להניח את המיקסר כמות שהוא בתוך הארון עם שאר כלי החמץ, כי כזית חמץ ודאי אין שם, וכל החשש הוא שמא יש פירורים, ומסתמא הם מטונפים, ואפילו אם יש לו שם כמה פירורים שאינם מטונפים ועדיין הם ראויים לאכילה בפני עצמן, בזה ודאי אפשר לסמוך על המכירה לכוי"ע (הגר"נ קרליץ שליט"א). ואם רוחצים אותו עם מים וסבון שכל החמץ בעין ירד, הרי זה משובח.

נפה של קמח

▲ מנקים אותה כנ"ל. מה שיווד – יורד, ומה שלא – מוכרים לגוי, ואז זה חמץ של גוי ברשות הגוי, ומותר לכתחילה לעשות כן ולהניחה בארון. ועוד דבואה אין שם כזית כלל, וכן מה שיש שם הוא מטונף קצת ולכן גם אין חיוב בדיקה על הנפה.

תנורים

▲ עפ"י דין ניתן לסגור את התנור לכל הפסח, ולמכור את החמץ שבו לגוי, וכן משכיר את המקום לגוי, ואם יש שם פירור חמץ הוא ברשות הגוי. מי שרוצה להדר יכול לנקות את התנור עם סמרטוט וימי סבון, וכל מה שנשאר דבוק שם כבר מטונף קצת, ואם רוצה להחמיר יכול לנקות עם ספריי, ומי שרוצה עוד להחמיר מחמם אותו לעשר דקות, ואין צורך להשקיע בו שעות עבודה רבות. ואז סוגרים אותו והוא כשר עד אחר פסח.

▲ כמו כן מורים גדולי ההוראה שליט"א שלא להכשיר אותו לשימוש מחמץ

לפסח, שהרי מחמירים בפסח יותר משאר ימות השנה כי פירור קטן אוסר, שחמץ אוסר ב"משהו" ובפרט שלאפות בו צריך זהירות יתירה.

◀ כמו כן יש המקפידים לכסות את הידיות בניילון.

מיקרוגל

◀ ינקה אותו כמו התנור, וגם בזה מורים שלא להעביר את המיקרוגל של החמץ לשימוש בפסח. ומי שיש לו צורך גדול וכגון לצורך זקנים או חולים, שיעשה שאלת רב.

פח או פלטה של שבת

◀ פח של שבת מאד קשה להכשירו לפסח כי במשך השנה נופל עליו חמץ חס מדי שבת. לכן מנקים אותו היטב ומכסים בנייר כסף עבה וע"פ הדין זה מספיק. ולכתחילה יהפוך את הפח, ויפתח מתחתיו את הגז כדי שהאש תשרוף כמה דקות את החלק העליון של הפח, ואז אם יש פירורים של חמץ הם נשרפים. אח"כ מנקים אותו ומכסים בנייר כסף עבה והפח כשר לפסח. **ובדאי יש מקום להחמיר שיהא פח מיוחד לפסח.**

◀ פלטה חשמלית לא שייך לשרוף לכן מנקים אותה היטב ומכסים אותה בנייר כסף עבה והיא מוכנה לפסח, וכמובן דגם בזה בודאי יש מקום להחמיר שתהיה פלטה מיוחדת לפסח.

ניקוי הגז

◀ הגז נחלק לשלושה חלקים:

א. **החצובה.** הברזלים השחורים שעליהם עומד הסיר.

ב. **המבערים.** מהם יוצאת הלהבה.

ג. **הפלטה.** אותו משטח צבוע ששיירי האוכל בדר"כ נופלים עליו.

א. **החצובה.** כל השנה נופלים עליה הבשר והחלב ושאר מאכלי חמץ, ולכן היא חמץ ממש. לנקות אותה כראוי – מאד קשה. לכן מנקים אותה היטב ואף צריך לשרוף באש כדי שלא יהיה בה חמץ "בעיני". ובד"כ לא משתמשים בה אלא אם כן מכסים אותה לפסח. ואם מכסים עם נייר כסף עבה, זה מספיק. **וכאן יש מקום להחמיר שיהיו חצובות מיוחדות לפסח.** כי על זה ממש נופל חמץ כל השנה, ועל זה מניחים את סירי הפסח אבל מעיקר הדין מספיק לנקות כנייל ולכסות בנייר כסף עבה. ואינה חייבת הגעלה אם מכסים אותה ומנקים אותה כנייל.

ב. את **המבערים** מנקים עם מים וסבון, ולאחר הייבוש מחזירים למקומם ומדליק בהם את האש, והלהבה עצמה כבר מלבנת אותם מיד.

ג. על **הפלטה** אמנם לא מניחים אוכל. אבל נופל עליה חמץ כל השנה, לכן מנקים אותה היטב, ומכסים אותה בנייר כסף והיא כשרה לפסח. אם שכחו לכסות אותה ונפל עליה אוכל, לא אוכלים אותו בפסח (אם לא כיסו אותה), כי בפסח מקפידים אפילו על אינו בן יומי, וסו"ס יש שם בליעת של חמץ. אבל אם כיסו אותה יפה אפשר לאכול את האוכל שנפל שם. אם אין בעיה של בשר וחלב.

◀ מצוי בגז, שמתחת לפלטה הגז נופלים שיירי אוכל, כי יש פער בין הפלטה למבערים. ובד"כ זה מטונף לגמרי ואין חיוב לבער אותם, ומכל מקום אפשר לפתוח אותה ואם מוצאים חתיכות מוציאים אותם, ומה שלא יוצא מיד, אפשר להשאיר אותם שם, דגם על הצד שיש שם משהו, הרי הם מטונפים ומפקיר ומבטל אותם.

שינויים תותבות, גשר, פלטה, סתימות

◀ כיצד ניתן להכשירם לפסח? העצה היא שעשירים וארבע שעות לפני סוף זמן אכילת חמץ, כלומר יומיים לפני פסח לא להשתמש בגשר או בשינויים התותבות וכן בפלטה **בחמץ חם**, (ואין כל בעיה עם חמץ קר). כלומר לא לשתות קפה חם עם עוגה, או לא לאכול קוגל חם.

ובעבר פסח אחר שגמר לאכול בהם חמץ מנקה אותם היטב, ואז שם אותם בכוס ושופך עליהם מים חמים מהמקומות, וזה מספיק.

◀ מי שיש לו סתימות, כיון שהם מתכת יש בהם ג"כ את החשש הזה, כי המתכת בולעת חמץ. כמובן לא מחייבים לשפוך מים חמים מהמקומות לתוך הפה... אלא יש להקפיד שלא לאכול חמץ חם מיום שלפני ערב פסח בבוקר.

טלפונים

◀ יש לשים לב לטלפונים שנמצאים בתוך המטבח, מכיון שכל השנה הם מונחים בתוך החמץ במטבח, ונוגעים בהם בידים מלוכלכות עם חמץ, וכן בחול המועד נוגעים בהם בשעת אכילה. לכן יש לנקותם כראוי, וחומר נאה היא לכסות את הידיות בנייר כסף וכדומה.

ניקוי תריסים

◀ לניקוי תריסים אין כל קשר לפסח. זה ניקיון "קייצני" ואפשר לעשותו לאחר חג השבועות.

אם יש ילדים בבית, לפעמים נדבק במסילות חמץ ואת זאת ניתן לראות בבדיקה קצרה. ולכן את המסילות לא צריך לנקות, אלא לראות בעין. ואם לוקחים סמרטוט ועוברים עליהם עם מים וסבון זה מספיק, שהרי זה כבר פחות מכזית שמטונף קצת וסגי בזה.

שואב אבק

◀ היות ומשתמשים בו לפני פסח, יש בו הרבה חמץ, ולכן צריכים להקפיד להוציא ממנו את השקית ולנקותה היטב.

צעצועים

◀ כל הצעצועים שאין רוצים להשתמש בהם בפסח, ניתן להניחם בארון, ולמכור את החמץ שעליהם לגוי, והוא חמץ של גוי ברשות הגוי מכיון שמשכיר את הארון לגוי.

מי שמקפיד שלא למכור חמץ בעין לגוי, יכול לראות בנקל אם יש בהם חמץ בעין.

◀ בצעצועים שרוצים להשתמש בהם בפסח, והרבה פעמים נדבק עליהם חמץ, העצה היא לקחתם ולהניחם בשקית כעין רשת או ציפית של כרית, ולהעבירם במכונת כביסה. אם יש שם חמץ – הוא ירד.

◀ דברים שלא שייך לנקות אותם כך, אפשר לבדוק ולראות אם יש עליהם חמץ, ומכל מקום ודאי ראוי ולהיזהר שלא להניח אותם על השולחן של פסח.

מזוזות

◀ מזוזות רבות נפסלות בערב פסח, כי כשמוקים את הבית והמשקופים עם מים לא נוהרים כראוי על המזוזות, ולאחר הפסקה מתעוררות שאלות רבות על כשרותם, ולכן יש להשגיח ולהיזהר בשעת הניקיון שלא לטפטף מים לתוך המזוזה.

ניקוי הרצפה

◀ בזמן הזה, מבלי להיכנס לכל בית ובית, אפשר דרא שכמעט אין חורים וסדקים בתוך הרצפה. ולכן מספיק בשטיפה אחת עם מים וסבון בסמוך לפסח, ואם רוצים שתהיה הרגשה טובה אפשר להוסיף "אקונומיקה", והרצפה נקיה לפסח ואין צורך לבדוק יותר! שהרי לא יכול להיות שנשאר שם כזית! ואם נשארו פירורים, הם ודאי מטונפים קצת, וכתוב **במשנ"ב** שלכ"ע אין עליהם חיוב ביעור.

ניקוי המקרר

◀ מעיקר הדין לוקחים מים עם סבון, ומנקים את הדפנות והמדפים ואם רואים משהו מורידים אותו. וכל ה'ניקודות' שחושבים שהם חמץ, אפילו נאמר שכך הוא ודאי הוא מטונף קצת ואין על זה חיוב ביעור כלל ויכול להשאירם שם!

ואם **רוצים להדר, יש להיזהר שלא לשים את כלי פסח על מקום שהיו שמים בו כלי חמץ!** שאולי נשאר שם משהו חמץ, ויש חשש שידבק לכלי הפסח.

◀ לכן ראוי לשים רשתות על המדפים או לכסותם בנייר או נייר כסף, וממילא אף כלי אינו נוגע, וכן ראוי להקפיד שהכלים לא יגעו בצדדי המקרר.

◀ ישנם סוגי מקררים, שבתא ההקפאה שלהם יש רשת ורואים שם פירורים של חמץ, אבל היות ולא שייך להגיע לשם, זה כמו שינפל עליו מפולת! שאין מצווין לבערו, ולכן מבטלים אותו, וכן בספה אם יש בה חור ורואים שם חמץ, אמר **הגר"נ קרליץ** שליט"א שכיון שלא ניתן להגיע אליו אין מצווין לבערו, ולכן מבטל את החמץ ודיו.

ניקוי הבגדים

◀ ניתן לסגור את הארון ולמכור את כל החמץ שיש בו לגוי, וכן משכיר את המקום של הארון לגוי, ואז על הצד שאולי יש שם קצת חמץ, זה של הגוי וברשות הגוי, ועפ"י דין זה מספיק, אם לא משתמשים בארון זה בפסח.

◀ אבל אם צריכים את הבגדים לפסח, וכן מצוי בבתי שיש ילדים ויש כמות גדולה של בגדים, הורו לי **הגר"ש אלישיב** זצ"ל ו**הגר"נ קרליץ** שליט"א שעפ"י דין כל בגד של ילד שנכנס לתוך מכונת הכביסה, **והכיסים היו בחוץ**, אינו צריך זמן קרוב כי אם הכיס היה בחוץ, חתיכת חמץ אין כאן, ואף דאולי יש שם פירור, ודאי הוא מטונף קצת, ונפסל מאכילת כלב ואין חיוב ביעור על כך.

אך אם כיבסו את הבגדים **והכיסים היו בפנים**, אז החשש הוא שאולי נשאר בכיס, חתיכת ממתק בתוך שקית, ולכן אינו נפסל. לזה מספיק להעביר את האצבעות בתוך הכיס, ולהוציא מה שיש, ואם לא מרגישים בדבר גדול, אפשר להניחו שם כי אז זה ודאי פחות מכזית ומטונף, ואין על זה חיוב ביעור.

באופן זה ניתן לבדוק כמות גדולה של בגדים במספר דקות, ואין צורך להשקיע זמן רב בכל בגד ובגד.

◀ **יש לשים לב** אם יש בגד גז מים, כגון בגד העשוי מניילון שמטבעו דוחה חדירת מים. ובכך יתכן שיש פירור חמץ באחד מן הכיסים וכדומה שאינו מטונף, מחויבים לבדוקו באופן נפרד.

מפות שולחן

◀ פעם נהגו להרחיח את המפות לפני פסח. אמנם היום זה לא שייך כי הם עשויים מטרילין או ניילון, ועפ"י דין אין חיוב שיהיו מפות מיוחדות לפסח. דאף אם נשאר בהם חמץ, הרי ע"י הניקוי במכונת כביסה זה יורד בד"כ, אם נשאר זה נפסל לאכילת כלב.

ואפשר גם מלבד הכיבוס להוסיף ולכסות את המפות בניילון חד פעמי, וזה מספיק לכתחילה. והיום הרבה נוהגים להשתמש במפות מיוחדות לפסח.

מגבות לכלים למטבח

◀ עפ"י דין ניתן להשתמש במגבות שהשתמשו בהם לכלי היום יום כי אם נדבק בהם משהו זה יורד בכביסה, והיום מקפידים בהרבה מקומות להשתמש במגבות מיוחדות לפסח.

ניקוי ספרים לפסח, וארון ספרים

◀ ישנם הסוברים שיש איזה מנהג להראות לכל השכנים את כל הספרים שיש, ופותחים אותם על הסורגים. אך אם יש שם חמץ לא ניתן להוציא ע"י כן.

עפ"י דין ארון ספרים, אם אין בו גב והוא פתוח, כלומר הוא מורכב רק ממדפים, אין חשש שיש חמץ מאחורי הספרים, ולא צריך להוריד את הספרים. אם קיים גב ויש בבית ילדים יתכן שנורק לשם חמץ.

עיקר החשש הוא מפירורים שיש בספרים משמוש בכל השנה. היות וברור כי הם מטונפים קצת, לכן עפ"י דין אין חיוב לבדוק. ידוע שמרן ה"חזון איש", מכר את החמץ שבתוך הספרים. ועל הארון הוא שם מחיצה בערב פסח מסדין או חבלים, והשכיר את המקום לגוי (**"ארחות רבינו"** ח"ב עמ' ו', ו**הגר"נ קרליץ** שליט"א).

◀ עצה טובה היא שכל השנה יקפידו על הספרים שלא לפתחם בשעת האוכל, וממילא הספרים הוי מקום שאין מכניסים שם חמץ.

ברכונים וזמירונים

◀ מאד קשה לנקותם, ואין חיוב ואין צורך לעמוד שעות על כל עמוד ועמוד, ומכיון שהחשש הוא רק על פירורים, ניתן להניחם בשקית ולשים אותם בתוך ארון החמץ, ולמכור את החמץ שדבוק עליהם לגוי.

הלכות ברכת האילנות

- א. ברכת האילנות מברכים לאו דוקא בחודש ניסן, אלא כל שרואה הלבלוּב בפעם הראשונה (מ"ב סי' רכו ס"ק א) ולכתחילה יברך בחודש ניסן (דברי שי"ח גליון 110 מהגר"ח קניבסקי ע"פ ברכ"י, דיני ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי דע"פ קבלה יש לברך בניסן) ואם לא בירך בניסן, יכול לברך גם אחר ניסן כל עוד שלא גדלו הפירות (פוסקים ע"פ ערוה"ש ועוד)
- ב. אפשר לברך ברכה זו אפי' אחר שנפל הפרח, עד שגדלו הפירות כל צרכן שיכול לברך עליהם שהחיינו. אבל אם כבר גדלו הפירות כל צרכן עד שיכול לברך עליהם שהחיינו, שוב אינו יכול לברך (מ"ב רכו ד)
- ג. אם יש כבר באילן פירות שגדלו כל צרכן, אבל עדיין יש לבלוב ופרחים באותו אילן, שפיר יכול לברך על אילן זה (הערת הגר"ח קניבסקי על ספר מעשה חמד)
- ד. אם לא בירך פעם ראשונה אפשר לברך אחר"כ, ואינו כמו שאר ברכות הראיה (מ"ב שם ס"ק ה ועי' ביאור"ל סי' ריח)
- ה. זריזים מקדימים למצות לברך ברכה זו כבר ב"ח ניסן (דיני ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי)
- ו. נוסח הברכה הוא כמבואר בגמ' "שלא חיסר בעולמו כלום". ויש סידורים [אשכנז] ששינו את הנוסח ל"שלא חיסר בעולמו דבר". וברוב סידורים [ספרד, ספרדים] כתוב כהגמ', ואין לשנות (דיני ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי)
- ז. ברכה זו היא על אילנות דוקא, ולא על ירקות וזרעוני גינה (פמ"ג בא"א, ערוך השולחן) ויש מדייקים מהרמב"ם שברכה זו היא גם על זרעוני גינה (הערת הגר"ח קניבסקי על ס' מעשה חמד. עי' רמב"ם שכפל את דבריו וכ' "היוצא לשדות או לגינות וראה אילנות פורחות וניצנים עולים")
- ח. מברכים רק פעם אחת בשנה (שו"ע סי' רכו) ואפי' אם ראה פרחים גדולים יותר מן הראשונים, לא יברך שוב (מ"ב ס"ק ג)
- ט. אילן שמתחדש ומוציא פירות ב' פעמים בשנה, י"א שמברך פעמיים בשנה (מעשה חמד בשם פתח הדביר עמ' פח) וי"א שלא יברך אלא פעם אחת (שו"ת הגר"ח קניבסקי שם, ושם בס"י ' בשם הגר"נ קרליץ)
- י. אף שמברכים רק פעם אחת בשנה, גם אם בירך שנה שעברה באייר, שפיר יכול לברך בניסן שנה שאח"כ, ואין צריך שיהי' הפסקה של י"ב חודש [ואינו דומה לברכת הראייה שהוא פעם בל' יום] (מעשה חמד)
- יא. י"א שאם בירך בניסן, לא יברך שנה שאח"כ באדר, כיון שהוא בתוך אותו שנה שהתחיל בניסן (בית היוצר ח"א סי' יג) וי"א ששפיר יכול לברך באדר (מעשה חמד)
- יב. אף שהשקדים ממהירים להפריח בחודש שבט [עי' רש"י במדבר י"ז כג], י"א שאין לברך בחודש שבט, דאזלינן בתר רוב אילנות (שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' כח) וי"א שגם בשבט הוי זמן הברכה (הערת הגר"ח קניבסקי בס' מעשה חמד) אמנם אם בירך בשבט, לכו"ע יצא בדיעבד ולא יברך שוב בניסן (מעשה חמד)
- יג. מעיקר הדין מברכים אפי' בשבת. ויש אומרים לא לברך בשבת, שמא יטלטל או יתלוש בשבת (כפ החיים סק"ד. ומובא מנהג אלכסנדריא, שאחר הברכה היו לוקחים פרח מן האילן ומברכים בורא עצי בשמים) וי"א שיכול לברך בשבת (הגר"ח קניבסקי, דיני ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי. ועי' ש' שאדרכה בשבת צריך להשלים מאה ברכות, וכן נהג בעל האדר"ת לברך בשבת כדי להשלים מאה ברכות) וי"א שודאי יברך בשבת, אבל עכ"פ לא יצא לפרדס וכדומה כדי לברך, כשם שנהגו לא לצאת לתשליך בשבת, שמא יטלטל את הסידור (תשובת הגר"מ שטרנבוך במעשה חמד)
- יד. יש שרוצים לאסור לברך בשבת בשדה או בכרם שהוא הבעלים, מהדין שבשו"ע [סי' שו סי' א] שאסור לסייר נכסיו בשבת. אמנם פשוט שמותר, שהרי כ' המג"א שלא אסרו אלא באופן דמינכרא, כגון שצריכה חרישה או קצירה, אבל בזמן ההפרכה א"צ לכולם (מעשה חמד)
- טו. אף להשיטות שאין מברכים בשבת, יש מקילים לכו"ע לברך בזמן תוספת שבת (מעשה חמד) וי"א דלהשיטות שאוסרים בשבת שמא יתלוש, גם בזמן תוספת שבת אסור (הערת הגר"ח קניבסקי שם)
- טז. י"א שלא יברך בלילה (שו"ת הר צבי ח"א סי' קיח) וי"א שאפשר לברך גם בלילה (שו"ת ציץ אליעזר חלק יב) ומה שכ' הגמ' "יומי ניסן" לאו דוקא יום (מעשה חמד)
- יז. מעיקר הדין אפשר לברך על אילן אחד. וי"א שלכתחילה יברך על שני אילנות (ברכ"י ודע"ת ע"פ הסוד, דברי שי"ח שם מהגר"ח קניבסקי ע"פ לשון הגמ' "וחזא אילני", הערת הגר"ח קניבסקי על ס' מעשה חמד) ואפי' מסוג אחד (כה"ח) וי"א שא"צ להחמיר בזה, כי יש לחוש לביטול הברכה לגמרי (דיני ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי ע"פ הפוסקים)
- יח. י"א שאין לברך על אילן כלאים או אילן מורכב, אע"פ שמותר באכילה, כיון שנועדה בו איסור (מנח"י ח"ג סי' כה, מועדים וזמנים ח"ו סי' ס) וי"א ששפיר יכול לברך עליהם (הערת הגר"ח קניבסקי בס' מעשה חמד, ע"פ דעת המ"ב שאפשר לברך על ממזר. וכ"כ הגר"ש דבליצקי)
- יט. אילן שהוא כלאים מן התורה [כגון סמוך לכרם], ואסור בהנאה, לכו"ע אין לברך עליו, והרי הוא כערלה דלהלן (קונטרס להגר"ש דבליצקי)
- כ. אין לברך על פירות ערלה (הגה' רע"א סי' רכו, דיני ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי, וכן נוטה הגר"ח קניבסקי) וגם על הלבלוּב של עץ ערלה אין לברך (הערת הגר"ח קניבסקי בס' מעשה חמד בדעת רע"א) ועל ספק ערלה בחו"ל יכול לברך (שם ברע"א) ובא"י גם על ספק ערלה לא יברך (מעשה חמד ע"פ רע"א)
- כא. אין לברך על אילן של ע"ז כיון שהוא אסור בראייה (מעשה חמד בשם הגר"ח קניבסקי ע"פ רמב"ם ע"ז פ"ב ה"ב)
- כב. גם נשים מברכות ברכה זו (הגר"ח קניבסקי שם, דיני ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי)
- כג. יש לזהר על נקיות המקום כגון אשפה וריח רע (עי' שו"ע סי' עט)
- כד. אילנות שלא מספיקים להוציא פירות, כיון שהציפורים אוכלים את הפרחים מיד כשיוצאים, אעפ"כ יכולים לברך על אילנות אלו, כיון דיכול להגן על האילן עם רשת וכדומה, וא"כ ראויים לברכה (שמעתי מהגר"ח קניבסקי שליט"א)

כה. אין לברך על אילני סרק (מ"ב רכו ב) ואם טעה ובירך על אילן סרק, י"א שחוזר ומברך (הגר"ח קניבסקי שם) וי"א שאינו חוזר ומברך (שו"ת שבט הלוי ח"ו)

כו. יש כותבים בשם המקובלים, שיש ענין לברך מחוץ לעיר, כלשון הגמ' "היוצא בימי ניסן". אמנם כ' הגר"ח קניבסקי "לא ראיתי נוהגין לצאת". וכ"ה בהערת הגר"ח קניבסקי על ס' מעשה חמד. וכ"כ בידינו ברכת האילנות להגר"ש דבליצקי. ובפרט שיכול לבוא לידי ביטול הברכה אם יקפיד בזה (מעשה חמד)

כז. קטן שיגדיל באמצע ניסן, י"א שאינו צריך להמתין עד שיגדיל, אלא יכול לברך מיד (מעשה חמד בשם הגר"ח קניבסקי) וי"א שימתין כדי שיהא בר חיובא (שם בשם הגר"י שפירא)

כח. סומא מופקע מכל ברכת הראיה, ולכן אין לסומא לברך ברכה זו (הערת הגר"ח קניבסקי שם)

כט. בשנה מעוברת שפרחי האילנות מקדימים לבוא לפני חודש ניסן, אעפ"כ כדאי להמתין עד חודש ניסן אף שאינו לעיכובא, וא"צ לחשוש שלא ישאר הבלבול עד חודש ניסן. וכן ראינו אצל החזו"א והסטייפלר, שתמיד בירכו בחודש ניסן (הגר"י כהן בשם הגר"ל שטינמן, דברי שי"ח גליון 164 מהגר"ח קניבסקי. וכ"ה בשדי חמד בשם החיד"א)

ל. י"א שיכול לברך גם על ענף תלוש, כל עוד שלא נפל הפרח (מהרש"ם בדעת תורה) ויש מדייקים מהגמ' והפוסקים דיש לברך דוקא על אילן מחובר (מעשה חמד) אמנם אינו צריך לראות עיקר הענף, אלא אפי' אם רואים רק את הענף עם הפרח, שפיר יכול לברך עליו (הערת הגר"ח קניבסקי בס' מעשה חמד)

לא. י"א שפשוט שיכול לברך ברכת האילנות בין על עציץ נקוב בין על עציץ שאינו נקוב (הערת הגר"ח קניבסקי על ספר מעשה חמד) והוא עצה לזקן וחולה שאינם יכולים לצאת (הגר"נ קרליץ) [ועי' בנשמת אדם סי' קנא שדן גבי ד' מינים, ובכלל קנא דן גבי בורא פרי העץ. ובביכורי יעקב תקנא ל' כ' דיד"ח בד' מינים. וכ"כ בקרן אורה במנחות גבי ד' מינים וגבי בורא פרי העץ. וכ"ה בשו"ת מהרי"ל דיסקין סי' כז]

לב. אילן שפירותיו ראויים רק לתבלין ולא לאכילה, אין לברך עליהם ברכה זו (מעשה חמד בשם הגר"ח קניבסקי)

לג. אסור לנטוע אילן על קברות ישראל (שו"ע יר"ד סי' שסח בש"ך) ולכן אין לברך על אילן שנמצא בבית קברות של ישראל במקום הקברות. אמנם על קברות עכו"ם יתכן שמותר וצ"ע (מעשה חמד מהגר"ח קניבסקי) [והנפק"מ הוא בבית הקברות עתיק שאין שם כבר מצבות, וגודל שם עצים מעל הקברים. אבל אם הם נטועים ליד הקברים מותר]

לד. אם אסר בנדר את פירות אילן שלו על כל העולם, יתכן שאין לברך עליו (שם מהגר"ח קניבסקי)

לה. י"א שמותר ליכנס לחצר חבירו בלי רשות כדי לברך ברכת האילנות, דניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה (מעשה חמד) אמנם כ' שם הגר"ח קניבסקי בהערותיו [אות יח], דלא שייך כאן ניחא ליה וכו', כיון דאין חיוב לברך אלא למי שרואה, וא"כ לא יכנס לחצרו ולא יראה ולא יברך. ואף שבסופו של דבר נעשה מצוה ע"י ממונו, לא מצאנו שאף בזה אמרי' ניחא ליה וכו', דדוקא במידי דרמיא חיובא אגברא אמרי' הכי. [ועי' דעת נוטה ח"ב עמ' רסד, דמותר לאשה לקחת לולב בלי רשות הבעלים כדי לקיים מצוה, דגם בזה אמרי' ניחא ליה וכו', ואע"פ שאשה אינה חייבת. ומביא שם בהערות ש"כ באג"מ אר"ח ח"ב סי' קו. ומביא שם משו"ת האלף לך שלמה אה"ע סי' פב דלא אמרי' ניחא ליה וכו' באשה שפטורה מציצית. וצ"ע]

לו. בענין להוציא סידור חבירו כדי לברך ברכת האילנות, כ' הגר"ח קניבסקי "יתכן דלמקום סמוך אין קפידא, ובפרט לשעה מועטת, וצ"ע להלכה" עכ"ל (הערת הגר"ח על ס' מעשה חמד)

לז. אונן לא יברך ברכה זו (שו"ע יר"ד שמא א) ואם בירך ברכתו לבטלה, ולא יענה אמן אחריו (מנחת שלמה סי' צא אות ה) לח. מי שראה ציבור מברכים ברכת האילנות, ובירך עמהם בלי להסתכל על האילן, י"א שיתכן שא"צ לברך שוב, כיון דלא מוזכר בשו"ע שראיה מעכב (שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' נג אות ד) וטוב שישמע שוב מאחר לצאת ידי ספק (מעשה חמד)

לט. אין לברך ברכה זו כשרואה את האילן ע"י משקפת שמבוסס ע"י "מראות", דאינו נחשב ראייה [וכך הם רוב משקפות בזמנינו]. אבל אם המשקפת מבוסס ע"י זכוכית מגדלת, שפיר יכול לברך דרכו (מעשה חמד בשם הגר"י זילברשטיין. וכ"כ בספר שער העין בשם הגר"ש אלישיב גבי ברכת הימים)

מ. יש ראשונים שסוברים, שאין לברך אלא על ראייה הראשונה. ואם ראה ולא בירך, שוב אינו יכול לברך (מעשה חמד בשם המרדכי והאשכול ועוד) וי"א שאין ראייה לזה מהראשונים (הערת הגר"ח קניבסקי שם, ע"ש טעמו) ויש אחרונים שסוברים דמברך דוקא על ראייה ראשונה כמו כל ברכת הראיה (חיי אדם, קיצור שו"ע, ועוד) ולהלכה פוסק המ"ב דאפשר לברך גם על ראייה שניה ושלישית (מ"ב רכו ה, ושעה"צ סק"ג)

מא. י"א שיש להימנע ככל האפשר מלראות הפריחה בזמן שאינו רוצה לברך [כגון בחודש אדר או בשבת], כדי לחוש להשיטות הנ"ל שאינו מברך אלא על ראייה הראשונה (מעשה חמד) וי"א דאין חייבים להחמיר ולהימנע (הערת הגר"ח קניבסקי שם)

מב. "ברוב עם הדרת מלך" (משלי יד כח) מכאן כתבו הפוסקים, שעדיף לעשות את המצוות בציבור וברוב עם (באר היטב תפס כ מהשל"ה גבי ספירת העומר, חיי אדם כלל סח סעי' יא, וכן הוא בסדר היום ויסושה"ה ומנח"י ח"ו סי' מה, וכן מובא מהחזו"א שהורה לספור בציבור לפני ק"ש ותפילה) אבל לא יפסיד תפילה בציבור בשביל מעלת ברוב עם (אחרונים)

מג. בשנה שיש גם ברכת החמה וברכת האילנות, יש להקדים ברכת החמה, כיון דברכת "עושה מעשה בראשית" תדיר יותר (הגר"ח קניבסקי ע"פ סוכה דף נו ששהחיינו תדיר מסוכה) ויש לדון במקום שצריך לעבור מקום הברכה על האילן כדי לברך על החמה, האם יש בזה איסור "אין מעבירין". [והרי כ' האחרונים דאין מעבירין חמור יותר מתדיר]. והגר"ח קניבסקי כ' גבי נידון הנ"ל "אין כאן מצוה אלא ברכה", משמע שאין איסור אין מעבירין, כיון דאינו מצוה אלא ברכה. וצ"ע. [ועי' באריכות בספר מעשה חמד סי' כב]

ספרים ש"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

הפרשה "במחיצת החפץ חיים". תזריע- גליון מס' 58

בס"ד

"כבוד הבריות"

וְהִצְרֹעַ אֲשֶׁר בּוֹ הִנֵּג בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרָמִים וְרָאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׁפָם יַעֲטָה וְטָמֵא טָמֵא יִקְרָא. כָּל יָמֵי אֲשֶׁר הִנֵּג בּוֹ יְטָמֵא טָמֵא הוּא בְּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשְׁבּוֹ (יג, מה-מו).

חז"ל (ערכין טו, ב) אומרים שהצרעת באה לאדם על חטאי הלשון, וז"ל: 'כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו שנאמר (תהילים קא, ה) "מלשני בסתר רעהו אותו אצמית", וכתוב התם (ויקרא כה, כג) "לצמיתות" ומתרגמין 'לחלוטין', ותנן אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה'. כלומר, בספר תהילים כתוב שהמדבר לשוה"ר עונשו ש"א אותו אצמית", שפירושו הוא 'אחליט', וצרעת נקראת בלשון חז"ל בלשון זה - מצורע 'מוחלט'. והקשה המהרש"א (ח"א שם ד"ה כל ה'ב'), הלא בגמ' שם (טז, א) כתוב שיש ז' דברים שעונשם צרעת. וביאר, שבשאר הדברים די בעונש של מצורע מוסגר [השלב הראשון] ובה מתכפר העוון, אבל עוון לשון הרע אינו מתכפר אלא בהיותו מצורע מוחלט. וביאר רבנו (שמירת הלשון ח"ב פט"ז), שתירוצו של המהרש"א מבואר בגמ', שהרי למדו את עונשו של המדבר לשון הרע, מלשון 'אצמית' - מוחלט'.

בפסוקים הנ"ל מתארת התורה, את התנהגותו המחויבת של המצורע בזמן צרעתו. רבנו (שם) לומד, שגם הנהגות אלו הם בכלל העונש של המצורע, ובמשקל של 'מידה כנגד מידה'.

"בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע" - כלומר, צריך לקרוע את בגדיו ולגדל את שערות ראשו. טעם הדבר, שעיקר סיבת חטא לשון הרע היא הגאווה. כמבואר בטהרת המצורע, שצריך לקחת עץ ארז ואזוב ושני תולעת, וביאר רש"י (יד, ד) 'לפי שהנגעים באין על גסות הרוח, מה תקנתו ויתרפא, ישפיל עצמו מגאותו, כתולעת וכאזוב'. וביאור הדבר, שהמכיר את מומי עצמו אינו מחפש את מומי חברו, וכשמגנה את חברו סימן שמחשיב את עצמו לאדם חשוב ללא פגם. עונשו כמידתו, לנוול את עצמו בפני כל, כשמראהו החיצוני יהיה כבזוי, וממילא לא יתגאה על חבריו.

"וטמא טמא יקרא" - ופירש רש"י: 'משמיע שהוא טמא ויפרשו ממנו'. בחטאו, הייתה דרכו לגלות את קלון חבריו בפני שאר האנשים, ועונשו, שהוא עצמו יגלה את קלונו בפניהם.

ומוסיף רבנו הבחנה נוספת. כשם שבהנהגות הנ"ל, התורה הקפידה שקלון המדבר לשון הרע יודע לעין כל, כן היא לא חסה על כבודו בבואו להקריב את קרבנותיו לאחר טהרתו. שהרי מבואר במסכת שקלים (פ"ה מ"ד), שכל המקריב קרבן וצריך לקנות נסכים, היה הולך ליוחנן הממונה על החותמות, משלם לו ומקבל ממנו חותם שכתוב בו כמה נסכים מגיע לו. ואח"כ היה הולך עם חותם זה לאחיה הממונה על הנסכים ומקבל ממנו את נסכיו. וארבעה סוגי חותמות היו שם (שם מ"ג), שכתוב עליהם 'עגלי' למקריב קרבנו ממין הבקר, 'זכרי' למקריב איל, 'גדי' למקריב ממין הצאן, ו'חוטא' למקריב קרבנות מצורע. ומבואר, שלא חשו חכמים לכבודו כלל, ואף על חותם נסכיו כתבו במפורש 'חוטא'. והנה, אף שבכל מקום מצאנו שהתורה חסה על כבוד הבריות ואינה מגלה את קלונו, לעומת זאת המדבר לשון הרע התורה מקפידה שקלונו יודע ברבים. ומבאר רבנו, שאין זאת אלא, שלולי בזיון זה לא יכנע לבבו הערל המלא בגסות רוח וגאווה, ולולא כניעתו לא יכופר עונו.

אורחות חיים במחיצת רבינו. פעם אחת אמר בזה הלשון: "פרושים פרושים, אני אומר לכם אל תהיו גזלנים". ופירש דבריו: מתחתנים, קונים מיטות טובות וכל כלי בית של לוקסוס, ומתרגלים כך בהדרגה ללוקסוס, וכשהעסקים לא מכניסים לוויים ולא מחזירים, וכך נהפכים להיות גזלן. שיחות החפץ חיים

פעם אחת היה הדלת מהמסדרון פתוח, ונכנסה הפרה והפכה שם התיבה עם תפוחי אדמה ועוד דברים, ועשתה היזק. הרבנית צעקה כנהוג על הפרה וגרשה וסגרה הדלת. אמר אל הרבנית: "כשיודעים שפרה עומדת, צריכים לסגור הדלת או להשגיח".

ספרים שו"ל

התפילה
במחיצת החפץ חיים

השבת
במחיצת החפץ חיים

הימים הנוראים
במחיצת החפץ חיים

הגדה של פסח
במחיצת החפץ חיים

פרקי אבות
במחיצת החפץ חיים

החינוך
במחיצת החפץ חיים

ביד הלשון

פעילויות תורניות

מבצעי שמירת הלשון

שיעורים תורניים

מילגות לנוקשים

פניני הפרשה "במחיצת החפץ חיים"

בס"ד

נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן.

איתא בספר הקנה, שנשאל: כל ישראל יהיו מצורעים שהרי נכשלו בעוון לשה"ר, ועונש הלשה"ר הוא צרעת. אמר להם: אין, שקולה העניות כצרעת, גלו ישראל והרי הוא עני הנמסר בידי אדם, עכ"ל. ובאמת הוא פשטיה דקרא: "מי האיש החפץ חיים" - בעולם הבא, "אוהב ימים לראות טוב" - גם בעולם הזה, "נצור לשונך מרע" וגו', וסגולה זו היא טובה מכל הסגולות שמחפשים אנשים להצלחה. וכעין זה איתא ג"כ ב'תנא דבי אליהו' (ח"ב) שכמה פעמים מעשיהם של בני אדם גורמים לירידתם. (חובת השמירה פ"ו)

כידוע מצוה התורה על המצורע לפנות בצרעתו אל הכהן: "נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן", שמתפקידו ובסמכותו היה להחליט על המצורע אם טהור הוא או טמא. 'מצורע' - אומרים חז"ל - נוטריקון של ימוציא רע. כלומר, שבשביל דיבור רע שאדם מוציא מפיו - לשון הרע - באה הצרעת בתור עונש. חפצה איפוא התורה כי המצורע ילמד את הלקח הדרוש בדבר הנזק הכרוך בלשון האדם, לפיכך ציוותה עליו לבוא אל הכהן, שבידו מסרה את הכח לקבוע בדיבורו אם המצורע טמא או טהור, על ידי כך נרמז למצורע על חומרת חטאו, ושכוח הדיבור אם אין שומרים עליו כראוי עלול הוא לטמא אדם. משנתרפא המצורע מצרעתו זקוק היה לטהרתו לעבור תהליך של קרבנות, שוב באמצעותו של הכהן. לפיכך השתדל החפץ חיים בתור כהן לרפא את עמו בספרי מוסריו הקדושים. זהו בהתאם לעקרון, כי יותר חשוב ויותר רצוי הוא להשתדל במניעת המחלה תחת לרפאותה, לפיכך שאף לבער את לשון הרע שגורמת למחלת הצרעת. יתר על כן, לפי דעת חכמי התלמוד חטא לשון הרע מעכב את הגאולה, ומי כ'חפץ חיים' השתוקק והצטער לקרב את הגאולה.

(הח"ח - חיינו ופעלו)

הנה בפרשיות אלו האריכה התורה הרבה בגודל טומאתו של מצורע ובענין טהרתו, וידוע מה דאיתא בערכין (טו:) דהוא בא על חטא הלשון, דגרסינן שם: כל המספר לשון הרע נגעים באים עליו, שנאמר "מלשני בסתר רעהו אותו אצמית", והיינו לחלוטין, כדכתיב 'לצמיתות' ומתרגמין 'לחלוטין', והיינו שיהיה מצורע מוחלט, ותנן "אין בין מצורע מוסגר למצורע מוחלט אלא פריעה ופרימה". והא דאמרין שם דעל שבעה דברים נגעים באים, כתב המהרש"א שם דהתם אפשר שיכופר לו ע"י צרעת שדינו בהסגר, מה שאין כן בחטא הלשון הוא מצורע מוחלט.

בדד ישב.

ראה את גודל טומאתו של מצורע, שהבא בתוך אהלו כיון שהכניס שם ראשו ורובו נטמא, ואפילו הוא יושב תחת האילן, וטהור עובר דרך שם נטמא. והנה יש שלושה מיני טומאות, טומאת טמא מת, וטומאת זיבה, וטומאת צרעת. טמא מת משתלח רק חוץ למחנה שכניה, זב ובעל קרי - חוץ לשתי מחנות, ומצורע - חוץ לשלוש מחנות, שנאמר "בדד ישב מחוץ למחנה מושבו", והיינו שאפילו שאר טמאים לא ישבו עימו. ואמרו חז"ל: מה נשתנה מצורע לישב בדד, הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו, לפיכך בדד ישב.

בגדיו יהיו פרומים [קרועים] וראשו יהיה פרוע [מגודל שיער].

אפשר שהטעם הוא, שעיקר חטא הלשון בא ע"י גאווה, שהוא מחשיב עצמו לאיש חשוב באנשים, לפיכך מלאו לבו לגנות את חבריו, שאילו היה מכיר את נגעי עצמו לא היה מחפש מומי זולתו. והעד לזה, שאמר הכתוב בטהרתו שיקח עץ ארז ואזוב ושני תולעת, ופירש רש"י: אם נתגאה כארז ישפיל עצמו כתולעת וכאזוב ויתכפר לו. לפיכך אמר הכתוב שבגדיו יהיו קרועים, וראשו יהיה מגודל כדי לנוולו, שיהיה נראה לכל כבזוי ולא יתגאה לבו לדבר בזולתו.

ועל שפם יעטה.

הוא תחת אשר בוודאי אמר מתחילה "ללשונו נגביר שפתינו איתנו מי אדון לנו", ציוונו ה' שכעת יהיה מעוטף על שפתו.

וטמא טמא יקרא.

ישמיע לרבים שהוא טמא, ויפרשו ממנו, כי תחת אשר מתחילה היה דרכו לגלות קלון חבריו בפני אנשים, לכן הוכרח עתה לגלות קלון עצמו בפני אנשים.

(שמירת הלשון ח"ב פט"ז)

אמורים הדברים בנגעים ואמורים לגבי כל מאורע העובר על האדם בימי חייו. יתכן ויעברו על האדם מצבים כאלו ואחרים רבי הוד ורבי רושם ואילו הוא לא יתבונן ולא יתן את ליבו לראות לתכליתם ולמשמעותם. על האדם להרגיל עצמו לחיות בשימת לב ובשים דעת. על מנת להגיע לכך, לחיות חי אדם ולא כבעל חי, הרי שעל האדם ללמוד את התורה הקד' עם מדרשי חז"ל ובכך ילמד לחיות בשימת לב ויזכה שיהיו לו יסוריו למזבח כפרה.

ובשימת ליבו של האדם. לולי שיבואו עליו נגעים ימשיך בהרגלו התמידי ולא ישים לבו לחשוב ולפשפש במעשיו. לכך מביא הקב"ה נגעים שמחמתן הולך הוא לכהן המורה לו לפשפש במעשיו, מסגירו ז' ימים מחוץ למחנה רחוק מהויות העולם, מצב בו ליבו ומחשבתו פנויים להתעמק ולחשוב מהי חובתו בעולמו ואיך הגיע לשפל מצבו. משנוהג האדם כך עת לוקה הוא בנגעים הרי שעולים לו הנגעים למזבח כפרה.

למען דעת

לכה"פ חצי שעה קבועה שמירת הדיבור באופן מוחלט, גם לקבוע בל"נ כשעה רצופה ללמוד בהמשך אחד ולהסביר בפה מלא ולפרש מה שהוא לומד, בין אם לומד עם חברותא או אפי' לבד

◆ "כמה יש להחזיר בתלמידים חומרת איסור דיבור לשון הרע, ושהדברים יכנסו לעצמותיהם. בילדותינו, כשהיו רואים שני ילדים המשוחחים ביניהם, לא מיהרנו לגשת אליהם, מחשש שמא הם מדברים דיבורי לשוה"ר! [כהיום, לדאבונינו, נתהפך הדבר והולכים בדווקא לשמוע מה נתחדש...]

◆ "סיפר מו"ר זללה"ה על ר' שמעון שוחט ז"ל מפ"ת שהיה אדם צדיק, היתה לו בת יחידה והיה דואג תמיד שחברותיה תבואנה לשחק אצלם בבית ולא שהיא תלך אצל אחרים, והוסיף, שזה לימוד גדול בחינוך, ואמר שצריכים הרבה לעקוב על המילים ששומעים מהילד לראות אם לא נקלט ח"ו מהחברה משהו לא טוב, שאז מוכרחים להרחיקו מחברה זו.

◆ "אם רוצים שהדיבורים יהיו מתקבלים צריך לדבר בנחת, שהמקבל ישמע דיבורים בנחת, לא בדרך קפידא ואיום. וכמו שהמשיך שם בהמשך האגרת: "ואל יכביד המלמד עולו עליהם כי אם בנחת, כי הלימוד אינו נקבע באדם כי אם ביישוב ובנחת". גם ילד שמדבר בעזות ובחוצפה, או בדרך כעס, אין לצעוק עליו ולא להענישו, אלא צריך לומר לו בנחת ומתוך אהבה "אתה מאבד את המעלות שלך בהתנהגות זו". וכך בכל פעם ופעם לחזור ולומר לו זאת בנוסח כזה או בדומה לזה, ותו לא מידי. ובעה"י דיבורים אלו יפעלו את פעולתם יותר מן הגערות והדומה להן.

בזמנינו, שהדור חלש, אין כח ל"שמאל דוחה", וצריך לחזק בעיקר את ה"ימין מקרבת".

בפרשה זו בה אנו למדים על נגעים אשר כמובא ברש"י "באין על לשון הרע", נביא בזה הדרכות והנהגות של רבינו בענין הדיבור, לשון נקיה אמירה רכה ושמירת הפה.

◆ "זה ברור שדיבור נקי, הוא יסוד לטהרת הלב והמחשבה ומידות טובות. ומבואר בפסחים (דף ג') לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מתוך פיו, יעו"ש כל הסוגיא והמימרות ודרשת חז"ל שם. ובתקופה האחרונה כבר הגיע רח"ל להתדרדרות של תביעת ישעיה הנביא, וכמבואר בדרשת חז"ל (שבת פ"ב, ב') יעו"ש רש"י ד"ה אנשי שחץ.

והחיוב על כל ראשי הבית, ההורים, לחנך ילדיהם מקטנותם לדבר לשון נקיה, וכמו כן המחנכים את צעירי הצאן שישמרו לב בדעת ובחכמה להשפיע באופן כללי ופרטי בזה.

◆ "זכות גדולה למתעסקים ולמשפיעים ללמד עם קודש שיעורי הלכה, ולהחזיר בתוך הציבור חומר עבירת דיבור לשון הרע, אשר הוא שורש להרבה חטאים של חלק התורה הנוגע ל"בין אדם לחבירו", ועי"ז נגרם באופן ישיר שנחלשים ביסוד היראה יראת העונש, וזוהי סיבה שנכשלים בהרבה חטאים גם ב"בין אדם למקום".

מן הראוי ורצוי להכניס לימוד הלכות אלו בת"ת המתחנכים בהם ילדי ישראל וצעירים, שיהיה במשך זמן לימודם ניכר על כל תלמיד ותלמיד זהירות בלשונם, לדבר רק דברים המותרים שאין בהם שמץ של דיבורים אסורים, ובזה יזכו להצלחה בלימוד התורה

◆ "אהבת הדיבור המביא גם לידי ליצנות, הוא נובע מריקנות וחוסר רצינות שמעלת אדם נאבד ממנו. והעצה לעקור הרגלים כאלו: לקבוע בל"נ

הדעת נותנת

לישיבה, וביקשה להפסיק עם הדפיקות. הבחור עשה בידו תנועת ביטול והמשיך להרעיש. שבה האשה והתחננה שיאפשר לה ולבני ביתה לישן בשעה 2 בלילה, אך הבחור הלז לא השגיח בה. האשה הלכה מבוישת לביתה, ואנו רק יכולים לתאר לעצמנו את ההרגשה הקשה שהיתה מנת חלקה."

כאן הרעים רבינו בקולו הרך: "אם אין מידות - אין תורה, אין יראת שמים, אין מצוות ואין כלום". והמשיך: "אותו הבחור ברבות הימים גדל, ועם התורה ביחד נעשה מהאויבים הגדולים ביותר של התורה והמצוות!"...

היה זה באחד הימים עת הבחין רבינו בהתנהגות לא טובה בין שני בחורים מוכשרים בשיעור. חיך אליהם, לא אמר בעניינם כלל, אלא סיפר סיפור:

"בתקופה שלמדנו בישיבת חברון, היה בחור בעל כשרון עצום, למדן ומתמיד נורא. אותו בחור היה עושה מידי פעם "משמר" ולומד כל הלילה בהתמדה גדולה. פעם אחת כשהתעייף קצת והשעה היתה מאוחרת מאד בלילה, עורר את עצמו ע"י שבכל נענוע עם הסטנדר היה דופק בכח עם ידו על הסטנדר. לאחר כחצי שעה נכנסה אשה המתגוררת בשכנות

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה דוד זללה"ה

אדר ב' (2) תשע"ו

גליון מס' 128

דברי מוסר והתעוררות

כמה שהוא מכניע את עצמו, מתוך ידיעה והכרה שהכל יש לו מאת הקב"ה וצריך לבקש על כך.

ולכן אמר התנא 'הוי זהיר בק"ש ובתפילה', כי האדם הוא נותן את הכח ואת הדרגה של התפילה, שתחשב לתפילה שלימה, שבזה תלויה גם קבלת הבקשה למלאות משאלות לבו לטובה.

'אין לנו מלך אלא אתה' – ביטוי לביטול העצמיות לגמרי

הגמרא בתענית דף כ"ה אומרת שבשעה שלא ירדו גשמים ונתאספו כולם לתפילה, ירד ר' אליעזר לפני התיבה ואמר כ"ד רגנות ולא נענה. ירד ר' עקיבא ואמר אבינו מלכינו אין לנו מלך אלא אתה ונענה. הגם שאין לנו הבנה בהסברה להבין את ההבדל בתפילתם של ר"א ור"ע, אבל בתפילתו של ר"ע הוא ביטא במילים ספורות את ביטול עצמו לגמרי, שכל מה שיש לו ומה שהוא צריך הכל הוא - אלא אתה - הכל מהקב"ה ואין לנו זולתו כלום, ואני מדגיש שוב שבודאי אצל ר"א גם היה דרגות אלו, אבל ר' עקיבא הביע את ההכרה הזאת, והוא תפילת הרש - רחמים ותחנונים, ולכן נענה.

והביא החסיד יעב"ץ את דברי דוד המלך ע"ה בתהילים (נ"ב) שאמר על עצמו 'ואני כזית רענן בבית אלוקים, בטחתי בחסד אלוקים עולם ועד'. זית רענן היינו שהוא פורח, והיכן הוא פורח? בבית אלוקים. וביאר דכונת דוד המלך ע"ה שהעיד על עצמו שהיה זהיר וזריז בק"ש ותפילה כמו זית רענן, ולא מנע אותו להשכים קום, לא קור וחורף וקוצר לילות הקיץ, ועם כל זה לא בטח בהשתדלות זו לתפילה, שלכן נתקבל תפילתו, אלא קיווה לחסד ד' שתפילתו תקובל ושיתמלאו בקשותיו.

אוצר אין קץ הוא אוצר מתנת חינם

והביא את דברי המדרש בפ' כי תשא, כשעלה משה רבינו למרום הראהו הקב"ה אוצרות, אמר לפניו, רבש"ע הללו למי? אמר לו הללו לעמלי תורה, הראהו אחרים ואמר לו הללו למי, ואמר לו הללו לגומלי חסדים, וכן הרבה כיוצא בזה. אחר כך הראהו אוצר גדול מאוד אין קץ, אמר לפניו זה למי? א"ל מתנת חנם. וכששאל משה רבינו בזכות התורה לא נתנו לו, אמר איני שואל אלא מהאוצר הגדול, הה"ד ואתחנן אל ד'. וזכה שהקב"ה הראה לו את הארץ, שבשביל כך היה צריך הרבה תפילות, ולבסוף זכה מאוצר מתנת חינם.

למדנו מדברי חז"ל הק' את הנהגת הקב"ה בבריאה עם כל יחיד ויחיד, שמתנהג במידת חנון ורחום, ומרבה להיטיב עם ברואיו, אבל הנהיג שלזה צריך שהאדם יבקש מאתו ית', ולכן מבקש הוא מאיתנו ומתחנן אלינו, בני אהובי חביבי תתפללו! כדי שאוכל להיטיב לכם כל הימים.

תכלית היצירה היא קבלת עול מלכות שמים שעל ידה וממנה ייצא כבוד שמים בעולם

התנא באבות (פ"ב ט"ו) רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפילה. דהיינו, לקיים מצוות אלו עד כמה שאפשר שיהיה בשלימות. לשון זה של הוי זהיר לא מצינו בכל המצוות אלא כאן בקריאת שמע ובתפילה. ויש לעמוד על כך, מה המיוחד במצוות אלו מכל המצוות שלא אמר בהם התנא 'הוי זהיר'.

מצות קריאת שמע עניינה היא קבלת עול מלכות שמים, שזהו עיקר תכלית היצירה כולה, שבשבילה ברא הקב"ה את העולם, ולשם כך הוא ברא את הכלל ישראל, ונתן לנו את התורה הק', וצויה אותנו בקיום מצוותיה. והתכלית שכל אחד צריך לדעת שהוא עומד תחת העול של הקב"ה, עול מלכות שמים - עולו של הקב"ה לקיים רצונו ית'. ושמממשו ייצא כבוד שמים והכרת מלכותו ית' בעולם. לכן ייחד התנא את מצות קריאת שמע, שיש להזהר בה, כי היא קבלת עול מלכות שמים.

לזכות שהתפילה תתקבל לפניו ית' צריך להגיע לחסד וחנינה

וכן בתפילה הורה התנא להיות זהיר בה, והטעם בזה, אומר רבינו החסיד יוסף יעב"ץ על המשנה, שצריכים לדעת שבכדי לזכות שהקב"ה ימלא בקשת המתפלל, לא שייך שיזכה לזה בזכויות עצמו בלבד, בהן לבד לא שייך שהאדם יזכה, אלא חייב להגיע לחסד הקב"ה. וזהו מה שכתב התנא וכשאתה מתפלל אל תעש תפילתך קבע, שאל תתלה כלל בכוונתך, אלא תחנונים כשואל על דרך חסד וחנינה. והש"ת מצד טובו הגדול הוא מרחם על בריותיו ולא מצד זכותם.

ומהו ענין של רחמים ותחנונים לפני המקום? בשעה שאדם עומד בתפילה לבקש צרכיו מאת בוראו, צריך שיהיה בידיעה והכרה כשואל על דרך חנינה, לבקש רחמים ותחנונים, כי אין לו שום זכות שמגיע לו שתתמלא בקשתו, [והדגיש רבינו וחזר ג' פעמים על המילה 'אין'] לא מגיע לו כלום ממש, אלא כל בקשתו הוא מצד חסד הקב"ה.

המתפלל מעורר רחמי שמים לחון אותו מאוצר מתנת חינם

ועל זה מביא התנא את הפסוק שנאמר (יואל ב') 'כי חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה'. כל הטוב שנותן הקב"ה לברואיו זה לא בגלל זכות המקבל אלא המתפלל המבקש בתחנונים כאשר יבקש רש, על ידי בקשתו מעורר רחמים, ובמידת הרחמים שנתעוררה על ידי תפילתו נותן לו הקב"ה ברוב חסדו וטובו, כמ"ש ורב חסד וגו'. ממילא יוצא שכל כח התפילה שעל ידה מתעורר מידת הרחמים זה תלוי באדם, עד

מידת טוב מחייבת להיטיב, לכך מתאוה הקב"ה לתפילת הצדיקים, כדי להיטיב להם

וידועים דברי חז"ל הק' (יבמות ס"ד) מפני מה היו אמהות עקרות, לפי שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. חז"ל מתבטאים בלשון נורא 'מתאוה' מלשון תאוה, השתוקקות גדולה מאוד. וכל זה מפני שהקב"ה הוא טוב ורחום ומידת הטוב מחייבת להיטיב ולהיטיב. וביאר הרמח"ל בס' דרך ד' שהטבת הקב"ה היא בלי סוף וגבול, וכדי לקבל בלי סוף, צריך שהמקבל יהיה בדרגה כזו, בגדלותו ובשלמותו, ולכן מתאוה הקב"ה לתפילתן של צדיקים, כי הם בדרגתם הגדולה יש להם בית קיבול הטבה גדולה כרצון הבורא ית' להיטיב.

הגמרא בברכות ע"פ כרום זולות לבני אדם – דברים העומדים ברומם של עולם ובני אדם מזלזלים בהם, והוא תפילה. והביא על כך האור יחזקאל את דברי הסבא מקלם שדברים העומדים ברומם של עולם, היינו שהאדם מתרומם על ידי התפילה, שהתפילה מרוממת את האדם. וזה על ידי שהתפילה תהיה בכוונת הלב, בשימת לב, שכל ביטוי וביטוי יעורר אותנו להתעוררות וגדלות. ברכות השחר, פסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע, וכל תפילת שמונה עשרה. ולכן הקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, כי על ידי תפילתן כל האדם משתנה, וצריך להשתנות על ידי התפילה.

אחר התפילה צריך האדם להרגיש שנתרום, ונהפך לאיש אחר ממה שהיה קודם התפילה

[וכבר האריך רבינו בשיחותיו, מדוע אנחנו לא רואים בעינינו את השינוי שיש באדם לאחר שמתפלל]. ואחרי התפילה צריכים להרגיש את עצמו שהוא אחר ממה שהיה לפני התפילה. להתפלל קול נעים מתוך הסיוד בכוונה ובהרגשת הלב.

וצריך להרגיל עצמו בכוונת התפילה, ועל ידי ההרגל יכול לזכות שתפילתו תהיה תפילה שלמה. ואיך ירגיל את עצמו בכוונה? ראשית צריך להתבונן כשהוא עומד תפילת שמו"ע, שהוא עומד לפני השי"ת. וזה מה שהביא הרמ"א בסעיף הראשון של שו"ע או"ח, 'שויתי ד' לנגדי תמיד', גם לא בשעת התפילה צריך שירגיל עצמו בידעיה זו שהוא עומד לפניו ית', כמו שאמר דוד המלך בתהילים (קל"ט) 'אנא אלך מרוחק, ואנא מפניך אברח. אם אסק שמים שם אתה, ואם אשא כנפי שחר גם שם ידך תנחני' וכו'. אין שום מקום שאפשר להסתיר ממנו ית', כי לית אתר דפנוי מיניה.

להגיע להכרה זו דרוש עבודה רבה ויגיעה, כמו שהביא בעל החרדים שכדי להרגיל עצמו צריך לשנן מאמרי חז"ל שיהיו רגילים על לשוננו, וכמו שמובא על יוסף הצדיק שראו תמיד את פיו מרחש בתפילה, שהיו שפתותיו דובבות תפילה ובקשה מאתו ית"ש.

לקיים שויתי ד' לנגדי תמיד, צריך להרגיל עצמו בתפילה, ובזה יוכל להגיע לכל מצב החיים

אבל וודאי שראשית העבודה בזה היא בעת התפילה, שצריך לחוש שהוא עומד ומבקש מאת הקב"ה, וכמו שכתב המסילת ישרים בפ"ט... שצריך האדם לחשוב בעודו מתפלל... איך הוא בא ונושא ונותן ממש עמו יתברך, ולפניו הוא מתחנן ומאתו הוא מבקש, והוא יתברך שמו, מאזין לו, מקשיב לדבריו, כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב שומע אליו... ואם בזמן התפילה ירגיש כך, יהיו הדברים בתור התחלה, עד שיתרגל שכל

מחשבותיו כל ימי חייו יהיו דבוקים בו ית'. ובדרגה כזאת יחיה. אבל אם ח"ו גם בעת התפילה הוא לא ירגיש כך, א"כ איך ובמה יהיה ההתחלה להגיע לזה!?

ולכן כשאומר 'ברוך אתה' יחשוב למי אומר כן, ויבוא להכרה שעומד ושכינה כנגדו, וכן ההלכה שאסור לעבור כנגד המתפלל, יתבונן מדוע אסור לעבור כנגד המתפלל? מפני שדוחק את השכינה! כל זה יביאהו לידי ההכרה של 'שויתי ד' לנגדי תמיד'.

וכמובן, לידע מהותה של תפילה שהיא תחנונים לפני השי"ת מתוך הכרה ברורה שאין לי כלום, והכל אני צריך להשיג ולקבל מאתו ית"ש, ורק כשמכיר בזה ניתן לו רשות מאת הקב"ה ליהנות מעולם הזה, והנהנה בלי להכיר ולהודות כאילו גזול, ולכן תיקנו ברכת הנהנין.

וכל החיים – על כל נשימה ונשימה תהלל י-ה, צריך הודאה תמידית על עצם החיים. הוא מה שאמר התנא, אל תעש תפילתך קבע אלא תחנונים לפני המקום. תחנונים מלשון חינם לקבל מאוצר מתנת חינם, לזכות לכל טוב הצפון למיחלים לחסדו.

(שיחת רבינו בהיכל הישיבה יום כ"ב חשוון תשנ"ט. נערך מתוך כתבי הרה"ג ר' אברהם כגן שליט"א).

להשלמת השיחה הנ"ל מביאים אנו הקטע הבא

נשאל רבינו מפי תלמיד צעיר: מה העצה לזכור במשך כל תפילת שמונה-עשרה, כי עומד הוא לפני המלך?

ורבינו תוהה על עצם השאלה, ומגיב כשכולו ת"מ: 'הרי הנך אומר ברוך אתה' – בלשון נוכח! הלא ישמעו אונן מה שפיך דובר – מיהו אותו 'אתה' שאליו הנך פונה?!

וכאשר דיבר רבינו בפרוס ראש השנה תש"ע, אודות הקבלות: שמן הראוי שכל אחד ואחד יקבל על עצמו לקראת יום הדין, עמד על כך שאין לקבל קבלות גדולות שאין יכולים לעמוד בהן, ואז העלה כהעצה את הקבלה הבאה: "לכוין בשלוש המילים הראשונות של הברכה ראשונה מתפילת שמונה עשרה: ברוך אתה ה'! זה גם הקבלה שקיבלו בועד של הגאון רבי נחום מאיר קרליץ זצ"ל.

ההתבוננות לפני מי הוא עומד ומתפלל, היא מעיקר ויסוד התפילה. על אותם "חסידים הראשונים", שחז"ל מספרים עליהם (ברכות לב ע"ב) ש"היו שוהין שעה אחת ומתפללין שעה אחת וחוזרין ושוהין שעה אחת" – שאל רבינו: היכן מצונו בשאר מצוות ענין ההכנה של שעה בדווקא? ועוד יותר תמוה – השהייה שעה לאחר התפילה – מה שלא מצונו בשום מצוה אחרת – מה ענינה?

אלא – אמר רבינו – אותן שהיו לפני התפילה ולאחריה, אינן בגדר 'הכנה' גרידא, אלא חלק בלתי נפרד מגוף התפילה! זוהי צורת התפילה, כי בלי לדעת לפני מי אתה עומד, חסרה עצם התפילה!

ועצה יעץ רבינו לתלמידיו, שבעומדם לתפילת שמונה עשרה, יעצרו לרגע קט ויחשבו: "הנני הולך כעת לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא!"

עוד עצה טובה לכוונה בתפילה, מסר רבינו: "שמעתי פעם מרבי נחום מאיר קרליץ, שהציע כי כדאי להניח פתקא בסידור, שכוונת ברכה ראשונה מעכבת את התפילה" – והוסיף רבינו לספר: "הכרתי בעל-בית אחד שהיה שקדן גדול, ופעם נכנסתי לביתו וראיתי שעל הקיר ליד השולחן היה כתוב 'ברית ותורה מעכבין בברכת המזון' – כדי להזכיר לעצמו לכוון בהם... – ושניהם לדבר אחד התכוונו, שהנחת פתק היא עצה טובה להזכיר לכוון...".

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

מזכרונות רבינו בערבי פסחים בעיירת וולאזין

היה רבינו בעודו ילד יוצא ונכנס בביתו של הרב דמתא וראש הישיבה, רבי יעקב שפירא. בהזדמנות, ראה בביתו ארגזים רבים ובהם כתבי יד משושלת ראשי הישיבה דוולוז'ין, החל מרבי חיים מוולוז'ין ועד לצאצאיו בני הדור האחרון.

וסיפר רבינו על הכבוד והערכה שרחשו בני וולוז'ין לכבודה של תורה, ובכל עת שדמותו האצילית של רבי יעקב היתה נראית ברחובה של עיר, היו האנשים נעצרים ונעמדים מלוא קומתם עד שהיה חולף מעל פניהם.

הוא גם זכר את מראה הרב המגיע להשיג על אפיית המצות שבעיירה. לישת הבצק נעשתה על ידי נשים, והרב בחרדתו לכשרות המצות, היה מגיע לפקח לבל יעבדו הנשים יותר מדי שעות, כי אז תש כוחם ולישתן אינה כדבעי. (ראה שבולי הלקט, סדר פסח סימן ריא (והו"ד בחק יעקב סי' תס ס"ק ד): "ומעשים בכל יום שתלמידי חכמים רוב הרבנים... הן בעצמם ועומדין על הרקידה ועל הנפייה ועל לישתה ועל אפייתה משום שהרבה דברים יעלו על לב הנשים שהן מותרין או שמא שוכחות ועושות דבר שלא כהוגן ואין יודעת שכן מצוה והפסד עבירה ואם יאה אדם עומד עליהן יותר נזירות").

עוד סיפר על תקיפותו של הרב. העניות בוולוז'ין היתה גדולה ביותר. ובעלי הסחורות, כמו ביצים עופות וכדומה, נאלצו למכרם ברווח זעום, כי מחיר גבוה יותר לא היו בני העיירה מסוגלים לשלם עליהם, והיה משתלם לסוחרים למכרם בערים הגדולות, במחיר ורווח הגון. על כן, בכל שנה לקראת חג הפסח, היה השמש מכריז בבתי הכנסיות בשם הרב 'חרם', שלא להוציא מהעיירה ביצים ועופות ואווזים, שאם יוציאו את הכל מהעיירה, יגרום הדבר למחסור ולהפקעת השערים.

להכין עצמם לזמני מקראי קודש

- - - להכין עצמם כראוי

לזמני מקראי קודש שניתנו לנו בצווי הבורא יתברך,

להתבונן

ולהעמיק

בקדושתם של הזמנים האלו, ובחובת כל אחד ואחד בהם... (מהסכמת רבינו לספר על המועדים להגר"י קאלאצקי שליט"א. ראש בית מדרש 'יד אברהם – ארה"ב).

סוף זמן חורף בישיבה. התלמידים נרגשים מהפרידה הזמנית מכתלי הישיבה ומשיעוריו של רבינו, אחד אחד ניגשים הם לרבינו לפרידה, צוברים עוד מבט מאיר, עוד לטיפה חמה ואולי גם צביטת חיבה קלה, כ'ציידה לדרך' למשך חודש ימים של בין הזמנים.

אחד מהם ביקש 'ברכה', ורבינו אוחז את ידו בחמימות, ומעומק לבו מברכו: **"שתזכה להרגיש אמונה בליל הסדר!"** - ישנם עוד שבועיים ימים עד לליל הסדר, ומחשבות רבינו כבר נתונות בו. לבו הומה ומייחל לאותה 'הרגשת אמונה' של ליל שימורים.

ולא בכדי.

רבינו תבע ודרש: **אם רוצים 'שייכות' לליל הסדר, לבל יעבור בלא כלום, מבלי קחת שום קנין למשך השנה - יש להתכונן לכך! ללמוד את ההגדה, ללמוד שולחן ערוך בהלכות הפסח ולשים לב ולהבחין אלו מצוות דאורייתא מקיימים בלילה גדול זה, אלו מצוות דרבנן, ומהו מצד המנהג. רק מתוך הכנה רבתית זו, אפשר לחיות את הלילה ולהרגיש 'שייכות' לתוכנו. רק בדרך זו יוצאים מן הלילה מחוזקים באמונה... אבל ללא הכנה והתבוננות... הלילה עובר וחולף כלא היה!**

המועדים והזמנים שבלוח השנה, מעולם לא עברו על רבינו ללא הכנה והתבוננות מוקדמת על תכלית ומהות המועד הקרב.

הנהגת רבינו עם בנו בעודו ילד סמוך המופלא לאיש

הגאון רבי משה דוד ליפקוביץ שליט"א מתאר לימוד עם האב הגדול - רבינו זללה"ה בימי בין הזמנים: **"היה זה בבין הזמנים של חודש ניסן. הייתי אז ילד, לפני בר מצוה, ומהבוקר לאחר התפילה וארוחת הבוקר, היינו צועדים יחדיו לבית המדרש, בו היינו יושבים ולומדים 'טור' הלכות פסח, עד לתפילת מנחה בצהרים.**

אמנם, מידי פעם תוך כדי לימודנו היה שולח אותי הביתה לטעום ולשתות משהו!

זו היתה הרגשה עילאית - חשתי מקרוב את אהבתו לתורה, כשהיא משולבת ומרופדת בדאגה ללא גבול למעני, שאחוש בנוח ושיהיה לימודנו מתוך שמחה ורוגע.

בימי בין הזמנים התפנה לענות למכתבי תורה

הרבה מכתבים שסבלו דיחוי היה מניחם לימי בין הזמנים כאשר אין את עול הישיבה והשיעורים. כפי שבמכתב משנת תשל"ד, למחבר ששיגר לו את ספרו, מתנצל רבינו **"על איחור כתיבתי, כי פשוט עול השיעורים והתלמידים הם הקודמים לכל, ואתו הסליחה..."**, ואחר שרבינו משתעשע עמו בענייני הספר, חוזר רבינו על התנצלותו כי רוצה היה להוסיף ולהשתעשע עמו בדברי תורה "רק אין הזמן מספיק לי, כי אני מוגבל מטרדות תלמידים ושיעורים..."

כך גם במכתב משנת תשמ"ז, כמענה למכתב בענייני שביעית ששיגר לו חכם אחד, מתנצל רבינו **"את מכתבו בענייני שביעית קיבלתי, ואחר עד עתה, כי עול הישיבה והשיעורים הם קודמים מהכל, וכעת הגני להשיב..."**. תאריך המכתב הוא: **"ב' בחודש ניסן"** - היינו שרק בבין הזמנים, ביומי דמפגרי רבנן, ואין "עול הישיבה והשיעורים" עליו, התפנה רבינו לענות על המכתב.

הוראות והדרכות

מכתב רבינו על משמור ימי בין הזמנים דחודש ניסן

בס"ד, ניסן תשס"ו

למע"כ ראשי הישיבות באה"ק שליט"א

שמועה שמעתי אחרי שהשקיעו טרדות גדולות שיהי' ישיבות של בין הזמנים בין לבני הישיבות ובין לאברכי הכוללים בכדי שלא יפרקו את כל הרכוש של לימוד התורה של חדשי הזמן, ושלא ירפו עצמם מסדרי זמני התפילות, שיהי' המשך וקשר עם סדרי הישיבה. ואחרי שאלו המייסדים ישיבת בין הזמנים זכו זכות גדול להיות מן המזכים את הרבים ששכרו מובטח להם מתורתנו הק' ע"פ מאמרי חז"ל הק'. שמענו שיש איזה הצעות שמהם מחלישים את כל התועלת, ע"י שרוצים לעשות אסיפת תלמידי הישיבות בין משיבות ליטאים ובין מתלמידי עדות המזרח עדת הספרדים שיחי'. שזהו פריקת עול התורה והיראה. לכן אנבקש מראשי הישיבות שיגלו דעתם ברבים את הנזק שהוא בגדר ודאי, ולמנוע הצעות מלעשות כל זה. בברכת חג וכשר ושמח שנוכח להתעלות באמונה ובטחון להיות דבוקים בתורתנו הק' ע"י מצות סיפור יציאת מצרים והגאולה. **נאום [מקום החותם]**

וכן כששמע רבינו על תכנית באחד הישיבות הגדולות לארגן 'קעמפ' בימים שאחר חג הפסח, בטענה שעל ידי כך תהיה הצלה למנוע מכשולות שבחורים יוצאים לבד לטיולים ומסכנים עצמם בגוף ובנפש, ושוהים במקומות שעליהם נאמר הרחק מן הכיעור והדומה לו, לא קיבל רבינו טענה זו, וסבר שהקעמפים לא ימנעו כמעט את המכשולות, ואדרבה יביאו לנוהג חדש ולהפוך את ימי בין הזמנים של פסח לימי בילוי וביטול כל המסגרות הנפלאות של ישיבות 'בין הזמנים' המתנוססים לתפארה בכל ריכוזי החרדים. ושלח להורות שלא יקימו מסגרת זו.

גם הכנות החג בטירדה של מצוה, מוציאים מן הלימוד וצריך שימת לב על כך (ה' הקטעים דלהלן מתוך שיחת הדרכה בסוף זמן חורף תשנ"ז בישיבה לצעירים שערי תבונה).

המסילות ישרים פ"ה כשמדבר על מפסידי הזהירות, אומר שמרחיקיה הם ג' חלקים. האחד הוא הטיפול והטירדה העולמית, כגון עכשיו לפני פסח ישנן טרדות של הכנות החג, אבל צריך לדעת שזה טירדה של מצוה. צריך לעשות הכל מתוך מחשבה שזה מצוה, כגון אפיית מצות, הכשרת הבית לפסח שלא יהיה חמץ, הכל נכלל בכלל המצוה, אבל מ"מ יש כאן יציאה מהלימוד, אמנם בודאי אינו דומה לביטול תורה מחמת טירדות שאינן של מצוה, אבל בכ"ז יש כאן טיפול וטירדה המוציאים מן המצב הרגיל של הלימוד.

פחד מהשחוק והלצון

יש עוד חלק השני שהוא השחוק והלצון, טבע האדם להיות בצוותא, ואם לא עסוקים בלימוד, קשה לשבת בשתיקה ובאפס מעשה, אזי בקלות מגיעים לידי שחוק וקלות ראש, וצריך לפחד מכך, שעל ידי ביטול סדרי הלימוד יכול להגיע לידי שחוק וליצנות.

כמה חורבנות ר"ל יש מחבר רע

והחלק השלישי – הוא החברה הרעה. כמה חורבן יכול להביא חבר רע, כמה מכשולים נגרמים על ידו, ויתכן שהחבר השלילי משפיע עליו עד כדי שמאבד הכל, ואף הרב הגדול ביותר אינו יכול כבר לתקן ח"ו. אם רואים שיש לו חוסר רצינות, והפה שלו איננו כשר, צריכים להתרחק ממנו כמו מחומר נפץ קטלני ח"ו. להשתדל לא להיפגש עם כאלה, ולמעט מאוד לא להסתובב ברחוב.

במצות כיבוד אב ואם

כשנמצאים בבין הזמנים שוהים יותר בבית, וממילא יש תפקיד מיוחד של כיבוד אב ואם, למלא רצונם, כמובן לעזור בבית, ושכל ההנהגה עם האחים והאחיות שיהא כראוי, ובזה גם כן מקיימים מצות כיבוד אב ואם, שכידוע כמה נחת רוח והנאה יש להורים כשהיחס בין ילדיהם הוא כהוגן.

סדר היום בבין הזמנים

התפילה צריכה להיות במקום קבוע. ובמקום של ת"ח ובני תורה, כדי שתהיה תפילה שלא ממהרים בה, כך בכל הג' תפילות שביום. ובכדי שיהיה בטוח שלא יעבור עליו יום ללא לימוד התורה, העצה היעוצה היא שמיד אחר התפילה בבוקר, רצוי מאוד שיהא לכל אחד איזה קביעות בלימוד. אם זה חזרה על מה שלמדו בזמן החורף, או קביעות של הלכה, וכמובן שאין זה בא על חשבון הסדרים שכל אחד צריך לסדר לעצמו בלימוד ובעזרה בבית.

גם כשיש צורך להעסיק בחור בעבודה להעסיקו בבית

ומעשה היה בבחור, שלפי מצבו ותכונותיו, זקוק היה לתעסוקה בבין הזמנים, וסברו רבותיו של הבחור להעסיקו במאפיית מצות וכדומה. אולם רבינו הורה, שישכמו עם הוריו שישלמו לו 'משכורת' על שעות עבודה בבית או בגינה, ושלא ייצא למסגרת של עבודה מחוץ לבית!

תלוי ממה נובע הרצון של הצעיר לעבוד

לשאלת אנשי חינוך מארצות הברית שעלו לביתו: בחורים ישיבה מעוניינים בבין הזמנים לעבוד באיזו עבודה ולהתפרנס, האם להרשות להם זאת?

ורבינו מעמיד עצמו במקומו של נשוא השאלה, ועונה מיד: "תלוי ממה נובע רצון זה לצאת ולעבוד! אם זה מתוך צורך נפשי של התאווררות, שעל ידי עבודת כפים זו תהיה להם תועלת לנפשם, אפשר להרשות להם זאת. אבל אם הסיבה נובעת מתוך אהבת הממון – הרי זה דבר גרוע, העלול להביא לעבירות חמורות!"

יהיה ניתן בס"ד להשיג הגליין בבית מרן זללה"ה.

להערות והארות אפשר להתקשר לסל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624

נפשו גחלים תלהט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
גליון 89 החודש תזריע תשע"ו

העלון יוצא ללא מטרת רווח וניתנת
רשות לצלמו למטרת זכויהם בלבד.
לתרומות ותנצחות, חוספת מנויים, חצרות וחצרות
יש לפנות בטלפון: 0527-69-79-44
או בדוא"ל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

מגישים בזה את החלקו השני של המאמר יציאת מצרים הגדלת
היקף הבחירה.
ובמוסגר תמצית יסוד ההתמודדות עם נסיונות החיים.
המאמר השני הוא חלק מלקט מאמרים שנדפסו בקובץ ישורון
שנתיחד לתורת רבינו ז"ל.
בשבועות הבאים לא יודפס העלון ורק יופץ בדוא"ל לכן בקשתנו
מכל המקבלים בדוא"ל להדפיס 3-4 עולנים ולהניחם בבית מדרש
הקרוב לביתם לזכר הרבים.
הבהרה: מחמת סגנון היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתנו של
רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים
תלהט" על עקבתא דמשיחא ש"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא
לתלות אך ורק בעורך. נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

מרום הרגשת קירבה אל השי"ת בער בהם החשק
לדבוק במקור העליון המקרב אותם. החצי
הראשון של ההלל הוא חלק מהסיפור יצי"מ על
הניסים והנפלאות שעשה עמנו בעבר, אבל החצי
השני הוא מעין שירה של ה"לעתיד לבוא"
שיזדכך הגוף מאוד ויגיע לדבקות נוראה
בהשי"ת, שאין לנו שום ציור בזה, ולכן היה אצל
אותם גדולי עולם בחלק השני של ההלל
השתפכות הנפש להדבק למעלה.

והכל עפ"י היסוד הנ"ל שבלייל היציאה "נגלה
אליהם ממ"ה הקב"ה" ורוממם למדרגות עצומות
של קירבה ודבקות בהשי"ת. והגם שאין היום
גלות וגאולה ממש, אבל הלא חייבו חז"ל לחוש
כאילו הוא יצא ממצרים, וברמב"ם כתב כאילו
יצא "עכשיו" ממצרים, כי התורה אינה מוגבלת
בזמן ומקום, והגילוי שהיה בשעתו מתנוצץ בכל
שנה בנפשות ישראל, בכל נפש לפי ערכה, ואדם
הזוכה לכך חוזר למדרגת כח הבחירה שהיה
לאדה"ר טרם חטאו. וכשמתעורר אצל האדם כח
הבחירה בעוצמה כזו, יש ציור שמכריע האדם
תיכף לבחור בתכלית הטוב בהתפשטות
הגשמיות.

בחירת האדה"ר להכנס לרע בנתה את כח הרע

נשוב לבאר את חטא עץ הדעת, ותיקונו ע"י
האבות, עד השלמת התיקון במתן תורה.
איתא בגמ' (יבמות ק"ג ב') א"ר יוחנן בשעה שבא
נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ישראל שעמדו על
הר סיני פסקה זוהמתן, צ"ב מה היא הזוהמא
שהטיל בה הנחש?

והנה יש ב' דרכים לבטל את הרע. א. לברר את
האמת עד שיהא ברור ומאומת כל כך שא"א

יציאת מצרים – הגדלת היקף הבחירה [ב]

[עיני ישראל ח"ב רכ"א]

[תמצית חלק א'. נתבאר שעיקר צורת האדם
היא היותו בוחר. כח הבחירה התמעט עם חטא
אדה"ר והלך מדחי אל דחי עד שהאבות הק'
החלו להחזיר את כח הבחירה. שיא הבחירה
היתה בקבלת התורה המקיפה מסוף העולם ועד
סופו. דור יוצאי מצרים היו דור המעבר מהאבות
הק' לקבלת התורה. ובהיות שהיציאה ממצרים
היתה כדי שיקבלו את התורה הק' לכן זכו לגילוי
עצום בליל יצ"מ "נגלה עליהם מלך מלכי
המלכים הקב"ה"]

כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא - הגדלת כח הבחירה למעלה מגבולות הטבע

זהו מה שרמזו חז"ל בלשונם הטהור הנ"ל
"כזיתא פסחא והלילא פקע איגרא". היינו שאחרי
שאכלו את הקרבן פסח קיבלו את העוצמה של
כח הבחירה, שנתבטלה המחיצה הנותנת גבול
לבחירה, שהיה עד אז רק עד השמים במהלכים
הטבעיים כפי דרגת הבחירה של אומות העולם
שחלק ה' להם להיות "תחת השמים" [כנ"ל אות א'
בחלק הראשון], ועתה קיבלה נשמתם את ההיקף
הגדול של הבחירה לחבוק את כל העולמות
העליונים, וזהו "פקע איגרא", שנפקע ונשבר
ה"איגרא" [הגג] שעליהם, וחזרה נשמתם להקיף
את כל העולמות בהכרה הפנימית שה' הוא
האלקים בשמים ובארץ.

ומדויק בלשון חז"ל ש"הלילא" פקע איגרא,
משום שענין זה קשור לאמירת ההלל. וכפי
שמבואר בזוה"ק ששחיתת הפסח רומזת
לשחיתת היצר לעתיד לבוא, שאז תחזור ההכרה
שהויה אחד ושמו אחד, וע"כ אחר אכילת הפסח
אומרים את פרקי ההלל שהם השירה השייכת
לעת"ל - "לא לנו וגו'" "אהבתי כי ישמע ה' וגו'"
"ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל". נמצא
ששירת ההלל נאמרה מתוך ההכרה של "פקע
איגרא" - למעלה מדרכי הנהגת הטבע לגמרי. זהו
ביטוי של ה"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים
הקב"ה".

מטעם זה היו גדולי עולם זצ"ל שבחצי ההלל
השני הגיעו לכמעט התפשטות הגשמיות, כי

לחשוב אחרת כלל, ועי"ז אין לרע מקום כלל. ב. להכנס להכיר את הרע ולפרוש ממנו.

החילוק ביניהם הוא כמעט כהחילוק שבין צדיק גמור לבעל תשובה. בהשקפה ראשונה נראה שבדרך השניה יש כבוד שמים יותר, כי נכנס לעומק הנסיון לעשות את הרע ופורש ממנו, וזה היה הפיתוי של הנחש שאם תאכלו מעץ הדעת - "והייתם כאלקים", כלומר שכשם שבבריאתו של הקב"ה יש טוב ורע ואעפ"כ הקב"ה כולו טוב, כן תכניסו עצמכם למקום של טוב ורע, ואעפ"כ תתגברו להיות טוב בלבד, ובזה יגדל כבוד שמים יותר.

והצליח מעשה שטן, שאילו היה אדה"ר מקיים את ציווי בוראו בלי התחכמות, והיה פורש מן הרע מבלי להכיר בו כלל, היה כח הטוב גובר בעולם בברירות כזו שלא היה מקום לרע כלל, והיה הרע מתבטל לגמרי מן העולם, אבל מכיון שנכנס אדה"ר לרשות הרע היה בכך הכרה שיש מציאות של רע בעולם, ובזה בנה את כח הרע יותר, כי הבריאה ניתנה ביד האדם, והכרתו בכחות הרע בנתה אותם.

סיבת התלאות והיסורים בעוה"ז

ומדה במדה נכנסה כל הבריאה- מלבד בעלי החיים- למצב שכולו יסורים ומכאובים וצרות, וכפי שהגדיר בספר הישר (המיוחס לר"ת) שער ו' את העולם - "נוה התלאות", [שאדם החי בהשקט ושלווה לא יהא בטוח שיתמיד שלווה, כי מהות העולם הוא במהלך של תלאות ה' ירחם עיי"ש] כי בבחירתו של אדה"ר להכנס לרשותו של הרע ולהתגבר עליו מבפנים, נתן כח שליטה לסט"א שתערים קשיים עצומים לבני אדם במצבים שונים ומשונים להכשילו ליפול ברשתה, ומעתה רק בדרך זה נבחן האדם לראות אם הוא טוב באמת, והמתנהג בטובה במצב של השקט ושלווה אינו מוכח שהוא באמת טוב, אבל כשמתאמץ במצב של קושי לעשות רצון בוראו, בזה נבחן שהוא טוב בעצם, וזהו כל התכלית של נוה התלאות. וכאמור כל זה הוא מפני בחירתו של אדה"ר להכנס למערכת הנסיון בתוך רשותו של הרע, אבל אילו היה מתחזק בטוב ומתעלם מן הרע היה מתבטל הרע מן העולם, והיה העולם מתוקן במלכות ש-די.

האבות הק' עמדו בנסיון בדרך התלאות

והיסורים עד שבמ"ת פסק שלטון הרע

האבות הקדושים עמדו בנסיון "נוה התלאות" בגבורה עילאית, שלא זכו בחייהם לנחת ושלווה כלל, אלא היו להם קשיים עצומים ונוראים

לאורך כל ימי חייהם. אברהם אבינו לחם בעוז ותעצומות נגד כל העולם לפרסם שמו ית', ומסר נפשו באור כשדים. וכן כל עשרת הנסיונות היו מצבים של קשיים נוראים שניסוהו מן השמים ועמד בכולם. וכן שאר האבות העמידו להם משמים מצבים קשים מאוד ועמדו בהם בגבורה עילאית לעשות רצון קונם. חז"ל (בסנהדרין צ"ו א') המשילו את עבודת האבות הק' לסוסים הרצים בין בצעי המים, שבכל פסיעה שוקעת רגליהם עמוק בבוץ, וצריך התאמצות גדולה למשוך את הרגל מתוך הבוץ, ובמצב זה אינו מסוגל כמעט לילך כמה פסיעות, ובשביל לרוץ במהירות צריך הסוס כחות על טבעיים. והאבות הק' עשו זאת! ובכל התלאות הקשים והמרים שעברו עליהם, היו מסורים לעבודת ה' בכחות על טבעיים ממש.

גדולי ישראל גדלו רק מתוך קשיים

ראש הישיבה שלי הגר"י הוטנר זצ"ל כתב בא' מכתביו, שיש הסתכלות שטחית על הגדולים כגון מרנן החפץ חיים והגר"ע והאמרי אמת זצ"ל שנולדו במדרגת גדלות, שהכל היה חלק אצלם יגיעת התורה ומדות נאצלות ושמירת הלשון בשלמות. אבל צריך לדעת שזו טעות, ובודאי היו להם מלחמות עצומות עם היצה"ר, ורק התגברו על כל הקשיים עד שהגיעו לפסגת השלמות. האבות הקדושים היו הראשים בעסק זה של עבודת ה' בהתאמצות על טבעית כסוסים הרצים בין בצעי המים, ופחות משיעור זה כבר אינו מדרגת האבות.

וכ"ז היה מפני חטאו של אדה"ר שבחר בדרך העבודה מתוך הכרת הרע, שע"ז נבנה כח הרע בבריאה, ומעתה הבירור שהאדם הוא טוב באמת הוא רק ע"י הנסיון של "נוה התלאות", שבו נבחנת דרכו אם יעמוד איתן בדרך הטוב למרות הקשיים שלו, וכמ"ש במדרש יבוא נמרוד ויעיד באברהם, יבוא נבוכדנצר ויעיד בחנניה מישאל ועזריה, שמסירות נפשם למות על קידוש שמו ית' היא העדות הנאמנה על היותם מסורים לעשות רצון קונם בכל נפשם ובכל מאודם. ועי"ז החלישו האבות הק' את כח הרע בבריאה, עד שבמתן תורה הגיע זרעם למצב הקדום שפסקה זוהמתם, כלומר שהתבטל כחו של הרע להערים קשיים על האדם להפריעו מעבודת ה', וכמ"ש חז"ל דבלוחות הראשונות היה המצב של חירות משעבוד מלכויות שכל אומה ולשון לא היתה שולטת בהם, אלא היו עובדים הקב"ה בדרך הראשונה של בירור האמת, שאין מקום לפיתוי הרע כלל, והיה מתבטל הרע מן העולם לגמרי.

האדם נמצא בעוה"ז רק בשביל דבר אחד בלבד, והוא להיות מנוסה, ועי"ז לראות באיזו מידה הוא דבוק לרצונו ית'. כל מצבי האדם שהוא נפגש עמהם אינם מסורים בידו כלל להסתדר בהם. כולם מסורים הם בידי שמים. מה שסידר הוא ית"ש לכל נפש מדת ואפני נסיונותיה. והוא מנוסה בזה לראות במה יבחר אם ברצון ה' המפורש לנו רק בתורתו ית' או בויתור על זה ובחירת נוחיותיו בעולם החומרי. כפי מידת ואיכות הויתור על עניני החומר ככה הוא מתנשא (מלשון התרוממות כפי' רמב"ן הידוע) וקומת צורתו הפנימית מתחזקת יותר ומכינה אותו להתגבר על עוד קשיים.

ואם כי האדם סובל בעת ויתור על החומר (שהרי יש משיכה טבעית לצרכי החומר, והוא סובל אי נוחיות ממה שצריך לכווץ את עצמו) מ"מ אין יסורים אלו שוברים את האדם אלא הם מגבשים אותו ומעמידים אותו. וזוקפים קומתו דאכן יש לו גבורה נפשית וגבור ביצרו הוא. א"כ הבריחה מנסיון שהועמד בפני האדם וחיפוש נוחיות הוא בריחה מעצם החיים, ועזיבתם. בריחה אינה פתרון לשום בעיה בחיים.

האדם מוכרח לעבור נסיונות. ובריחה מנסיון א' אינה מבטחת כלל שמעתה תהיה לו דרך סלולה להמשך חייו, זוהי טעות מרה והעלמה מן המציאות הקיימת לצלול במים אדירים של עולם הדמיון. אבל כל זמן שלא הכיר אדם חומר החוב שיש לו בעולמו, ואין לו משקלו הראוי, אז יהיה לפניו כל ויתור על שאיפות הסדור בעניני גשם כנטל ממש. אבל ברגע שיעמוד על איכות חובתו בעולמו מצד אחד ומצד ב' האושר ועושר שנמצא במילוי חובתו להתענג בתענוג היותר נפלא ונעלה לנצח נצחים, אז יקל עליו הויתור על שאיפת סדור בחיי השעה הקשורים במילוי והכנעה לתביעות הגופניות.

גדר מצות סיפור יצ"מ [נאמר ערב פסח תשנ"א נדפס בקובץ ישורון]

הגרי"ז זצ"ל סיפר מעשה שהיה לפני אביו הגר"ח זצ"ל דבא אליו אדם נכבד יהודי חסידי ואחר אשר גמר את דבריו אמר לגר"ח אצלנו אצל הרב"ם שלנו נעשים מופתים ומה אצלכם. ענה לו הגר"ח והתחיל לספר דברים נפלאים שהיו אצל הבית הלוי והיו כולם מופתים ממש וסיפר לו שלושים מעשיות כאלו, וכשגמר לספר כל מעשה הוסיף הגר"ח זצ"ל אבל מופתים אינם תורה. וכן אחרי כל אחד מהשלושים מעשיות הוסיף הוספה זו.

המובן בדבריו עפ"י דברי הרמב"ם [פ"ח מיסודי התורה ה"א] וז"ל משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה. שהמאמין על פי האותות יש בלבם דפי שאפשר שיעשה האות בלש וכו'. אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצרך עשאם. לא להביא

ראיה על הנבואה וכו' ובמה האמינו בו. במעמד הר סיני שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמר להן כך וכך. וכן הוא אומר (דברים ה-ד) 'פנים בפנים דבר ה' עמכם'. ונאמר (דברים ה-ג) 'לא את אבותינו פרת ה' את הברית הזאת'. ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דפי שנאמר (שמות יט-ט) 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם'. מכלל שקדם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה.

מבואר ברמב"ם שהנאמנות של משה רבינו אינה משום המופתים שעשה אלא עפ"י עדי

ראיה שהוא נביא, וכשרואים בעיניים הוא בירור שאין אחריו דופי וערעור ואין מה לפקפק בכך. ועיי"ש בהמשך דברי הרמב"ם שמוכח שאותות אינם בסיס מוחלט לאמונה בגדלותו של אדם כי יתכן שבא ע"י דרכים אחרות כגון כישוף וכו'.

האמונה במשה היתה רק אמונה עפ"י מתן תורה וממנה יסוד לדורות הבאים. אותות אינם הוכחה שבעל המופת הוא בחינת משה, כי מופתים אינם תורה. זה מה שענה הגר"ח לאותו חסיד. מופתים אינם תורה. ובזמננו הרבה טועים כששומעים דבר מופת ה"ה בירור גמור על גדלותו של הבעל מופת, והאמת שאין זה כלום. כי רק עפ"י התורה יש למדוד מיהו גדול.

א"כ לכאורה צריך ביאור אם סיפורי מופתים אינם בירור עד כדי אמונה שאין בה דופי מהו ענין סיפור יצ"מ בליל ט"ו, דכל חובת אותו לילה לספר מניסים ונפלאות שנעשו במצרים כדי לחזק את האמונה בה, שהרי מכח אות או מופת יש בלבו של המתעקש דופי, כי אולי ח"ו יד אחרת מעורבת בדבר.

יתבאר עפ"י דברי הרמב"ם [פ"ז מהל' חו"מ ה"א ה"ב] שם מאריך בביאור חובת הספור ביצ"מ ומסיים שאופן הסיפור הוא שידרוש מארמי אובד אבי עד שיגמור כל הפרשה וכל המוסיף ומאריך בדרש זה הרי זה משובח עיי"ש. מבואר בדברי הרמב"ם שכל המבואר בהגדה, מתחילה היו אבותינו עובדי ע"ז עד לקריעת ים סוף הכל משום דרש פרשה זו. היינו שכל הצרות ודרכי הגאולה והמכות הכל נכלל בפרשה זו, דהסיפור דיצ"מ לספר כדי שיהיה ברור הוא אך ורק אם יסודו בדרש פרשה זו. ולא כמספרי ספורי מעשיות – הסטוריה – אלא אך ורק כמספר בדרש פרשה זו. משום שכל יצ"מ יסודה בתורה, וכפי שנמסר לנו ע"י חכמי התורה הנסים והנפלאות שנעשו לאבותינו כתורה. ודוקא תורה בהיות שיש ביסודה כח לברר את האמונה לגמרי בלי שום ערעור ופקפוק.

בחסדי ה' עלינו עבר עלינו היושבים בא"י בחודש שבט וחודש אדר עד פורים תקופה נפלאה בה היה נראה לעין כל באופן מוחשי ביותר יד ה' עלינו בהשגחה פרטית לטובה [א.ה. המדובר על מלחמת המפרץ בשנת תשנ"א]. ובכ"ז המתבונן היום בכל מה שקרה לכאורה לא נשאר לו כמעט כלום מאותם רגשי התעלות ורוממות מאותם ימים נעלים, וכאילו לא השפיע עלינו כלום. והמתבונן תמה מדוע דברים כה גדולים ונשגבים לא השאירו בנו כמעט שום רושם כראוי. הביאור האמיתי בדבר משום שמופתים אינם תורה. אין במופתים בירור גמור והמוכח כחה של תורה, ואין במופתים כח וחוזק הבירור שבכח התורה. אמנם בשעתו המופתים גורמים להתעוררות נפלאה אבל התעוררות כזו שאין בה כח בירור גמור מבלי שום דופי, וזה הפקפוק והדופי שמינכר בכא"א, שלאחר זמן אינו משאיר בנפשו שום רושם קבוע.

עוד מתבאר מהגר"ז [במק"א ריש פרשת תולדות] דאין עיקר תכלית הנס לספר אותו אלא המסקנא העולה ממנו. עיין שם שהקשה מה היתה טענת ליצני הדור שמאבימלך נתעברה שרה, סוף סוף יש כאן נס. והסיק מכאן שאם המסקנא מהנס [מאבימלך נתעברה שרה] היא שגויה הרי שאין שום תועלת בנס עכתו"ד.

הוא הדין במצות עשה של סיפור יצ"מ בליל ט"ו, אין ענינו עצם הסיפור גרידא, דאין עיקר הוראת הנס רק כדי להביא ולברר שהבורא ית' הוא כל יכול, אלא המסקנא היוצאת מהכרת נס זה. הכרת הטוב היינו שיעבדו מוחלט להמיטיב, להכיר ולהעריך ולהחזיר כפי יכולתו. נמצא שתוצאת סיפור יצ"מ כניעה והשתעבדות כפי גודל הכרת הטובה שקיבל. ומהכרה דגבר עלינו וחסדו חייבים אנו להשיב לבוראנו נחת רוח ממעשינו והדרך היחידה לכך שיעבוד הגמור אליו.

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

- פרשת תזריע תשע"ז -

פיקוח נפש בשבת

וביום השמיני ימול בשר ערלתו (וי"ב ג')

הנה ילפינו מהכא בגמרא שבת (קל"ב א') דמילה בזמנה דוחה שבת, דדרשינן 'וביום' ואפילו בשבת. ואמרין בגמרא (שם) שרבי אלעזר בן עזריה יליף מהכא בקל וחומר לכל פיקוח נפש שדוחה את השבת, דמה מילה שהיא רק אחת מאיבריו של אדם דוחה את השבת, קל וחומר לפיקוח נפש שדוחה את השבת.

הנה יש לעיין בנמצא במקום שחייב לחלל שבת, דאם לא כן יהרגוהו, כגון בבית הסוהר, או במקום גלות שחייב לעבוד שם בשבת, והנה יכול לברוח משם על ידי חילול שבת, כגון להיכנס למכונת ולהפעילה ולברוח, מי אמרין דשרי ליה, דהרי כך יחלל שבת בפחות מלאכות, או דילמא אסור, דהרי אינו מחלל שבת בהבריחה כדי להציל נפשו, אלא רק על מנת להפחית בחילול שבת, וזה לא הותר.

והנה אמרין בגמרא יומא (פ"ג א') דאם מוכרח לאכול משום פיקוח נפש, ויש לפניו ב' אפשרויות, או לאכול טבל או לאכול תרומה, נחלקו תנאי מהו איסור הקל.

והקשה בפרשת דרכים (דרך החיים דרוש י"ט) דהרי איכא עצה שלא היא לא איסור טבל ולא איסור תרומה, דיפריש תרומה מהטבל וערבנו בשישים. ותיירץ דאסור לבטל איסורים, ואיכא דסברי דהוה איסור מן תורה, ואיסור זה אין לו היתר של פיקוח נפש. ולפי זה הכי נמי בנידון דידן יהא אסור לברוח בחילול שבת, דבזה אין היתר דפיקוח נפש.

אך בחזון איש (דמאי סי' ט"ז ס"ק י') הביא האי קושיא, ותיירץ דאירי באופן שלא שייך לבטל ברוב דיהא ניכר. ולכאורה משמע דלית ליה סברת הפרשת דרכים, וטעמא דמילתא דגם זה בכלל היתר פיקוח נפש, דיש כמה אופנים להתיר האכילה. ואם כן לדידיה בנידון דידן יהא מותר. [וגם בפרשת דרכים חזר בו בסוף דבריו].

עובדא באמבולנס

הנה שמעתי עובדא שהזמינו אמבולנס למקום רחוק, ולאחר שיצא האמבולנס הוחלט לשלוח החולה ברכב פרטי מחמת הזריזות, ועכשיו הנידון האם מותר לטלפן שהאמבולנס יחזור, [אע"פ דידעינן דירשמו ההודעה], או דילמא אסור לטלפן, אלא ימתין עד שיגיע האמבולנס ואחר כך יחזירוהו. [ואין בזה פיקוח נפש שהאמבולנס יעדר מהתחנה עוד זמן קצר].

והנה לכאורה אין היתר, דלמנוע מהאמבולנס לנסוע לחינם, אין היתר לעשות מלאכה. [ומצד שיחזור לעוד צרכי פיקוח נפש, הרי בלאו הכי יחזור].

אך העירו דיש להתיר, דהנה אם יש להאמבולנס שתי אפשרויות היאך לחזור, בדרך קצרה או בדרך ארוכה, ודאי חייב לחזור בדרך קצרה כדי למעט המלאכות, אע"פ שחזרתו היא לצורך פיקוח נפש, ואפילו אם בהפרש הזמן בין הארוכה לקצרה אין בו פיקוח נפש.

ואם בשביל לדעת הדרך הקצרה, צריך הנהגה או אדם אחר לטלפן כדי לברר על הדרך הקצרה, יש לומר דשרי, דהטלפון הוא לצורך הנסיעה, ונהי דמוסיף מלאכה, אך בדרך הארוכה יהא יותר מלאכות, ואם כן שרי לעשות מלאכה אחת כדי שיהא אפשר להגיע בדרך הקצרה. [וכי תימא דמותר לעשות מלאכות רק כשגוף המלאכה הוה לצורך פיקוח נפש, אך הא אסיק בפרשת דרכים הנ"ל לא כך. וכי תימא דאסור לאדם אחר לטלפן, דאין אומרים לאדם חטא כדי שיזכה חבירך, אך הא כתב

החתם סופר (תשובות או"ח סי' פ"ב ד"ה ומה) דאינו כן, דכאן הנידון על פיקוח נפש, וכל אחד חייב להצילו, והנידון רק היאך ההצלה באיסור הקל יותר.

וכן בכל פיקוח נפש כשיש לפני ב' אפשרויות, או לעשותה על ידי הרבה מלאכות, או לעשותה על ידי מלאכה אחת, אך כדי לעשותה על ידי מלאכה אחת, יצטרך לברר היאך לעשותה כך על ידי טלפון, אמרין דיעשה מלאכה האחת עם הטלפון.

ואם כן הכא נמי לברר שיוכל מיד לחזור, היינו לברר לו דרך קצרה, ואם כן יהא מותר אף במלאכה דאורייתא להודיעו שיוכל לחזור. וצריך עיון אם הדברים נכונים.

[ואף להסלקא דעתך דהפרשת דרכים (דרך החיים דרוש י"ט) דאין לעבור איסור למיעבד הקל הקל, אך הכא זה שאומרים שלא יסע הוא למיעבד הדרך שיסע בחזרה, והוה ליה מכשירי הנסיעה בחזרה, ויש לומר דגם הפרשת דרכים בסלקא דעתך יודה בזה].

על ידי רכב או סוס

הנה יש לעיין, מהו בגוונא שצריכים להביא אדם למקום בגלל פיקוח נפש, ויש ב' אפשרויות היאך להביאו, או על ידי רכב, או על ידי סוס, אך ידעינן דאם יבוא על ידי סוס, הרוכב יתקרב לפרדס ויתלוש תפוח לאוכלו, מאי נעביד:

א. מי אמרין דיביאו על ידי סוס, דהרי בסוס הוה פחות חילול שבת, ואם כן אין היתר ברכב, או דילמא נימא דיביאו ברכב, דהרי בסוס יקצרו שלא לצורך, ולדידן הוה לפני עוור.

אך הלפני עוור נמי הותר משום פיקוח נפש. אמנם הכא היה יכול לשלוח ברכב, ולא אדע.

ב. הנה היכא דיש שני מצילים, ואחד יכול להציל על ידי איסור קל, והשני יכול להצילו רק על ידי איסור חמור, חייב להצילו על ידי המציל הראשון. ואם כן אולי נימא דהכי נמי כיון שידענו שהרוכב בסוס יקטוף תפוח, אם כן נמצא שמצד המצילים, הרוכב שיקטוף תפוח חמור טפי, דהרי עובר עבירה שלא בהיתר, ואם כן חייב להביאו על ידי רכב. [אלא אם כן נימא דכיון דעושה זאת לדידיה ואינו מחוייב, שוב לגבי דידן הרוכב בסוס קיל, וצריך תלמוד].

ג. אך לאידך גיסא העירו, דאם נימא כהחתם סופר (וי"ד סי' ע') דהקל הקל תחילה חייב מיתה, מעתה מכיון דהקל הוא לרכוב על סוס, אם כן אם ילך שלא בסוס יש כאן מיתה, ונהי דגם בסוס יש חילול שבת, מכל מקום שלא בסוס אין היתר כלל, ואם כן יש לשלוח בסוס. [ואם אוכל יותר תפוחים מאשר יתרון המלאכות יש לומר דאז יסע ברכב].

והנה קא נגעא בנידון הקודם להודיע לאמבולנס שיחזור היכא דידעינן דירשמו ההודעה, וזה חילול שבת, דמכל מקום יטלפנו לו דאכתי הוי הקל הקל.

אמירה לעכו"ם לצורך מילה

הנה אמרין בגמרא עירובין (ס"ח א') דהא דמילה דוחה שבת היינו דוקא גוף המילה, אמנם אם יודע דלאחר המילה יהא חילול שבת, כגון דנשפכו המים החמים, ויצטרך לחמם מים להתינוק, אסור למול בשבת.

והנה אמרינן בגמרא עירובין (ס"ח א') דההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה, [נפירש רש"י, שהיו רוצין למולו, והחמו לו חמין מבערב לצורך המילה, ונשפכו בשבת], וקאמר להו רבא נשיילה לאימיה, ואם אמו צריכה שיחממו לה מים, אם כן הרי מותר לומר לנכרי לחמם לה מים, [כדפירש רש"י, דקיימא לן דיולדת אחר שבעה ימים, אפילו אמרה צריכה אני, אין מחללין עליה את השבת, אבל עושין לה על ידי נכרי], ואגב זה יחמם הנכרי מים גם להתינוק.

והנה דעת הבה"ג (מובא בתוספות המובא לקמן) דלצורך מילה שרינן אמירה לעכו"ם גם באיסור דאורייתא, כגון להביא איזמל של מילה דרך רשות הרבים.

וכתבו תוספות בגיטין (ח' ב' ד"ה אע"ג) דמכאן יש ללמוד דלא כבה"ג, דהרי לדעת הבה"ג מותר לומר לנכרי לחמם מים להתינוק אע"פ שאמיה לא צריכה מים חמין. וכך כתב הר"ן כדברי התוספות. [והא דשרינן לכתוב שטר על ידי נכרי לקנות קרקע, התיירו רק שם ולא במצוה אחרת].

והקשה הגרע"א בעירובין (ס"ח א'), דהנה נחלקו רשב"א ור"ן באופן דמותר לעשות המלאכה, אלא הרבה בשיעורים, האם אסור מן התורה או רק מדרבנן, דעת הר"ן (ביצה י"ז א') דאסור מן התורה, משא"כ דעת הרשב"א (שם) דאסור רק מדרבנן.

ומעתה תיקשי דהר"ן לשיטתו דאסור מן התורה, אם כן מה תועלת יש בהא דמחמם אגב אמו, ממה נפשך, אם סבירא ליה כבה"ג, מותר לחמם על ידי נכרי אף בלא שאמו צריכה, ואם לא סבירא ליה כבה"ג, אף אם אמו צריכה, מכל מקום אכתי הוה איסור דאורייתא, ולא שרינן.

והנה קושיא זו לא קשה על התוספות, [אע"פ דאוקמה להך דצריכה אמו בשמיני ומשום מילה, רק לבה"ג כתבו תוספות דאיידי בשביעי והתינוק היה צריך למים לא בשביל מילה, ובוה שרינן משום אמו, ואיידי נמי על ידי נכרי], דהרי תוספות סבירי כהרשב"א דרבי בשיעורים אסור רק מדרבנן, כמבואר בדבריהם בתוספות (שם) שכתבו דביום טוב שרי רבוי בשיעורים דהתיירו חכמים משום שמחת יום טוב, והלכך בלא אמו יש כאן איסור דאורייתא, משא"כ עם אמו אסור רק מדרבנן, ולצורך מילה התיירו, אבל להר"ן תיקשי.

וכתב הגרע"א דאולי יש לומר דעל ידי נכרי, היינו לומר לנכרי דניחום מים לאימיה, והנכרי מעצמו ימלא הקדרה מים, וזה אינו בצווי הישראל.

והנה אשכחן בזה כמה תירוצים:

תירוצ' א' - קובץ שיעורים

בקובץ שיעורים (ביצה אות מ"ט) כתב ליישב, דהר"ן סבירא ליה כבה"ג, והא דאסרינן בלא אמו, דהנה בכל אמירה לעכו"ם איכא תרתי איסורין, **חדא**, מצד המלאכה שהנכרי עושה, וחשיבא מדרבנן כאילו הישראל עושהו, ותו, מצד האמירה, דאסור גם עצם הדבר דמזכיר מלאכה, שהרי אסור לומר בשבת גם כשיעשו המלאכה לאחר השבת.

והחילוק בין אגב אימיה או לא, דבלא אגב אימיה, יש בזה שני איסורין, איסור האמירה ואיסור המלאכה, אבל אגב אימיה, דהוה ריבוי בשיעורים, אין בו אלא איסור המלאכה ולא איסור האמירה, דהרי איסור רבוי בשיעורים הוא מצד המלאכה, שנתבשלו מים יותר מצורך היולדת, משא"כ מצד האמירה עצמה, ליכא בה רבוי בשיעורא כלל, דכשמצוהו להעמיד הקדירה על האש, האמירה מותרת. ומשום הכי מאכילין לו הקל, וצריך לעשות באופן שיתמעט האיסור, משני איסורין לאיסור אחד.

אך האי תירוצא צריך עיון בתרתי, חדא, דהרי בחפצי שמים אין איסור דיבור. תו קשה, דבר"ן הנדפס מחדש (עירובין שם) מבואר דפליג על הבה"ג.

תירוצ' ב' - חתם סופר

בחתם סופר (ביצה שם) תירץ קושיית הגרע"א גם כן כהנ"ל דהר"ן סבירא ליה כבה"ג, אלא הא דבעינן אמו היינו למשוי הקל הקל תחילה, שלא יעבור הנכרי על איסור דאורייתא של סקילה, אלא רק על דאורייתא בלא סקילה,

וביאר דנהי דמרבה בשיעורים אסור מדאורייתא, מכל מקום אינו מלאכה גמורה, דאינו דומה למבשל בקדירה בפני עצמו, אלא

הוה כמו חצי שיעור באיכות המלאכה.

וצריך עיון, דלבה"ג דמותר לומר לנכרי להביא איזמל דרך רשות הרבים לצורך מילה, נימא ליה לנכרי שלא יעמוד ברשות הרבים, ואז הוה ליה רק שבות, וצריך תלמוד.

והנה גם על החתם סופר יקשה דהר"ן הנדפס מחדש לעירובין כתב דלא סבירא ליה כבה"ג, ואם כן שוב תיקשי, מה מהני אמו.

תירוצ' ג' - קהילות יעקב

בקהילות יעקב (ביצה סי' י"ג) תירץ דלעולם סובר הר"ן דלא כבה"ג, ובמקום צורך מצוה לא התיירו אמירה לעכו"ם, אך בהותרה מודה הר"ן לרשב"א דשרי ריבוי בשיעורים, ולכן ביום טוב מותר לרבות. והשתא נימא דהכי נמי ההיתר אמירה לעכו"ם לחולה שאין בה סכנה, הוה הותרה, והלכך יכול להרבות.

אך לפי זה יתחדש דמותר לומר לנכרי שעושה לפיקוח נפש, שיעשה גם יותר אע"פ שאינו לצורך המילה, אלא הוה בלא כל צורך. והוא חידוש גדול.

אלא יש לדון דלא כהנ"ל, דאף אם אמירה לנכרי הותרה לחולה, מכל מקום כדי לדון אם עושה הנכרי מלאכה דאורייתא או לא, דיינינן מהו היכא שהישראל היה עושה.

[והנה במשנה ברורה (סי' שכ"ח סעי' י"ז) אייתי דאע"פ דאמרינן דחולה שאין בו סכנה מותר לומר לנכרי לעשות לו רפואה, מכל מקום אם יכול לומר לנכרי במוצאי שבת, לא יאמר לו בשבת.

ויש לעיין אם תיקשי מזה על הקהילת יעקב, דהרי ביום טוב שרינן אף אם יכול לעשות בהיתר. ואולי נהי דחשיבא הותרה, מכל מקום מהדרין לעשות בהיתר, וכמו בטומאה הותרה בציבור ויש באותו בית אב טהורים].

תירוצ' ד' - באמירה לעכו"ם הקילו

אמנם עיקר קושיית הגרע"א, באמת כבר הקשה הר"ן גופיה (הנדפס מחדש שם), מה מהני אמו, הא רבוי בשיעורים אסור מן התורה. ותירץ דמכל מקום באמירה לנכרי הקילו. והיינו דנהי דהנכרי קא עביד איסור דאורייתא של רבוי בשיעורים, מכל מקום הקילו בכהאי גוונא באמירה לעכו"ם, ואם כן אתי שפיר.

מילת נפל משום ממה נפשך

הנה אמרינן בסוגיא דשבת (קל"ו א') דמותר למול בשבת **ספק נפל, משום דממה נפשך מותר, דאם בן קיימא הוא שפיר קא מהיל, דהרי מילה בזמנה דוחה שבת, ואם נפל הוא, אם כן המילה אינו מלאכה כלל, דאינו אלא מחתך בבשר מעלמא. וכן פסק הרמב"ם (פ"א הל' מילה ה"ד) דמהלינן ספק נפל.**

ויש לעיין בהאי ממה נפשך מכמה אנפי:

א. חובל משום נטילת נשמה או דש

הנה הא דחובל בחבירו חייב כשיצא דם, פליגי קמאי משום איזה מלאכה חייבין, דעת תוספות בשבת (ע"ה א' ד"ה כל) דחייבין משום נטילת נשמה, דהדם הוא הנפש, [וברש"י ריש פרק שמונה שרצים (ק"ז א' ד"ה והחובל) איתא חד פירושא משום צובע, וחד פירושא משום שוחט, וכתבו תוספות דהעיקר כפירושא דשוחט].

ודעת הרמב"ם (פ"ח מהל' שבת ה"ז) דחייבין משום מלאכת דש, וכמו חולב. [והא דמבואר בגמרא שבת (ע"ה א') דלחכמים אין דישה אלא בגודלי קרקע, הרמב"ם אזיל לשיטתו דבהמה ואדם חשיבא גדולי קרקע, כיון דאוכלים מהצומח בקרקע, ורק דגים לא הוה גדולי קרקע].

ומעתה תיקשי התינוח לשיטת תוספות דחיוב חובל משום נטילת נשמה, שפיר איתא להאי ממה נפשך, דאם הוה נפל אין כאן נטילת נשמה.

אבל אם נימא כהרמב"ם דחיובא משום דש, דבהוצאת דם חשיב מלאכת דש, היאך שרינן הא ליתא להאי ממה נפשך, דהרי אף אם הוה נפל, אכתי הוה דש, דהרי דינא דדש הוא לא רק מחיים, אלא גם לאחר מיתתה, דהא לשנויא קמא בגמרא שבת (ע"ה א') מוקמינן

לה בפצעו מת, ואפילו הכי חייב לרי יהודה משום דש, וכן הדין נותן דהא דש אף בתבואה וכיוצא בו אף שאין בו רוח חיים.

ב. תירוץ הכתב סופר

וכך הקשה בתשובות כתב סופר (יו"ד סי' קט"ו), וכתב ליישב דהא דחייב בהוצאת הדם משום דש, אינו חייב אלא במפרק דם כשיעור דישה, והוא כגורגרת, ובמילה ליכא שיעור דם כל כך, וליכא רק חצי שיעור, אך בדם ברית, דצריך הדם משום להמצוע, אם כן המצוע אחשבה ליה כשיעור ומחייב עלה, אך להצד דהוה נפל וליכא מצוה, לא אחשביה לדמו, וליכא רק חצי שיעור דם דליכא כרת, וגם איסור תורה ליכא ביה לרמב"ם. [דדעת הרמב"ם (פ"י"ח מהל' שבת הכ"ג) דחצי שיעור מותר מן התורה].

אך דחה זאת, דהא מבואר בגמרא דהאמור היינו רק אם נפל חשיב כמת, אמנם אם נפל חשיב כחי, [דשחיתו מטהרתו מדי נבילה], אם כן ודאי חייב משום דש, ולהאמור אף אם נפל חשיב חי, אכתי איכא להאי ממה נפשך, דהרי אין צריך להדם ברית, [דהרי אף אם הוא חי, הא מוכח בגמרא דנפל פטור ממילה, דאם לא כן הא שפיר מהיל], ונמצא דלא אחשביה, וליכא כשיעור דם. ואם כן שוב תיקשי על הרמב"ם דחובל חייב משום דש.

ג. ספק צורך

הנה יש לדון ליישב דבאמת מילה הוה מקלקל, אלא חיובו משום תיקון גברא, ואם נפל אין כאן תיקון גברא, דצורך ספק לא חשיב צורך. ויש לדון בזה וכדלהלן.

ספק צורך האם חשיבא צורך

הנה יש לדון בגווני שעושה מלאכה בשבת לתכלית מסויימת, ויש לו ספק אם שייכת כאן התכלית, מי אמרינן דהוה ודאי מלאכה, כיון שעושה נמי מחמת הספק, או דילמא הוה רק ספק מלאכה, דלהצד שאין כאן התכלית הוה ליה אינה צריכה לגופה.

וכגון לענין מלאכת בורר, אם יש בתוך מאכל דבר מה שחושש שמא מזיק לו, ומוציאו מהמאכל, ולהצד שאינו מזיק לו לא היה מוציאו, האם חשיבא בורר ודאי או ספק.

וכן לענין מלאכת צד, בצד בעל חי ומסופק אם זה הסוג שהוא צריך לו, ואם אינו מהסוג הצריך לו ישחררנו, האם הוה צד ודאי או ספק.

ויש לעיין בנידון זה מכמה אנפי:

א. הוכחה מקושיית הכתב סופר

הנה הקשינו לעיל לדעת הרמב"ם דחובל חייב משום מלאכת דש, אמאי אמרינן דאם הוה נפל אינו אלא כמחתך בבשר בעלמא, הרי גם אם הנפל חשיב כמת מכל מקום ליחייב משום דש.

ולהצד דספק צורך לא חשיב צורך, לא קשה כלל, דהרי אם הוה בן קיימא, הרי מותר למול, ולהצד דהוה נפל, הרי אינו מלאכה, דהרי נפל אינו צריך להמילה, דאין כאן תיקון גברא, ואדרבה הוה רק מקלקל ופטור. אלא חזינן מקושיית הכתב סופר דספק צורך חשיבא צורך.

[ובתשובות באר יצחק (או"ח סי' י"ט) אייתי דבתשובות מוהרי"ם הקשה בהך ממה נפשך, דבלאו הכי לשתרי, דלהצד שהוא נפל הוה מקלקל. וכתב בבאר יצחק דחזינן מהכא דצורך ספק חשיבא צורך].

ב. חובל ונתברר שאסור בהנאה

הנה אמרינן בתוספות בשבת (ק"ו א' ד"ה בחובל) דאם חבל על מנת ליתן הדם לכלבו, ונתברר שהבהמה היה אסור בהנאה, ונמצא דאין לו תועלת בהדם, מכל מקום החבלה חשיבא מלאכה הצריכה לגופה, כיון דסבר דהיה צריך הדם. [אמנם הוה מקלקל, דבזה אזלינן בתר המציאות]. חזינן דספק צורך חשיב צורך.

אך אולי נימא דיש לחלק, דביועד שהוא ספק, כגון שמוציא הדם לכלבו ויודע שיש כאן ספק אם אסור בהנאה או לא, ויברר זאת לאחר זמן, בזה להצד דאסור בהנאה חשיבא אינה צריכה לגופה.

אך לכאורה אין לחלק בהכי, דאם בטעות אכתי חשיבא צריכה לגופה, הוה הדין ביועד שהוא ספק, וצריך תלמוד.

ג. נכנס דגים טמאים לא חשיב צורך

הנה באור שמש (פ"ג מהל' יום טוב ה"ט) הקשה על תוספות בשבת (שם) דבסבר שהם שמותרים בהנאה חשיבא צריכה לגופה, מהא

דכתבו תוספות בביצה (ג' א' סד"ה גזירה) דבפירש מצודה ובאו דגים טמאים פטור, דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה.

ובפשוטו החילוק פשוט, דתוספות בביצה איירי בגוונא דרואה בנקבי המצודה והנה נכנסו דגים טמאים ובהם אינו חפץ.

אך יש לעיין כספק הנ"ל, מהו היכא דהמצודה היא כגון שק, וכשנכנס דג חש בדג, ורצונו בהאי ספק על מנת לבררו אחר כך, דבזה יש לומר דדמי לתוספות בשבת לענין חובל, דהרי רצונו בדג, או דילמא נימא דאינו כן, דהתם בחובל חשב בתורת ודאי שהוא מותר, אבל כד נחית לספק מתלי ותלי קאי עד שיתברר, ודמי לתוספות בביצה.

והיה מקום לומר בסברא [כנה"ל באות הקודם], דזה שמעלה על צד הספק לא חשיבא רצונו בצידה, דהרי רצונו רק בטהורים.

ד. נולד בין השמשות

הנה חזינן (שבת קל"ד ב', קל"ה א') דנולד בין השמשות ואנדרוניוס אין מלין אותם בשבת. והשתא אם נימא דלהרמב"ם צורך ספק לא הוה צורך, [להצד שאינו צריך], אם כן תיקשי אמאי אסירא מדאורייתא למולם, הרי הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה.

וכן חזינן מהא דהקשו התוספות בשבת (קל"ה א' ד"ה ולא) למה לי קרא למילת ספק, מהיכי תיתי שיהא מותר לעשות מלאכה בשבת משום ספק מילה. ולכאורה הרי להצד שפטור ממילה, הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמו הך דביצה, אלא שמעינן דצורך ספק הוי צורך.

ויש לומר דהאי בין השמשות היינו ספק שמיני ספק תשיעי, ואם כן בין כך מהני מילתו. ואכתי תיקשי מהו בבין השמשות דספק שביעי ספק שמיני. ויש לומר דמהני דיפטור מלמולו אחר כך.

[ואולי יש לחלק בין היכא דעומד להתברר, דבזה חשבינן לה כעושה רק לצד אחד, ובין היכא דבספיקא קאי, דחשיבא צורך ודאי. אך העירו, דלפי זה יתחדש דבספק אם חייב במילה, כגון טומטום, ועומד להתברר, דיהא מותר למול בשבת, מפאת ממה נפשך, ולא משמע הכין].

ה. אנדרוניוס

ואכתי תיקשי מאנדרוניוס, ואם נימא דהא דלדידן מילה לא הוה מקלקל מפאת דיהא ראוי לסוכן בשמן של תרומה, וכן מפאת קרבן פסח שיוכל להביא קרבן פסח, יהא אתי שפיר. ובנפל לא שייך לומר כן כיון דלהצד דהוה נפל אינו צריך להאי תיקון. [אך תיקשי משמן של תרומה, ונימא דאיירי דאביו ישראל, אך בכהן מאי איכא למימר].

ועכ"פ לתוספות דהא דלדידן לא הוה מקלקל היינו משום המצוע, [א"ה, ע' תוספות ק"ו א' ד"ה חוץ], אם כן יהא מוכח דספק צורך חשיבא כודאי, מהא דאסרינן באנדרוניוס ובבין השמשות אף בספק שמיני ספק שביעי.

ו. שוחט קרבן ונמצא טריפה

הנה איתא בגמרא פסחים (ע"ג ב') בשוחט קרבן בשבת ונמצא טריפה [בגלוי], חייב חטאת, ומקשינן בגמרא דהוה מקלקל, ומשני דאינו מקלקל מכיון דמתקן אצל בני נח דמוציאו מידי אבר מן החי.

חזינן דלא אמרינן דמכל מקום יש לו צורך בהאי מעשה, מכיון דחשב שאינו טריפה, אלא במקלקל אזלינן בתר המציאות.

[וכן ראייה מהא דבהנ"ל חשיב חילול שבת ולא נימא דכיון דנמצא טריפה הוה ליה אינה צריכה לגופה].

ז. עוף הנדרס

הנה חזינן בעוף הנדרס ביום טוב, להאוסרים לשוחטה ביום טוב שמא הוה טריפה, דדנו הפוסקים אם הוה דאורייתא או לא, [לעיין בכתב סופר יו"ד סי' ק"כ מה דאייתי מתשובות חוות יאיר ועבודת הגרשוני], ולא דנו דכיון דנמצא טריפה הוה ליה אינה צריכה לגופה.

ח. מלאכת גוזז

הנה במגן אברהם (סי' תקכ"ו סי"ק י"א) הקשה כיון דאסרינן גוזז אף במתה, אם כן ליתא להאי ממה נפשך מפאת גוזז, דהרי אף להצד דהוה נפל, אסור למול מצד מלאכת גוזז.

והיה אפשר לומר דמילה לא חשיב גוזז, דגוזז היינו רק בכגון שערות וצפרניים ויבלת, אבל לא בגוף הבשר, אך חזינן מהמגן אברהם דלא כן. [א"ה, ועיין בשיט"מ כתובות (ה' ב' ד"ה דם מפקד) דבמילה איכא משום גוזז].

ותירץ במגן אברהם, דגוזז ממתה חייב רק כאשר צריך השערות, אבל אם אין צריך מה שגוזז, לא הוה רק מלאכה שאינה צריכה לגופה, אלא אינה מלאכה כלל. ולכאורה שמעינן מהמגן אברהם דצורך ספק הוה רק לחד צד, ומשום הכי לא אמרינן דמכיון דצריך המילה להצד דהוה בן קיימא חשיב צורך.

פרשת החודש

מכתב בהנ"ל

רבי אבינועם נ"י,

בעת כתיבי הנני מתענג על זכרונך הנעים, ומקוה שאצלכם הכל בסדר.

אחיד נרו יאיר העתיק את הגליון במנחת חינוך, ושם מובאת קושייתך על המנחת חינוך למה נקט רק ביום האחרון הוא נוגע, הרי תמיד הוא נוגע שמקדים שחרורו, ועל זה היה תירוץ לפי תוספות בבא בתרא (מ"ה א').

והנה בעת כתיבי הדברים, נתארח אצלי אורח חשוב, ואמר שאף לדברי התוספות בבא בתרא קושייתך אכתי קיימת, בעמדו בחודש האחרון כשמעיד על החודש שלפניו שהוא חסר, דהרי יקדים שחרורו ביום, ובזה אין מקום לדברי התוספות בבא בתרא, כי זה ודאי ולא ספק, כגון בנמצא בט"ו מנחם אב ומעיד על חודש תמוז שהוא חסר. ויפה העיר.

והנה יעויין בתשובות הגרע"א (ח"א סי' רי"א) מה שהקשה על הפסוק כי יסיתך בן אמך, שיפסול הניסת את האחרים. ולכאורה יש ליישב שהניסת נוגע בעדות, שאם אחיו ימות הוא יירש את אמו לבד. אבל לדברי התוספות בבא בתרא יש לומר דזה ענין של עתיד, דלא ברור אם אמו תמות לפניו, כי אולי תמות אחריו, ואז בלאו הכי לא ירשנה. אנה עיין נא בכל האמור.

והנני מברך בכל טוב ובבשורות טובות, כעתירת המוקירך והדורש שלום. אברהם.

עניני פסח - ענף ב'

ג. האם הוה גם למסקנה

אלא זה תליא אם האי שנויא דגמרא דשאני דמצוה לשמוע דברי חכמים קאי למסקנא.

והנה בגמרא קידושין (נ"א א') אמרינן דמהך דכופין לגרש עד שיאמר רוצה אני, אע"פ דבלבו לא נחא ליה, מוכח דדברים שבלב אינם דברים. ודחינן נמי משום דמצוה לשמוע דברי חכמים.

ולכאורה תיקשי היאך כופין לקיים את המצוות, הרי בעינן כוונה דמצוות צריכות כוונה, וכי תימא משום דברים שבלב, הרי לענין כוונה במצוות אם אומר בפיו שמכוין למצוה ובלבו אינו מכוין לא נימא דברים שבלב, כעין דכתב הגרע"א בתשובות (קמא בסי' כ"ג) דאם ביטול חמץ מהני משום דמשוי ליה כעפרא דארעא, אם בלבו אינו חושב כן, לא מהני הביטול.

ואם כן תיקשי היאך כופין, אלא יהא מוכח דהוא משום מצוה לשמוע דברי חכמים, וחזינן מזה דקיימא למסקנא.

אך יש לדחות, דהא דבעינן לכפותו, היינו רק כיון דאינו רוצה לעשות המעשה, אבל לאחר שעושה המעשה ודאי יכולין למצוה.

ד. אבני מילואים

הנה באבני מילואים (סי' מ"ב סק"א) הקשה לבעל העיטור דתליוה וקני לא מהני, אם כן באונס ומפתה ומוציא שם רע היאך כייפינן ליה לכנוס, הא הוי תליוה וקני. ותיירץ משום מצוה לשמוע דברי חכמים. אך כתב דמשמעות הפוסקים דלמסקנא לא אמרינן הכי.

[ובאבני מילואים שם כתב דיש לומר לולי דברי קמאי, דאע"ג דתליוה וקני לא מהני, אך תליוה לקדש מהני, דזה לא מקרי קני, וכדחזינן דקדושי אשה לא הוה רבית קצוצה דלא מקרי חפץ. אבל צריך עיון דנהי דלא מקרי חפץ, אך הוציא מעותיו ומתחייב להאשה, ואם כן לא יהני].

ה. אחרי שכבר שילם מעות

והשתא ניהדר לדידן, אם כופין לו לקנות מצה. ויש לומר סברא אחריתי דנכפנו, דכיון שיהא בידו המצה ונכפנו לשלם כסף, אמאי לא יתכוין לקנות. [וכדכתבנו לעיל סברא זו לענין כונה למצוות].

דברי המנחת חינוך

הנה כתב במנחת חינוך (מצוה ד') דלעדות דקידוש החודש בעינן עדים הראוים להעיד, וגם עדים הנוגעים בעדותן פסולין.

ומשכחת כאן נוגע בעדות, כגון עבד עברי דנמכר קודם שש שנים בראש חודש ניסן, דשלמו השש שנים בתחלת ליל ראש חודש ניסן, והוא בא ביום שלשים לאדר להעיד שראה את החודש, ואם יתקדש היום החודש, ייצא לחירות תיכף, ואם עשה מלאכה בליל ל' כיון דלמפרע נשלם זמנו בלילה, צריך הרב לשלם לו כפועל, אבל אם לא יתקדש היום החודש, אם כן צריך לעבוד את רבו כל היום, אם כן הרי זה נוגע בעדות.

מה שכתב רבינו זצ"ל בגליון המנחת חינוך

העיר הרב אבינועם טאובנר שליט"א, מאי איריא ביום האחרון, דבעדותו שהחודש חסר, מקדים שחרורו, הרי אף אם מעיד תוך שש שהחודש חסר, הוא מקדים שחרורו, דאם בחודש הבא לא יבואו להעיד שהוא חסר ויהא מעובר, מכל מקום משתחרר יום קודם.

ותירצו להמבואר בתוספות בבא בתרא (מ"ה א' ד"ה מאי) דדילמא יתעשר לא חישינן. ופירש בקצות החושן (סי' ל"ז סק"ה) דדברי תוספות רק כשמעיד על דבר אחר. ואם כן חזינן חילוק בין הוה לעתיד, ואם כן דברי המנחת חינוך ברורים.

אלא דתליא אם כתבו תוספות דוקא בגוונא דצריך להתחדש שיהא עשיר, ואם כן בנידון דידן הוה ספק שקול, או בכל הספיקות, ועיין.

האם כופין לקנות מצה

הנה קיימא לן בגמרא כתובות (פ"ו א') דכופין על המצוות, וכגון לענין מצות אכילת מצה, כופין אותו שיאכל מצה. ויש לעיין מי אמרינן דכופין אותו גם לקנות מצה, [וכן לקנות ד' מינים], או דילמא לא מהני לכופו, דהרי בעינן לכס, וכדלהלן.

א. תליוה וקני

הנה אמרינן בגמרא בבא בתרא (מ"ח ב') דתליוה וזבין, [נפירש רשב"ם, מי שתלו אותו, או עשו לו יסורין, עד שמכר וקיבל הדמים ואומר רוצה אני], זביניה זביני וחל המקח, דאמרינן דאגב אונסיה גמר ומקני.

אמנם לענין תליוה וקני, דעת בעל העיטור דלא חל המקח, וכך פסק הרמ"א (חו"מ סו"ס ר"ה). אך כתב הגר"א (שם ס"ק ל"ב) דרוב הפוסקים פליגי וסברי דחל המקח.

והנה לכאורה סברת בעל העיטור היינו דניחא ליה לאיניש להחליף חפץ בכסף, אבל לא כסף בחפץ, או חפץ בחפץ. [אך ראיתי במשובב נתיבות (סי' ט' סק"ב) דביאר באופן אחר, עיין שם].

ומעתה לדעת בעל העיטור היאך נכפנו לקנות מצה, הרי לא יקנה.

ב. מצוה לשמוע דברי חכמים

אלא דתליא, דהנה בסוגיין (שם) בעינן להביא ראיה לרב הונא דתליוה וזבין זביניה זביני, מהא דכייפינן לבעל שחין וכיוצא בו לגרש את אשתו, וסלקא דעתך דגמרא דטעמא משום דרב הונא, דתליוה וזבין זביניה זביני. ודוחה הגמרא, דלעולם תליוה וזבין לא מהני, והתם מהני משום דמצוה לשמוע דברי חכמים.

ואם כן יש לומר דהכי נמי בתליוה וקני, באופן שמכריחו לקנות מצה, מהני משום מצוה לשמוע דברי חכמים.

וכי תימא דהא דמצוה לשמוע מהני רק בגוף הפעולה שהיא מצוה, כמו לגרש את אשתו, ולא במכשירי מצוה, כמו בנידון דידן דצריך לקנות מצה כדי לקיים אחר כך מצות אכילת מצה. אך מסברא אין לחלק בחכי, אלא כל זה בכלל דינא דמצוה לשמוע דברי חכמים, כיון דבלא זה לא יוכל לקיים המצוה.

עשרת זקנים בני בניו

ברכות מאלויות לכבוד הגאון ר' שלמה יוסף גנהובסקי שליט"א

שמוסר נפשו על תורת אביו יצוקל"ה, ואף חלקו רב בהפצת התורה בגליונות אלו, לרגל השמחה השרויה במעונו

בנישואי בנו הבחור המופלג חיים יצחק נ"י

והברכה אחת לאמא של מלכות הרבנית שתחי' שיזכו לנחת מכל יוצ"ח, דורות ישרים מבורכים לתפארת המשפחה הדגולה, ואך טוב וחסד ירדפום כל ימיהם.

זאת למועד הדברים הנדפסים כאן אינם

תמיד בלשון של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו ז"ל היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו זצ"ל בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת תזריע - בדיקת חמץ

"בדין נגעים שנולדו לפני מתן תורה"

"אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת והיה בעור בשרו לנגע צרעת וגו'". (פרק י"ג פסוק ב').

לגבי דין זה שנגעים יהיו כזב שלא יחול טומאת נגעים על נגע שנולד קודם למתן תורה, הלא בסברא יש חילוק גדול בין נגעים לזב. דהנה בזב חלות הטומאה חל מכח ראיית זיבה, שהמעשה הזה של ראיית זיבה הוא המעשה המטמא, ומעתה נאמר בפסוק שכדי שבאמת המעשה הזה יוגדר כמעשה וכחפצא של טומאה צריך שראיית הזיבה תהא לאחר מתן תורה. אבל לפני מתן תורה המעשה הזה אינו מוגדר כמעשה טומאה, וממילא לא שייך לומר שלאחר מתן תורה תתחדש עליו טומאה למפרע על הזיבה שראה קודם למתן תורה, שכיון שבזמן הראיה זה לא היה מעשה טומאה, שוב לא שייך שתתחדש בו עתה טומאה למפרע.

אבל בנגעים מצד הסברא י"ל שהחפצא של הטומאה הוא מחמת מציאות הנגע, ולא מחמת מעשה לידת הנגע, וא"כ אם אין לנו פסוק שאומר מפורש שנגעים שנולדו קודם למתן תורה אינם מטמאים, היה צריך לומר מסברא שכיון שעכשיו נתחדשה ההלכה של טומאת נגעים, ממילא מיד יחול בנגע הזה חלות טומאה, שיש כאן חפצא של נגע שראוי לחול בו חלות טומאה.

וא"כ קשה מאוד דברי הברייתא שצריך ללמוד נגעים בקל וחומר מזב לענין דין זה, שנגע שנולד בו לאחר מתן תורה לא יחול בו חלות טומאה, הלא שניהם חלוקים זה מזה וי"ל שדווקא בזב לא חל טומאה על זיבה שראה לפני מתן תורה כיון שעתה לאחר מתן תורה אין כאן מעשה המטמא, שראיית הזיבה היתה לפני מתן תורה ואז היא לא הייתה המעשה המטמא, ועכשיו לאחר מתן תורה כבר המעשה זיבה כבר לא קיים ואין לטומאה על מה לחול. אבל בנגעים אם אין לנו פסוק, וודאי שצריך לומר מסברא שתחול הטומאה על הנגע שעכשיו קיים, ומה שהנגע נולד לפני מתן תורה זה לא סיבה שעכשיו לא תחול בו חלות טומאה, וצ"ע.

בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ - ההבדל בין נגעים לבשר נחירה

שמכאן ולהבא יתקנו אותה בלא שחיטה, אבל בשר נחירה שהיה בידם בשעה שעדיין לא נכנסו לארץ, כיון שהבשר הזה הותר באכילה ממילא שוב אינו נאסר. או שמשעה שנכנסו לארץ ונאסר להם בשר נחירה, האיסור חל למפרע גם על כל הבשר שננחר מקודם שנכנסו לארץ והכל אסור באכילה.

הוכחה מנגעים וזב לבשר נחירה שהכניסו לארץ

ובהגות "מצפה איתן" הקשה מהגמ' בהוריות ומדברי התורה כהנים שדורש מפסוק לענין נגעים שנגע שנולד קודם מתן תורה אינו מטמא, ובתורת כהנים דורש כן גם לגבי זב שראה זיבה לפני מתן תורה שאינו נטמא. וממה שצריך פסוק מיוחד למעט בנגעים ובזב אם הנגע והזיבה היה לפני הדיבור שאינו מטמא, וראים שבלא פסוק מצד הסברא היינו אומרים שזה כן מטמא, שנגע שנולד לפני מתן תורה וזב שראה זיבה לפני מתן תורה, אע"פ שבאותה שעה עדיין אין זה טמא שעדיין לא נתחדש פרשת נגעים וזיבה, מ"מ ברגע שניתנה תורה והתחדשה ההלכה של טומאת נגעים וזיבה, צריך להיות מצד הסברא שתחול על הנגע הזה ועל הזב טומאה למפרע. ולכן צריך פסוק מיוחד למעט ולומר "כי יהיה - מן הדיבור ואילך", שמה שנולד לפני הדיבור אינו מטמא.

בתורת כהנים דורש מהפסוק "כי יהיה, מן הדיבור ואילך". שהנגעים שיש בהם טומאת נגעים הם רק נגעים שנולדו באדם אחרי מתן תורה, אבל מי שנולדו בו נגעים קודם למתן תורה ואח"כ נאמר הדיבור של פרשת נגעים, אין בנגעים הללו טומאת נגעים.

ובתורת כהנים דורש אותו דבר גם לגבי טומאת יולדת שכתוב בפסוק בתחילת הפרשה (פרק י"ב פסוק ב') "אשה כי תזריע וילדה", וכתב "פרט לשילדה לפני הדיבור". וכן דרש בפרשת מצורע לענין טומאת זב שכתוב בפסוק (פרק ט"ו פסוק ב') "איש איש כי יהיה זב מבשרו", וכתב "כי יהיה מן הדיבור ואילך". והיינו שיולדת שילדה לפני מתן תורה, וזב שראה זיבה לפני מתן תורה, אין בהם טומאת יולדת וטומאת זיבה.

והנה לגבי נגעים התורה כהנים מקשה למה צריך פסוק לומר שנגעים שנולדו באדם לפני הדיבור אינם מטמאים, הרי אפשר ללמוד את זה בקל וחומר מזב, שאם טומאת זב אינה מטמאה אלא בזיבה שראה לאחר מתן תורה, כך גם טומאת נגעים אינה חלה אלא בנגעים שנולדו לאחר מתן תורה.

ובגמ' בהוריות (דף י"א א') מובא דברי התורה כהנים, ואיתא בגמ' "והא תניא אדם כי יהיה מן הדיבור ואילך (דנגעים בין באדם ובין בבתי פטר בהן לפני הדיבור דאותן נגעים שארעו לפני הדיבור אין מטמאין לאחר הדיבור, רש"י), והלא דין הוא טמא בזב וטמא בנגעים, מה זב מן הדיבור ואילך (דכתיב כי יהיה זב מבשרו דזבין שהיו לפני הדיבור אין מטמאין לאחר הדיבור אלא אם כן ראו זיבות אחר הדיבור, רש"י) אף נגעים מן הדיבור ואילך וכו'".

הבדל בין נגעים לזב בחלות הטומאה

ולכאורה קושית הגמרא תמוהה מאוד, איך אפשר ללמוד את נגעים מזב

*

הנה בגמ' בחולין (דף י"ז א') איתא, "בעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו וכו'".

ופרש"י, "שהכניסו ישראל, אליבא דר' עקיבא מהו לאוכלן אחר כניסתן, מי אמרין כי אסור רחמנא בשר נחירה לאחר ביאה הני מילי לנחור אחרי כן לאכול, אבל הנחורות ובאות מן המדבר הואיל ובשעת נחירתן היתר היתה תו לא מתסרי, או דלמא לא שנא וכו'".

וביאור הדברים דבגמרא שם מובא דברי רבי עקיבא, "דתניא כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלוך לשום שמו שם וזבחת מבקרך ומצאנך, ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לאסור להן בשר נחירה, שבתחילה הותר להן בשר נחירה משנכנסו לארץ נאסר להן בשר נחירה וכו'". מבואר שבזמן שהיו ישראל במדבר לא נתחייבו בשחיטה, אלא כדי לאכול בשר היו הורגין את הבהמה כמות שהיא ואוכלים את הבשר, וזה נקרא בשר נחירה. וכשנכנסו לארץ נאסר להם בשר נחירה ונתחייבו בשחיטה, ורק בשר שחוטא מותר באכילה.

ומעתה רבי ירמיה מסתפק מה הדין אם בשעה שנכנסו לארץ היה להם עדיין בשר נחירה מהזמן שעדיין לא נכנסו לארץ, האם הוא מותר באכילה או אסור. והנידון הוא האם איסור בשר נחירה הוא רק על בהמה

ומעתה לענין בשר נחירה אם אין לנו פסוק שאומר שאיסור בשר נחירה חל רק מכאן ולהבא לאחר שנכנסו לארץ, א"כ צריך להיות שבשעה שנכנסו לארץ והתחדשה ההלכה של איסור בשר נחירה, האיסור חל למפרע גם על כל הבשר שהיה כבר בידם בהיתר, שהכל נאסר למפרע באכילה. וממילא קשה מהו ספקו של רבי ירמיה באברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ, והגמרא נשאת בזה בתיקו, הלא מדברי התורה כהנים והגמרא בהוריות יש לפשוט בפשיטות שהבשר הזה נאסר באכילה, שכל זמן שאין פסוק שאומר אחרת אנו אומרים שברגע שהתורה אסרה איזה דבר האיסור חל למפרע גם על הדברים שהיו קודם. ועיין בהמצפה איתן מה שכתב לדון בישוב הקושיא.

בנגע לפני מתן תורה לא חל חלות היתר

ונראה ליישב שיש לחלק בין נגעים, זב ויולדת שרואים בתורת כהנים שצריך פסוק למעט לפני הדיבור, לבין בשר נחירה שרבי ירמיה מסתפק שיתכן שגם בלא פסוק אנו אומרים שמה שהותר לפני האיסור שוב לא נאסר. דהנה לפני מתן תורה אדם שנולד בו נגע או שראה זיבה או יולדת, אין בזה שום משמעות לא להיתר ולא לאיסור, לא לטומאה ולא לטהרה, הנגע הוא נגע בלא שום משמעות וכן הזיבה והלידה. ובזה י"ל שבשעה שניתנה התורה ונתחדשה ההלכה של טומאת נגעים וזיבה ויולדת, מסברא צריך לומר שכיון שאדם זה נעשה בו מעשה של נגע ומעשה של זיבה, ועתה נאמרה בהלכה שאלו מעשים שמחילים בו חלות טומאה, א"כ מעתה מכאן ולהבא תחול בו טומאה. שבאמת עצם המעשים הללו בחפצא אלו דברים שקיימים באדם הזה, שאדם שראה נגע או זיבה זו מציאות שהאדם הזה ראה את הדברים הללו, אלא כל זמן שלא נאמרה הפרשה הזו בתורה אין לזה שום משמעות, אבל עתה כשנאמרה הפרשה, מאוד מסתבר לומר שכיון שהאדם הזה עונה על כללי פרשת נגעים, זיבה ולידה, שאלו המעשים נעשו בו, ממילא מסתבר שתחול בו מכאן ולהבא טומאה. ולכן צריך בזה בכל אלו הדינים פסוק מיוחד למעט לפני הדיבור, שנגעים, זיבה ולידה שהיו לפני מתן תורה אע"פ שאלו המעשים קיימים באדם, מ"מ אינם מחילים בו חלות טומאה. שבפרשת נגעים וכן בשאר הפרשיות יש לימוד מיוחד שכל דיני הפרשה חלים רק על נגעים שנולדו באדם לאחר מתן תורה, ולא על אלו שנולדו בו קודם לכן.

בבשר נחירה חל חלות היתר

אבל בבשר נחירה נראה שהסברא היא שונה, ובזה מצד הסברא בלא פסוק אפשר לומר שגם בשעה שנכנסו לארץ ונאסר להם בשר נחירה, האיסור יחול רק על בשר שמכאן ולהבא, ולא על בשר שכבר היה בידם לפני כניסתם לארץ. דהנה אבר מן החי ובשר נבילה אסורים באכילה, וממילא גם קודם שנכנסו לארץ ועדיין לא נצטוו במצוות שחיטה, היה אסור לאכול סתם בשר, שהרי אבר מן החי אסור ובהמה שמתה גם אסור לאכול מבשרה מצד בשר נבילה. א"כ כדי שהבשר יותר באכילה צריך לנחור - להרוג את הבהמה, ואח"כ בשרה יותר באכילה, והבשר הזה נקרא בשר נחירה. ולפי זה יוצא שמעשה נחירה הוא לא סתם מעשה של הריגת הבהמה, אלא הוא מעשה שמחיל חלות היתר אכילה בבשר. ובשר נחירה הוא לא סתם בשר שאין לו שום משמעות, אלא הוא בשר שחל בו חלות היתר אכילה.

ומעתה יש לדון ולומר שאחרי שנכנסו לארץ ונצטוו במצוות שחיטה ונאסרו בבשר נחירה, האיסור הזה אינו יכול לחול על בשר נחירה שהיה בידם לפני הכניסה לארץ, משום שהבשר הזה הוא בשר שכבר חל בו היתר אכילה, ויתכן שאחר שכבר חל בו היתר, שוב אי אפשר להפקיע את זה ממנו. וא"כ בדבר הזה שונה בשר נחירה מנגעים וזיבה, שבנגעים וזיבה לפני מתן תורה אין שום משמעות בנגע וזיבה, שאינו מחיל באדם כלום לא טומאה ולא טהרה, ולכן בזה לולי הפסוק מצד הסברא היינו אומרים שעתה שנתחדשה טומאת נגעים וזיבה זה יחול על הנגע והזיבה שהיו לפני מתן תורה, ולכן צריך פסוק למעט מן הדיבור ואילך. אבל בבשר נחירה כיון שכבר חל בבשר חלות היתר, יתכן מאוד לומר שאפילו שנתחדשה פרשת שחיטה ואיסור בשר נחירה, האיסור הזה יכול לחול רק על בשר שעדיין לא חל בו חלות היתר, אבל אם כבר חל בו חלות היתר איך נפקיע את זה ממנו. וזהו ספקו של רבי ירמיה, "אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו", האם כיון שחל בהם חלות היתר, ההתר הזה אינו פוקע מהם לעולם, אפילו אחר שנכנסו לארץ ונאסרו בבשר נחירה. או דלמא דלא שנא, ואחרי שנתחדש איסור בשר נחירה האיסור חל אפילו על בשר נחירה שכבר היה לפני הכניסה לארץ, ואפילו שמעיקרא חל בו חלות היתר, מ"מ עכשיו כשנתחדש איסור, האיסור מפקיע את ההיתר הראשון ומחיל בו חלות איסור אכילה.

בדיני בדיקת חמץ

בדיקת חמץ בהעברה בלא חיפוש

שוב בליל י"ד לאור הנר כתקנת חכמים. מבואר בזה שאפילו אם כבר בדק את החמץ בדיקה גמורה ביום י"ג, עדיין איננו סומכים על הבדיקה הזו, אלא כשמגיע ליל י"ד צריך לחזור ולבדוק שוב את החמץ. והיינו שלענין מצוות בדיקת חמץ אין אנו סומכים על הבדיקה של יום י"ג, אלא צריך לשוב ולקיים את הבדיקה כראוי בליל י"ד.

ולפי זה פשוט דהוא הדין אם ניקה את הבית ביום י"ג, שצריך לבדוק בליל י"ד לאור הנר, ולא עדיף נקיון הבית מבדיקה לאור הנר ביום י"ג. וכשם שאם בדק ביום י"ג אין הבדיקה הזו פוטרת את חיוב הבדיקה של ליל י"ד, כך אם ניקה את הבית ביום י"ג אין זה פוטר את מצוות בדיקה בליל י"ד, וממילא צריך לבדוק בליל י"ד את הבדיקה כדינה וכהלכתה. ומעתה קשה מנלן להקל בבדיקה הזו ולומר שמספיק רק לבדוק בהעברה בעלמא, הלא אם יש חיוב גמור של בדיקה בליל י"ד, מהיכן נחדש שאפשר לעשות את הבדיקה רק בהעברה בעלמא.

ולמעשה שמעתי ממרן הסטייפלר, הגר"י קנייבסקי זצ"ל, שיש הרבה פקפוקים בדברי השערי תשובה הללו, וראוי לבדוק את החמץ כדינו וכהלכתו ולא רק בהעברה בעלמא. ומרן החזון איש זצ"ל ג"כ הקפיד למעשה לבדוק את החמץ בליל י"ד כדינו, בחורים ובסדקים, ולא עבר על הבית רק בהעברה בעלמא.

ובספר "מעשה רב" (סקקע"ח) כתב את הנהגת הגר"א בבדיקת חמץ, וכתב "בדיקת חמץ בחורין ובסדקין, ואע"פ שבדק ביום צריך לבדוק לאור הנר אפילו בכל תיבה ואפילו בספרים שמשתמש בהם בשעת סעודה. ונמשך זמן הבדיקה מאוד, ומתחיל לבדוק קודם הלילה מפסיק באמצע בתפלת מעריב ואינו חושש". מבואר בדבריו שהבדיקה בליל י"ד היתה נעשית כדינה בחורים ובסדקים, וזמן רב בדקו כל דבר ודבר, ולא עברו רק בהעברה בעלמא.

כתב הרמ"א (סימן תל"ג סעיף י"א), "וכל אדם צריך לכבד חדריו קודם הבדיקה". והטעם לכך כתב המשנה ברורה (סקמ"ו), "דלא מיבדק שפיר בלא כיבוד, והמנהג לכבד כל הבית והחדרים ביום י"ג כדי שיוכל לעשות הבדיקה כדין בתחילת ליל י"ד וכו'".

מבואר ברמ"א ובמשנה ברורה, שכדי לקיים מצוות בדיקת חמץ כדינה צריך לנקות את הבית כראוי ביום י"ג, ואחר הכיבוד שייך לעשות בדיקת חמץ לאור הנר כראוי בחורים ובסדקים. משום שכל זמן שהבית אינו נקי כראוי, קשה מאוד לבדוק את החמץ, אבל אחרי הניקיון שכשכבר הוציאו את כל הלכלוך אפשר בנקל לבדוק ולמצוא את החמץ.

וכתב השערי תשובה, "וכל אדם צריך לכבד כו', ולכן מקילין המוני עם לבדוק דרך העברה בלי חיפוש היטב בחורין וסדקין, לפי שתחילה מכבדין רוחצין ומנקיין הכל היטב וכו', כן כתב בשו"ת שבסוף חידושי מהרי"ש לפסחים". מבואר בשערי תשובה דבר חידוש, שכיון שמנקים את הבית טוב לפני הבדיקה, ממילא יש להקל בשעת הבדיקה שלא צריך לבדוק ולחפש היטב בחורים ובסדקים, אלא מספיק שמעשה הבדיקה יהא בהעברה בעלמא.

איך העברה נחשבת כבדיקה

ולכאורה דבריו תמוהים מאוד, הלא החפצא של בדיקה הוא בדיקה וחיפוש בבית כדי לראות שאין שם חמץ, ואם הוא עושה את הבדיקה בהעברה בעלמא איך אפשר להחשיב את זה כבדיקה הרי באופן כזה אינו בודק כלום. ואיך אפשר לברך על בדיקה כזו, בזמן שבמעשה הבדיקה כמעט ואינו בודק כלל, אלא רק עובר על הבית בהעברה בעלמא. עוד קשה דהנה במשנה ברורה (סק"א) מביא את דברי האחרונים, שאם אחד בדק ביום י"ג לאור הנר, צריך לחזור ולבדוק

בדיקת חמץ לפני ליל י"ד

ומעתה יש לומר שאם בודק את החמץ לפני ליל י"ד אין הבדיקה הזו מוגדרת כביטול ברכה, כיון שעתה עדיין לא חל חובת ברכה. כל הדין שאסור לבטל ברכה נאמר דווקא במקום שכבר חל חובת ברכה על המצווה הזו, בזה אסור לקיים את המצווה באופן כזה שיבטל את הברכה. אבל אם עדיין לא חל חיוב ברכה על המצווה הזו, אין הלכה שצריך להמתין ולא לקיים את המצווה עד שיגיע זמן שיחול בו חובת ברכה. אלא בזה שפיר י"ל כיון שעתה אין שום חיוב ברכה על המצווה הזו, א"כ אין שום חסרון במצב הזה לקיימה בלא ברכה. ולכן מסבירא יש מקום לדון על סברת החוק יוסף, וי"ל כדעת הרבה אחרונים שאפשר לכתחילה לבדוק את החמץ בליל י"ג.

ראוי לבדוק לפני ליל י"ד את המקומות שמכניסים שם מוצרי פסח

ונראה שכאשר מנקים את המטבח לפסח כמה ימים לפני פסח, ומתחילים להכניס שם את מוצרי הפסח, ראוי לבדוק מיד בלילה שלאחר הניקיון באותם המקומות את החמץ עם נר, כדי שיוכלו להניח שם את המוצרים של פסח. ובפרט שדרך כלל אותם המקומות הם מקומות שחייבים מדינא בבדיקה שהם מקומות שהדרך להניח שם חמץ, וממילא אסור להניח שם את כלי הפסח בלא בדיקה.

וכן ראוי לנהוג לגבי הארונות של הבגדים וכדומה, שקשה מאוד בליל י"ד להוציא את כל הבגדים מהארון בכדי לבדוק את הארון. אלא ראוי שכאשר מנקים את הארון לפסח, ומוציאים את כל הבגדים כדי לנקות את הארון, להמתין עד הלילה, ובלילה לעשות בארון בדיקת חמץ לאור הנר, ואח"כ להכניס את הכל לתוכו ולהזהר שלא להכניס לתוכו יותר חמץ.

ובאופן כזה יקיים בכל המקומות הללו מצוות בדיקה לאור הנר כתקנת חכמים, אלא שלא יברך על הבדיקה הזו כדברי הרמ"א שלא מברכים על הבדיקה שבדקים לפני ליל י"ד. ואע"פ שהוא מבטל את הברכה מהבדיקה שבאותם המקומות, אולם כיון שאי אפשר באופן אחר, אפשר לסמוך בזה על האחרונים שאפשר לבדוק לכתחילה בליל י"ג. וביותר שאינו מבטל לגמרי את הברכה ממצוות בדיקה, אלא שיברך בליל י"ד על הבדיקה שבדק בשאר הבית, במקומות ששם לא בדק את החמץ מקודם. לכן בזה בוודאי אפשר לכתחילה לבדוק את החמץ באותם המקומות, בלילות שלפני ליל י"ד לאור הנר, לקיים בהם מצוות בדיקת חמץ.

בדיקת חמץ בבחורי ישיבות

בחורי ישיבות שחוזרים לביתם בראש חודש ניסן, ראוי שבליילה לפני היציאה יבדקו בדיקת חמץ לאור הנר בחדרם בשישיבה, שהרי בליל י"ד לא יהיו בישיבה ואינם יכולים לבדוק אז את החמץ שבחדר. ודבר זה דומה למפרש לים ויוצא בשיירה, שכתב השו"ע שאם אינו חוזר לביתו עד פסח, צריך לבדוק את החמץ לאור הנר לפני שעוזב את הבית, וממילא כאשר הבחורים עוזבים את הישיבה ואין בדעתם לשוב לשם לפני פסח, צריכים בלילה לפני שחוזרים לביתם לבדוק את החדר לאור הנר. והבדיקה תהא בלא ברכה כדעת הרמ"א שלא תיקנו ברכה אלא על בדיקה בליל י"ד, ולא על בדיקה שקודם לכן.

ומיד אחרי הבדיקה צריכים לבטל את החמץ שלא ראו, כמו שכתב המשנה ברורה (סימן תל"ו סק"ד) לענין המפרש לים.

בחורי ישיבות שבדקים בליל י"ד אם מברכים

אמנם יש לדון בבחור שנמצא בישיבה בליל י"ד, ובודק את החמץ בחדרו בליל י"ד אם יכול לברך על הבדיקה הזו כדין בדיקת חמץ בליל י"ד, או לא.

והנידון בזה הוא דהנה עיקר התקנה של בדיקת חמץ הוא תקנה על הבית, שכל אדם חייב לבדוק את החמץ שבביתו, אבל אין שום חיוב לבדוק חמץ שאינו בביתו, וכאשר אדם נכנס לבית של חברו מאיזו סיבה שהיא ומתחיל לבדוק שם את החמץ בליל י"ד פשוט שאינו מברך על זה, שכיון שאין עליו חובת בדיקה בבית הזה ממילא לא שייך לברך על זה.

וא"כ כדי שאדם יתחייב בבדיקה בבית, צריך שהבית יהא שלו, או לפחות שהבית יהא קנוי לו בשכירות, ובאופנים הללו חל עליו חובת בדיקה ומתחייב לברך עליה.

ומעתה יש לדון בבחורי ישיבות, שהישיבה נותנת להם חדרים לישון שם, שלכאורה אין לבחורים שום קנין בחדר הזה, החדר שייך לישיבה לכל דבר וענין, אלא שהיא נותנת לבחורים רשות לישון שם. אבל הקנין

כתב השו"ע (סימן תל"א סעיף א'), "בתחילת ליל י"ד בניסן בודקים את החמץ לאור הנר, בחורין ובסדיקין, בכל המקומות שדרך להכניס שם חמץ".

מבואר שהזמן שבו תקנו חכמים לבדיקת חמץ הוא בליל י"ד, והטעם איתא בגמ' בפסחים (דף ד' א') "אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם, ואור הנר יפה לבדיקה". שליל י"ד הוא זמן שבני אדם מצויים בבתיהם ויש להם זמן פנוי לבדוק את החמץ, וגם אור הנר יפה לבדיקה.

בבדיקת חמץ לפני ליל י"ד לא מברכים

והנה מי שבדק את החמץ לפני ליל י"ד בליל י"ג או קודם לכן, כתב הרמ"א (סימן תל"ו סעיף א') שאינו מברך על הבדיקה הזו.

והרמ"א מדבר על דברי השו"ע שכתב "המפרש מיבשה לים או יוצא בשיירה, ואינו מניח בביתו מי שיבדוק, תוך שלשים יום, זקוק לבדוק". ועל זה כתב הרמ"א אע"פ שיש חיוב על האדם הזה לבדוק את החמץ קודם ליל י"ד, מ"מ אינו מברך על ביעור חמץ.

והטעם לכך כתב המשנה ברורה (שם סק"ד), "ולא יברך אז וכו', דכשבודק בליל י"ד תקנו לברך על ביעור חמץ, לפי שמה שהוא מוצא בבדיקתו הוא מצניעו כדי לבערו למחר נמצא דהבדיקה הוא התחלת הביעור, מה שאין כן כאן שלא יבערו מן העולם וישתמש בו כשאר הימים אלא שהוא מפנהו מבית זה".

בדק בליל י"ג ונזהר שלא להכניס חמץ

והנה מי שבדק את החמץ בליל י"ג או בשאר הלילות שקודם ליל י"ד, ולאחר הבדיקה נזהר היטב שלא להכניס חמץ במקום שבדק, כתב המשנה ברורה (סימן תל"ג סק"א) דהסכמת רוב האחרונים הוא שאינו צריך לחזור ולבדוק במקום ההוא בליל י"ד. ואע"פ שאם בדק ביום י"ג ההלכה היא שצריך לחזור ולבדוק בליל י"ד כתקנת חכמים, מ"מ כל זה דווקא בבדק ביום שאור הנר אינו יפה לבדיקה ולא נתקיימה התקנה של בדיקה כראוי, ולכן צריך לחזור שוב ולבדוק בליל י"ד. אבל בבדק בליל י"ג, כיון שמעשה הבדיקה נעשית כדינה, שבדק בזמן שאור הנר יפה לבדיקה, ממילא יצא ידי חובה בבדיקה הזו ואינו צריך לשוב ולבדוק עוד הפעם בליל י"ד. והמש"ב מוסיף, "והרוצה להחמיר על עצמו לחזור ולבדוק עכ"פ לא יברך על הבדיקה הזו".

אם מותר לבדוק לכתחילה בלילות לפני ליל י"ד

ובשער הציון (סק"ה) כתב לדון לפי הסכמת רוב האחרונים שיצא ידי חובה בבדיקה של ליל י"ג, האם אפשר לכתחילה לבדוק בליל י"ג, או שלכתחילה צריך דווקא להמתין לליל י"ד ואז לבדוק. וכתב "והנה מדברי הפרי חדש והגר"א והלכות קטנות וחק יעקב משמע דאפילו לכתחילה יכול לבדוק בליל י"ג לאור הנר, אם רק מתכוין לשם בדיקה. אכן בספר חק יוסף פקפק על זה דאף דמצד הבדיקה אין קפידא בזה, מכל מקום יש למנוע מזה דיפסיד אז הברכה, לפי מה דקיימא לן כרמ"א בסימן תל"ו דהבודק קודם הזמן לא יוכל לברך, [והוי דומיא דקיימא לן דערום לא יתרום משום שאינו יכול אז לברך]".

מבואר בשער הציון שלדעת הרבה אחרונים אפשר לכתחילה לבדוק את החמץ בלא ברכה בליל י"ג. אלא שבחוק יוסף מסתפק שיתכן שיש למנוע לכתחילה לבדוק את החמץ בליל י"ג כיון שאז הוא מפסיד את הברכה מהבדיקה, ובתרומות ומעשרות מצינו שערס אסור לו לתרום כיון שאינו יכול לברך, ורואים מזה שמצווה שמברכים עליה אסור לקיימה בלא ברכה, וא"כ גם כאן יתכן שראוי לאסור לכתחילה לבדוק בליל י"ג כיון שאז מפסידים את הברכה מהבדיקה.

בבדיקה לפני ליל י"ד לא חל חובת ברכה

ונראה דלכאורה מסבירא יש לחלק ולומר שבדיקת חמץ בליל י"ג אינה דומה להלכה של ערום לא יתרום, דהנה ההלכה שערום לא יתרום נאמרה בתרומות ומעשרות במקום שעכשיו המצווה היא לתרום בברכה, ובזה אנו אומרים שאסור לקיים את המצווה באופן כזה שהוא מפקיע את עצמו מחיוב הברכה, ולכן ערום שהוא מפקיע את עצמו מחיוב הברכה אסור לו לתרום.

אבל כאן בבדיקת חמץ לפני ליל י"ד לא חל חיוב ברכה על המצווה הזו, שחיוב ברכה בבדיקת חמץ מתחדש רק על בדיקה בליל י"ד, לא על בדיקה בלילות שקודמים לזה. ואפילו אם כאשר בודק את החמץ בליל י"ג נזהר שלא להכניס יותר חמץ למקום הבדוק עד פסח, ג"כ אין בבדיקה הזו חובת ברכה. שחכמים קבעו שחיוב ברכה בבדיקת חמץ חל רק על בדיקה שבלייל י"ד.

והבעלות על החדר שייך כולו לישיבה, ואין לבחור שום חלק בזה בשום צד שהוא. וממילא יש לדון שלא חלה חובת בדיקה על הבחורים, כיון שהמקום הזה והחדר הזה לא שייך להם, ולכן אע"פ שראוי לבדוק את החמץ שבחדר כיון שהם למעשה ישנים שם, אבל ברכה יתכן שאי אפשר לברך על הבדיקה הזו. ואפילו אם יבדוק כליל י"ד שאז התקנה היא לבדוק בברכה, אבל לגבי החדרים שבישיבה, הבחורים לא יוכלו לבדוק בברכה, כיון שאין המקום הזה שייך להם.

דעת מרן החזון איש זצ"ל שהבחורים יכולים לבדוק בברכה, שאע"פ שאין להם שום קנין בחדר, אולם כיון שלמעשה הנהלת הישיבה העמידה את החדרים לרשות הבחורים שידורו בהם, והבחורים ישנים ומשתמשים שם כל השנה כולה, ממילא הם מתחייבים מדינא בבדיקה. שכל מקום שאדם דר בו ומשתמש בו, חל עליו חובת בדיקה על המקום

הצדיק הגאון רבי דוב נחום פריידין זצ"ל – נלב"ע בליל שבת קודש ראש חודש ניסן תשנ"ח

הצדיקים, אבל גם בלי להבין הרי זה ברור שהרב פריידין הוא אחד מל"ו צדיקים שבדור."

אהבת חסד

אע"פ שלא זכה לזרע של קיימא, בכל זאת היתה לו שמחת חיים אמיתית. כל מי שדיבר עימו יצא ממנו בהרגשה טובה ונעימה. במאור פנים וחביבות גדולה קיבל כל אחד שניגש אליו, כשהוא מתעניין ודורש בשלומו, ושמוח שמחה אמיתית בשמחתו.

טוב לב אמיתי היה נשפך ממנו בכל עת, תמיד שאל ודרש אצל שכניו וידידיו מה הוא יכול לעזור, והיה משתעשע עם ילדיהם לשמחם בעולמם. בכולל הוא היה הכתובת בכל עת לעזור לאברכים לברר את הסוגיא שלא התבררה להם כל הצורך, בכל סוגיא ובכל נושא שדיברו עימו בלימוד היה בקי בזה בבקיות נפלאה לכל פרטיה ודקדוקיה.

היה עוסק הרבה במעשה צדקה וחסד, והרבה שידוכים עשה יחד עם הרבנית. היה השדכן של הגר"צ פלמן זצ"ל, ושל הגאון רבי יוסף ישראלזון זצ"ל, ושל עוד רבים וטובים.

לפני פסח היה הולך יחד עם מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א, לבתי נדיבים כדי לאסוף כסף בשביל האברכים לקראת חג הפסח. הרב פריידין היה דופק ומדבר עם הנדיבים על הזכות הגדולה לתרום לאברכים עמלי התורה, והגרא"ל שליט"א היה עומד על ידו.

הרבה פעמים היה ניגש אל אברכים בכולל, כשהוא אומר להם ווארט קצר או פתגם שנון, היתה תשוקה גדולה לשמוע את דבריו מחמת הנעימות שהרגישו במחיצתו. גם כשהעיר לאחד על הנהגה שלא נהג כשורה, ידע איך לומר את הדברים בצורה כזו שהיה לא יפגע, אלא להפך עוד ירצה לשמוע עוד ועוד את דבריו.

דבריו תמיד נאמרו בקצרה, אבל היו בבחינת "מעט בכמות ורב באיכות".

ובלכתך בדרך

כשהלך בדרך היה הולך לאט ובמתינות כדרכם של עובדי ה', ידיו היו שלובות זו בזו בתוך שרווליו מעילו, ומחשבתו מהרהרת בכל עת בתורה ובעבודה. מפעם לפעם היו רואים שעושה תנועה מסויימת עם היד, כאילו הוא מנסה להסביר לעצמו את דברי הגמרא או איזה מאמר חז"ל שהבין אותם עתה ביתר בהירות.

בכל עת יהיו בגדיך לבנים

אשתו הרבנית נפטרה ב' באלול תש"ג. באותו יום היא הכינה לו כדרכה בכל יום את ארוחת הצהרים, ואף ערכה את האוכל על השולחן.

ר' דוב הלך כדרכו להתפלל מנחה גדולה, והיא הלכה לנוח קמעה עד שיחזור ממנחה. כשחזר קרא לה ואין קול ואין עונה, מיד קרא לכוחות ההצלה, אלא שכבר נשמתה עלתה לבוראה בטהרה.

כשישב שבעה הגיע מרן הגרא"מ שך זצ"ל לנחם, ור' דוב אמר לו "לא תארת לי עצמי ש כך זה יהיה, אני הולך למנחה וכשאני חוזר היא איננה... לא התכוננתי לכזה דבר".

אמר לו הרב שך, "עליך אני מתפלא, איך אתה אומר שלא התכוננת לזה, הרי צריך להיות מוכן לזה בכל רגע, ובכל עת יהיו בגדיך לבנים".

בליל שבת קודש פרשת ויקרא ה' אל משה – ראש חודש ניסן תשנ"ח, יום מיתת צדיקים שני בני אהרן, שכב בחלישות גדולה מאוד, וכמעט שלא יכול היה לדבר מאומה, אבל אע"פ התחזק וקרא קריאת שמע, ובמאור פנים בירך את אלו שעמדו על יד מיטתו בברכת "גוט שבת". ולאחר זמן קצר עלתה נשמתו בנועם השבת בקדושה ובטהרה לבוראה.

הצדיק הגאון רבי דוב נחום פריידין זצ"ל מתלמידיו המובהקים של מרן המשגיח רבי יחזקאל לונשטיין זצוק"ל, אשר מנערותו כשגלה למקום תורה לישיבת מיר דבק בו עד מאוד, ולא זוהי ידו מתוך ידו, ולכל מקום שעבר מרן המשגיח גם הוא עבר יחד עימו.

כבר מילדותו גלה למקום תורה לעיירת לידה, לישיבתו של הגאון הגאון רבי יעקב ניימן זצ"ל. ולאחר מכן עבר ללמוד בראדן אצל מרן החפץ חיים זצוק"ל, שגם בו דבק מאוד ואף זכה להתברך מפיו. אח"כ עבר לישיבת מיר ושם היה לאחד מהאמיתיות שבחבורה, ובמהרה התפרסם שמו בישיבה לעילוי ולמתמיד גדול.

בזמן המלחמה התחתן בשנחאי עם הרבנית חנה דינה ע"ה, שבדרך לא דרך ברחה לבדה מגיא ההריגה והגיעה לגיטו של שנחאי. ושם התקיימה החתונה, כאשר מרן המשגיח וראשי הישיבה משתתפים בה לשמחם.

גם אחרי החתונה הוסיף לשקוד יומם ולילה על התורה והעבודה, וכל ילדה היה יושב ולומד בהתמדה עד השעות המאוחרות, והרבנית פעלה בעבור הבנות היהודיות בשנחאי לפתוח להם בית ספר ומסגרת לימודית שבה יוכלו ללמוד את דיני התורה והיהדות, כאשר בד בבד עסקה גם בפעילויות של חסד עבור כל הפליטים שהיו בשנחאי.

בשנים הראשונות לאחר המלחמה, כאשר המשגיח קבע את מושבו בחוץ לארץ בארה"ב, התגורר הרב פריידין בקרבתו. וכאשר עבר לארץ ישראל, לירושלים, גם הרב והרבנית פריידין עברו איתו. וכשהמשגיח עבר לבני ברק, גם הם עברו דירה לבני ברק. בכל המקומות הרבנית השקיעה את כחה בחינוך לבנות ישראל, בירושלים לימדה בבית הספר "בית יעקב הישן", וכשעברו לבני ברק לימדה בבית הספר "בנות ארץ ישראל" של סטמאר. ובימים ההם הרבה מהאברכים שגרו בבני ברק שלחו את בנותיהם ללמוד בסטמאר כדי שיוכו להתחנך מפיה של הרבנית פריידין.

בכולל פוניבז'

בישיבת פוניבז' ובכולל היה הרב פריידין יושב כל היום בהתמדה גדולה על התורה והעבודה, עם חברות שחלקם היו בני גילו מהחבורה של תלמידי המשגיח הגה"צ רבי ראובן מלמד והגה"צ רבי משה ברנשטיין זצ"ל, וחלקם היו אברכים צעירים ממנו בשנים רבות. גם למד בחברותא עם הגה"צ רבי ועלוול איידלמן זצ"ל את כל סדר קדשים בעיון. ושנים רבות למד כלילה במשך כמה שעות עם מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א.

היה צדיק בדרכיו ונסתר במעשיו, בכל עת ראו אותו רק יושב ולומד בשקידה, בין בכולל ובין בבית, תמיד היה יושב ולומד עם הסטנדר וגמרתו הגדולה, כאשר ראשו מוטא אל הגמרא ושקוע בהוויות אב"י ורבא.

בתפילה היה עומד ומתפלל בפניו הקבועה ליד הקיר בצד דרום, התייחד עם קונו והתפלל בנעימות רבה, כשהוא עוד מוסיף להאריך בתפילה זמן רב לאחר שהציבור כבר סיים את התפילה.

כלפי חוץ לא היו לו הנהגות מיוחדות שבהם היה ניכרת גדלותו, הכל היה מתוך צנעה והסתרה. בתפילה עמד זקוף וכמעט ולא התנדנד מאומה.

בכל זאת ההרגשה סביבו היתה תמיד הרגשה עלאית, כל מי שהתקרב למחיצת ארבע אמותיו, הרגיש שהוא עומד לפני אדם קדוש ונשגב.

בכל מאודו היה קשור למרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א. ומרן הגרא"ל שליט"א אמר עליו הרבה פעמים "כאן בעולם הזה אפשר עוד לראות את הרב פריידין לשבת לידו ולדבר עימו, אבל בעולם הבא הלוואי שנזכה לראות אותו מרחוק".

הגה"צ רבי ועלוול איידלמן זצ"ל אמר עליו, "אני לא מבין בגדלותם של

גליון השבוע מוקדש לע"נ הצדיק הגאון רבי דוב נחום בן הגאון רבי שמואל פריידין זצוק"ל

נלב"ע בליל שבת ראש חודש ניסן תשנ"ח נתרם ע"י ידידיו שנהנו מאורו הגדול ת.נ.צ.ב.ה.

ניתן להשיג את העלון בכל שבוע בטלפון 0527120854 או במייל 7120854@gmail.com

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

246

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א

מיתת בני אהרן

בפרשת שמיני מבואר כל ענין מיתתם של נדב ואביהוא בני אהרן בהקריבם לפני השם אש זרה אשר לא צוה אותם, וזה היה חטא שהקריבו קטורת יחיד מדעתם, אכן בדברי חז"ל מבואר שמתו גם מפני שהורו הלכה בפני רבם, ונכנסו שתויי יין למקדש, ועוד טעמים, ועיין מכתב מאליהו ח"ב שהאריך לבאר כל הטעמים בזה.

והנה מה שהקריבו את הקטורת היה מפני שחשבו שכך צורך השעה להביא קטורת זו בהקמת המשכן, וכפי שמצינו בנשיאים שהביאו בחנוכת המזבח קטורת יחיד מדעתם כמו שכתוב (במדבר ז) כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת, ופירש רש"י: לא מצינו קטורת ליחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת שעה הייתה, גם הביאו חטאת נדבה, מה שלא מצינו בשום מקום, שהרי חטאת באה על חטא ואינה באה בנדבה, ומי שמביא חטאת בנדבה זהו חולין בעזרה, אבל הם הביאו חטאת נדבה, בהוראת שעה, שהבינו ברוח קדשם שצריכים להביא קרבנות אלו בחנוכת המזבח, ובאמת אחר כך גם משה רבינו שמע כן מפי הגבורה וקיבל מהם את הקרבנות.

ומצינו דבר דומה לזה בחנוכת בית המקדש, ששלמה המלך עשה חג לכל ישראל ארבעה עשר יום, מלפני יום כיפור עד שמיני עצרת, ובכל אותם הימים הקריבו קרבנות, ואכלו זבחי שלמים גם ביום כיפור, ועשו כן בהוראת שעה על פי רוח קדשו של שלמה המלך, וכפי שמבואר בגמרא (מו"ק ט, א) שלמדו בקל וחומר מהנשיאים, ששמחת חנוכת בית המקדש דוחה את איסור האכילה ביום כיפור.

וכך גם נדב ואביהוא במדרגתם הגבוהה חשבו כי צורך השעה הוא להקטיר קטורת זו בהקמת המשכן, כמו שמצינו הוראת שעה בחנוכת המשכן אצל הנשיאים (עיין תוס' עירובין סג, א).

והספורנו כתב "ויקחו בני אהרן איש מחתנתו. חשבו שכמו שאחר התמיד, אשר בו תשרה שכינה, כאמרו עולת תמיד לדורותיכם פתח אוהל מועד לפני השם, אשר אועד לכם שמה, תבוא הקטרת, כך היה ראוי להקטיר קטורת חדשה עתה על הגלות כבוד השם אל כל העם ועל ירידת האש ולכן הקריבוהו". וסיים וכתב שם כי "גם אם היה ראוי לעשות כך אם היו מצווים בזה, חטאו לעשותו עתה".

והנה אחד מהטעמים שמתו הוא מפני שהורו הלכה בפני משה רבם, היינו מה שעשו כן בעצמם ולא שאלו את משה רבינו, כי אפילו אם ההלכה נכונה, אין להם להורות בעצמם בפני רבם, שזהו חיסרון בכבוד הרב, ומפני זה כבר נקרא שהקריבו 'אש זרה'.

ועוד טעם שמתו מפני שנכנסו למקדש שתויי יין, אף על פי שעדיין לא נאמרה האזהרה לשתויי יין, ורק לאחר מיתתם הזהיר הקב"ה לאהרן יין ושכר אל תשת וגו', מכל מקום היה להם להבין בעצמם שלא ראוי להיכנס שתויי יין למקדש, וכפי שאמרו (עירובין סד, א) שיכור אל יתפלל, והיינו מסברא, שאין ראוי להתפלל במצב של שכרות, ומאחר שנכנסו למקדש שתויי יין נתחייבו מיתה.

דין בצדיקים

והנה כל החטאים המוזכרים בנדב ואביהוא הם חטאים שנעשו עליהם בדקדוק כחוט השערה לפי גודל מדרגתם, וכפי שזכר בלשון הפסוק (י, ב) "וימותו לפני השם", וכמדומה שמבארים בזה שהם היו במדרגה גבוהה של יראת שמים ודבקות בהקב"ה, בבחינת 'לפני השם', ועשו הכל לשם שמים מתוך מדרגתם הגבוהה.

ומשה רבינו אמר לאהרן "הוא אשר דיבר השם לאמר בקרובי אקדש", ופירש רש"י "היכן דיבר? ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי, אל תקרי בכבודי אלא במכובדי. אמר לו משה לאהרן, אהרן

אחי, יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך".

והיינו שהמשכן נתקדש במיתת נדב ואביהוא, והענין בזה כמו שהביא רש"י להלן שנאמר "נורא אלוקים ממקדשיך" ודרשו חז"ל אל תקרי ממקדשיך אלא ממקודשיך, כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס (זבחים קטו, ב), כי כשרואים דין בצדיקים זה מעורר להוסיף יראת שמים, שרואים שמידת הדין פוגעת אפילו בצדיקים, שאם יש להם איזה חטא דק מאד, נענשים עליו במידת הדין, כמובן שצדיקים נענשים בעולם הזה, במקום גיהנום, כדי שייכנסו מיד לגן עדן, אבל רואים את חומר הדין, שיש עונש אפילו על חטאים דקים כל כך, ואף על פי שיכולים גם לחזור בתשובה, הקב"ה לא מחכה עד שיחזרו בתשובה, אלא עושה דין בצדיקים ומדקדק עמהם כחוט השערה, ודבר זה גורם למתבונן להוסיף יראת שמים.

וזהו מה שאמרו כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס, 'מתיירא' היינו יראת שמים, 'ומתעלה' ומתקלס' הם עוד דרגות גבוהות. ומסתבר שגם מתיירא אין הכוונה לדרגה הפשוטה של יראת העונש, שכבר כתב הרמב"ם (הלכות תשובה י, א) שזוהי מדרגה השייכת לנשים ולעמי הארץ שמבינים רק יראת העונש, אבל אנשים בעלי מדרגה צריכים שיהיה להם גם יראת הרוממות, שהיא מדרגה הקרובה לאהבת השם, וכשמדברים על דור המדבר, דור דעה, מסתבר שהכוונה היא ליראת הרוממות, ולא רק ליראת העונש.

ואמנם הדין בצדיקים הוא כמו עונש, אבל אין זה עונש כדי שיחזרו בתשובה, אלא מצד המדרגה שלהם, הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה כדי לטהר ולקדש אותם, כמו שכתוב (תהלים קמה, כ) "שומר השם את כל אוהביו", היינו שיש שמירה מיוחדת על הצדיקים להעמידם על טהרתם, שלא יהיה בהם שום פגם, אפילו פגם דק מן הדק שלא יהיה, ואם יש איזה חטא כחוט השערה, מיד מענישים אותם בעולם הזה, כדי שישארו טהורים ונקיים.

ונקדש בכבודי

ובמיתת נדב ואביהוא נתעלו כל כלל ישראל למדרגה יותר גבוהה, מפני שראו את הדין בצדיקים, ועל ידי זה נוספו להם מדרגות של 'מתיירא מתעלה ומתקלס', ובה נתקדש הבית.

אף על פי שכבר קודם לכן ביציאת מצרים, כבר היו כלל ישראל במדרגה גבוהה של אמונה, על ידי שראו את כל המופתים ועשרת המכות, כמו שכתוב "וידעתם כי אני השם", היינו שכל תכלית המכות היה לחיזוק האמונה, ומטעם זה לא הוציאו הקב"ה ממצרים מיד, אלא אחרי המכות, כדי שיראו את כל המכות ויתחזקו באמונה, ומלבד עשרת המכות במצרים היו עוד הרבה מכות על הים כפי שמוזכר בהגדה, וכל זה היה להביא לחיזוק האמונה, וכן בקריעת ים סוף היה עוד חיזוק האמונה כמו שכתוב "ויאמינו בה" ובמשה עבדו", ועם כל המדרגות האלו עדיין לא היו ראויים שיתקדש הבית.

ועוד, שהרי השכינה שרתה במשכן כבר לפני מיתת נדב ואביהוא, כמו שכתוב וירא כבוד השם אל העם וגו', וכפי שאמר להם משה רבינו בתחילת הפרשה זה הדבר אשר צוה השם תעשו וירא אליכם כבוד השם", וכתוב אחר כך ויבוא משה ואהרן אל אוהל מועד ופירש רש"י למה נכנס משה עם אהרן? ללמדו על מעשה הקטורת וכו'. דבר אחר לבקש רחמים שתשרה שכינה בישראל, ואז ירדה השכינה ונראה כבוד השם אל העם, ואף על פי כן זה לא הספיק, אלא היו צריכים גם **שיתקדש הבית** היינו עוד תוספת קדושה, וזה היה רק במיתת נדב ואביהוא, שאז הוסיפו יראת שמים, ובה נתקדש הבית.

והנה יש להבין מה שאמר משה לאהרן "יודע הייתי שיתקדש הבית במיוחד של מקום, והייתי סבור או בי או בך, עכשיו אני רואה שהם גדולים ממני וממך", וכי באמת הם היו גדולים יותר ממשה ומאהרן? ונראה לבאר כי אמנם משה ואהרן היו גדולים יותר, אלא שנדב ואביהוא היו גדולים יותר בפרט הזה, שזכו שנתקדש המשכן על ידם ומשה ואהרן לא זכו לזה, כלומר תוספת הקדושה 'שיתקדש הבית' זה היה רק על ידי נדב ואביהוא, והם פעלו במיתתם תוספת קדושה שמשה ואהרן לא פעלו בחייהם, ובזה היו גדולים יותר, שהשפיעו במיתתם תוספת יראת שמים שהביאה לידי כך שיתקדש הבית.

יראה מביאה לקדושה

מבואר כי כדי שיתקדש הבית היו צריכים יראת שמים, וזה היה על ידי שראו דין בצדיקים, ונתעוררו מזה להוסיף יראה.

התחלת הקדושה היא על ידי יראה, וכן כתוב (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת השם", היינו שאפילו תורה צריכה קודם יראה, לכל הפחות יראת העונש, ויתכן אפילו יראת הרוממות.

ובנפש החיים (ד, ז) כתב שראוי לאדם להכין עצמו קודם שיתחיל ללמוד להתחשב מעט עם קונו ית"ש בטהרת הלב ביראת השם ולהיטהר מעוונותיו בהרהורי תשובה, וכן באמצע הלימוד הרשות נתונה לאדם להפסיק זמן מועט טרם יכבה מלבו יראתו ית"ש שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד להתבונן מחדש עוד מעט ביראת השם.

היינו שצריך יראה והרהורי תשובה בשביל הצלחת התורה, וכבר אמרו (אבות ג, יז) אם אין יראה אין חכמה, ואמרו בזוהר (מובא בנפח"א, ג, בהג"ה) אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא, היינו שתורה בלי יראת שמים חסר בשלמות התורה.

קדשנו במצוותיך

ויש עוד דברים המוסיפים קדושה, כגון מה שאנו מזכירים בתפילה וקידשתנו במצוותיך, וכן מבקשים קדשנו במצוותיך.

והנה קידשתנו בלשון עבר פירוש, שהתקדשנו כבר על ידי עצם הציווי במצוות, כי הציווי עצמו מקדש את האדם, שנעשה בר חיובא, ומי שמצווה ועושה הוא קדוש יותר, ומוסיפים גם לבקש 'קדשנו' שנזכה להתקדש עוד על ידי קיום המצוות בפועל.

אמנם צריך ביאור מה היא הבקשה, הרי זה תלוי באדם עצמו, שהוא בעל בחירה, ובידו לקיים את המצוות.

ויש לבאר כי הנה יש דרגות רבות בקיום המצוות, כיצד עושים את המצווה, ומה הכוונה כשמקיימים את המצווה, **לפעמים אדם עושה מצווה בלי כוונה ובלי מחשבה, רק מתוך ההרגל, מצות אנשים מלומדה, כגון כשמברך לפני האכילה, הוא סתם זורק מילים מפיו, ואינו חושב כלל למי הוא מדבר, ומה הוא מדבר, ולמה הוא מדבר.**

וכבר הזכרנו מדברי המשנה ברורה סימן ה' בשם ספר חסידים כי **אדם שמברך סתם בלי כוונה, ואינו חושב על המילים שהוא מוציא מפיו, זה דבר חמור מאד, ועל דבר זה חרה אף השם בעמו רח"ל** [כידוע המשנה ברורה מלבד שהוא ספר הלכה, יש בו גם הרבה דברי מוסר ויראת שמים, המובלעים בתוך דבריו].

וכתב שם כי כשאדם מברך צריך להרגיש את חיוב ההודאה להקב"ה שנתן לו האוכל ליהנות ממנו, וכן בברכת המצוות צריך להרגיש את חשיבות המצווה, ולשמוח בקיומה, ולהרגיש חיוב הודאה על מה שהוא מצווה ועושה, וגם על מה שיכול לקיים את המצווה.

אמנם אלו הן מדרגות שלא פשוט לקיים אותם, אבל כך צריך להיות, ברכה עם מחשבה, למה אני הולך לברך, ומה הכוונה בזה.

בכל דרכיך דעהו

ויתירה מזאת מצינו, שגם כל המעשים שאדם עושה, צריכים להיות עם מחשבה לשם שמים, כמו שכתוב (משלי ג, ו) בכל דרכיך דעהו, ואמרו בפרקי אבות (ב, יב) וכל מעשיך יהיו לשם שמים.

והרמב"ם כתב בהלכות דעות (ג, ג) כי אדם שכל מעשיו לשם שמים גם השינה שלו היא עבודת השם, והיינו כיון שבאותו הזמן הרי היה יכול שלא לישון, אלא לדבר דברים בטלים, והוא אינו עושה כן אלא הולך לישון במחשבה לשם שמים, כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, ומאחר שזוהי כוונתו הרי הוא עובד השם בשינתו.

ואפילו מי שבאותו הזמן היה יכול ללמוד, אבל הוא עושה חשבון שאם ילמד עכשיו לא יהיה לו כוח ללמוד מחר, וכפי שידוע מהחפץ חיים שהיה מכבה את האור בשעות הלילה בישיבה כדי שילכו לישון בזמן, והיה אומר כי עצת היצר היא שילכו לישון מאוחר, ואז למחרת ממה נפשך, או שיקומו בשעה מאוחרת, ויפסידו זמן קריאת שמע ותפילה, או שיקומו מוקדם ויהיו עייפים כל היום.

ובאופן כזה גם מה שאדם מפסיק מלימודו והולך לישון, נחשב לו כעבודת השם, כיון שהשינה שלו היא לצורך התורה.

נמצא כי יכול להיות שאדם ישן והשינה נחשבת לו כעבודת השם, אם כוונתו בזה לשם שמים, ואינו ישן סתם מפני שהוא עייף ומוכרח לישון, אלא מפני שזוהי המצווה לישון, בשביל שיהיה לו כוח לעבודת השם, כשאדם חושב על זה, ומתכוון לזה, אז גם השינה שלו היא עבודה, והוא עובד השם בשינתו – בשב ואל תעשה!

כל שכן מי שאוכל לשם שמים, שהוא עושה פעולה עם הגוף, וכוונתו לא מפני שהוא רעב ורוצה לאכול, ולא מפני שהגיע זמן הסעודה וצריך לאכול, אלא מפני שזוהי המצווה לאכול, כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, אם כך כוונתו, הרי הוא עובד השם באכילתו.

וכאשר זוהי כוונת האכילה ממילא לא מחפשים שיהא האוכל טעים ומתוק לחיך, אלא רק כפי הנצרך ליישוב הדעת לשם שמים, כמו שכתב המסילת ישירים סוף פרק א' **"והנאות העולם אין ראוי שיהיו לו אלא לעזר וסיוע בלבד לשיהיה לו נחת רוח ויישוב הדעת למען יוכל לפנות לבו אל העבודה הזאת המוטלת עליו"**.

ומה שנצרך לאדם ליישוב הדעת ולשמחה, זה כבר צורך עבודת השם, כמו שכתוב בספר החינוך (מצוה תפ"ח) כי השמחה היא אחד מצרכי הגוף, וביום טוב יש מצוה מיוחדת לשמוח בשמחה הזאת שהיא מצרכי הגוף בכל השנה כולה, והענין בזה כי בשעה שאדם שמח ומרגיש טוב הוא יכול לשמוח יותר בעבודת השם, ואם חסר לו שמחה הוא טרוד בעצבונו וגם בעבודת השם אינו שמח כראוי.

על כל פנים יש הרבה דרגות בקיום המצוות, עד כמה אדם עושה אותם בשלמות, ולא מצות אנשים מלומדה. ובזה יש לפרש מה שמבקשים 'קדשנו במצוותיך', שהיא תפילה שיהיה לנו כוח לעשות את המצווה בשלמות, לא כמצות אנשים מלומדה, אלא עם כוונה לשם שמים, מתוך אהבה ויראה וכל הדרגות שיש בזה.

להתקרב אליו יתברך

והעצה לזה היא על ידי קביעות לימוד המוסר, כבר הזכרתי מה ששמעתי כי מי שידוע את הפרק הראשון של המסילת ישירים בביאור כלל חובת האדם בעולמו, אם הוא חושב על זה תמיד, ואינו מסיח דעתו מזה, מובטח לו שיהיה צדיק, אמנם יש עוד הרבה דרגות של זהירות וזריזות וכו', אבל בפרק הראשון כתוב היסוד הזה שכל המעשים והמחשבות יהיו לשם שמים, ושלא יהיה לו שום תכלית אחר בכל מעשה שיעשה אם קטן ואם גדול אלא להתקרב אליו יתברך.

וזו צריכה להיות כל השאיפה של האדם, להתקרב להקב"ה ולהגיע לאהבת השם, וכבר הזכרנו בעבר שיש עוד עצה לקבל לאהבת השם, והיא על ידי לימוד התורה הקדושה, שהתורה מקדשת את האדם, וככל שאדם שקוע ומרותק יותר לדברי תורה, זה הדבר המשפיע קרבת אלוקים יותר מהכל, יהי רצון שנזכה לסייעתא דשמיא!

לע"נ הגה"צ רבי **אליהו בן שמחה מרגי** זצ"ל
נלב"ע כ"ג אדר ב' תשמ"ט - תנצב"ה
וזוג הצדקנית מרת **מרים** בת רבקה ע"ה
נלב"ע כ"ז אדר תש"נ - תנצב"ה

מוקדש לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת **מלכה בתיה כהן** ע"ה
בת הגאון הצדיק רבי **אברהם עמרם קון** זצוק"ל
נלב"ע ד' אדר ב' תשע"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרה"ג רבי **שמואל אריה שציגל** זצ"ל
בן הגה"צ רבי **מתתיהו זאב** זצ"ל
נלב"ע כ"ז אדר ב' תשנ"ב - תנצב"ה